

EESTI MAAELU ARENGU STRATEEGIA 2007–2013

2012. aasta strateegiaseire aruanne

Aruandluse periood:
01.01.2007 – 31.12.2011

Põllumajandusministeerium
Tallinn 2012

Sisukord

Lühendid	3
Lühikokkuvõte	4
1. Rahaliste vahendite kasutamine	6
2. MASi kvalifitseeritud eesmärkide suunas liikumise analüüs	9
2.1 Üldist sotsiaalmajanduslikku arengut iseloomustavad indikaatorid (horisontaalsed)	9
2.2 Konkurentsivõime (I telg)	11
2.3 Põllumajanduskeskkond.....	17
2.3.1. Maakasutus	17
2.3.2. Elurikkus.....	19
2.3.3. Veekeskond.....	22
2.3.3. Mullastik	27
2.3.4. Kliimamuutused.....	29
2.4 Maaelu areng (III telg)	29
2.5 <i>Leader</i>	34
3. MASi riiklike teljepõhiste üldeesmärkide täitmise analüüs	38
3.2 I telg – põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine	39
3.2 Põllumajanduskeskkonna- ja paikkonna säilitamine.....	42
3.2.1. Ebasoodsamate piirkondade (ESA) toetus (212).....	42
3.2.2. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (213).....	45
3.2.3. Põllumajanduslik keskkonnatoetus (PKT) MAK 2007-2013.....	46
3.2.4. Meede loomade heaolu: loomade karjatamise toetus (215)	61
3.2.5. Meede vähetootlikud investeeringud, alameede kiviaia rajamise ja taastamise toetus (216).....	61
3.2.6. Meede Natura 2000 toetus erametsamaale (NAM) (224)	62
3.3. III telg – maapiirkondade elukvaliteet ja majanduse mitmekesistamine	64
3.4. IV telg – <i>Leader</i> meede.....	68
4. Strateegia rakendamise efektiivsus	71
5. Täiendus	72
5.1. Struktuuri vahendid.....	73
5.1.1. Elukeskkonna arendamise rakenduskava	73
5.1.2. Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava	75
5.1.3. Inimressursi arendamise rakenduskava.....	76
5.2. Euroopa Kalandusfondi 2007-2013 rakenduskava.....	78
5.3. Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond.....	79
5.4. Koordinaatsioone mehhanismid	79
5.5. Tehniline abi	80
5.6. Maaelu arengukava 2007-2013 vahehindamine.....	85
5.7. Maaeluvõrgustiku loomise hetkeseis	89
5.7.1. Maaelu võrgustiku eesmärk ja juhtimine	89
5.7.2. Maaeluvõrgustiku tegevuskava rakendamine	90
Lisa 1	95

Lühendid

ATÜ – aasta tööühik (*Annual Working Units - AWU*)
EAFRD – Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond
EAGF – Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond
EKF – Euroopa Kalandusfond
EL – Euroopa Liit
ERF – Euroopa Regionaalarengu Fond
ESA – Ebasoodsamate piirkondade toetus
ESF – Euroopa Sotsiaalfond
ESU – Euroopa suurusühik (*European Size Unit*)
EÜ – Euroopa Ühendus
IARK - Inimressursi arendamise rakenduskava
FIE – füüsilisest isikust ettevõtja
KKM – keskkonnaministeerium
KKM KTK – keskkonnaministeeriumi keskkonnateabe keskus
KLV põllumajandusalad – kõrge loodusväärtusega põllumajandusalad
KSM – keskkonnasõbraliku majandamise toetus
KST – keskkonnasõbraliku tootmise toetus
LÜ – loomühik
MAHE – mahepõllumajandusliku tootmise toetus
MAK – Eesti maaelu arengukava 2007-2013
MAK 2004-2006 – Eesti maaelu arengukava 2004-2006
MAS – Eesti maaelu strateegia 2007-2013
MTÜ – mittetulundusühing
N2000 – Natura 2000
NAT – Natura 2000 põllumajandusmaale antav toetus
NAM - Natura 2000 toetus erametsamaale
NTA – nitraaditundlik ala
OTL – ohustatud tõugu loom
PKT – põllumajanduslik keskkonnatoetus
PLK – poollooduslike koosluste hooldamise toetus
PM – Põllumajandusministeerium
PMK – Põllumajandusuuringute Keskus
PPS – ostujõu standard (*Purchasing Power Standards*)
PRS - Prioriteetne suund
PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet
PV – piiranguvöönd
RAK – Eesti Riiklik Arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004–2006
RDIS – *Rural Development Information System*
SA – Eesti Statistikaamet
SKP – sisemajanduse koguprodukt
SKV – sihtkaitsevöönd
SRT - kohalikku sorti taime kasvatamise toetus (PKT alameede)
TA – Tehniline abi
USLE – *Universal Soil Loss Equation*
ÜF – Ühtekuuluvusfond
ÜPP – Ühine Põllumajanduspoliitika
ÜPT – ühtne pindalatoetu

Lühikokkuvõte

Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013 (edaspidi *MAS*) hõlmab ajavahemikku 2007-2013. Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) liikmesriigina on Eestil võimalik osaleda ühenduse maaelupoliitikas ja saada osa EL maaelu arengu toetuste eelarvest. Perioodil 2007-2013 rahastatakse teatud põllumajanduse ja maaelu arengu meetmeid Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (edaspidi *EAFRD*) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Käesoleval programmiperioodil on Eestil võimalik kasutada 723,7 mln eurot *EAFRD* vahendeid (koos Eesti riigi poolse kaasrahastamisega 935 mln eurot) põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks.

Maaelu toetuste rakendamine liikmesriikides toimub läbi programmitöö põhimõtete, s.o mitmeastmelise korraldamise, otsuste tegemise ja finantseerimise protsessi, mis on ette nähtud *EAFRD* prioriteetsete eesmärkide saavutamiseks mõeldud ühenduse ja liikmesriikide ühistegevuse rakendamiseks mitme aasta jooksul. Selleks peab iga liikmesriik koostama maaelu strateegia, milles näidatakse asjaomase liikmesriigi tegevuse prioriteetid ning rahaliste vahendite kavandatav prioriteetide vaheline jaotus. Strateegia tagab, et EL poolt maaelu arendamiseks antav abi on kooskõlas ühenduse maaelu strateegiasuunistega ning et ühenduse, riigi ja piirkonna maaelu prioriteetid on omavahel kooskõlas. Strateegia on viitevahendiks maaelu arengukavade ettevalmistamisel ning seda viiakse ellu arengukava abil. Arengukavas määratletakse liikmesriigi tegevuse prioriteetid, rakendatavad meetmed ja toetusteks ettenähtud rahalised vahendid. Arengukava ülesanne on tagada maaelu arenguks antava abi kooskõla strateegiaga ja see on aluseks maaelu arengu toetuste rakendamisel.

Eesti Vabariigi Valitsus kiitis *MAS*-i heaks 13. juulil 2006. aastal. Maapiirkondade säästvat arengut silmas pidades keskendub *MAS* ühenduse põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, maade hooldamise ja keskkonna, elukvaliteedi ja tegevuste mitmekesistamise eesmärkidele, võttes samas arvesse Eesti maaelu omanäolisust ja mitmekesisust. *MAS*-i 1. telje peamine eesmärk on valdava osa põllumajandusettevõtete ning põllumajandussaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine sellisel määral, et põllumajandusettevõtjad suudaksid pärast programmiperioodi lõppu (pärast 2013. aastat) tulla toime selleks ajaks vähenevate turutoetuse ja otsetoetuste tingimustes. Metsanduse valdkonnas on eesmärk tõsta metsanduse pikaajaline konkurentsivõime tasemele, mis tagab metsapotentsiaali taastamise loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsas ning asjakohase ennetustegevuse, erametsa säästliku majandamise ja tööhõive säilimise maapiirkonnas ning toetab metsasaaduste ja metsanduslike teenuste ulatuslikumat kasutamist. 2. telje raames rakendatavad põllumajanduse tootmisviisid peaksid tagama hea keskkonnaseisundi ning põllumajanduslik maakasutus peab säilima ka piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses ning kõrge loodusväärtusega alade säilimisel. Metsade majandamisel ja kaitsel lähtutakse säästva metsanduse põhimõtetest ning tagatud on hea keskkonnaseisund. 3. telje põhieesmärk on maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamine eelkõige vähemsoodsatel aladel ning maapiirkondade elukvaliteedi parandamine. Nende eesmärkide täitmisele lähenetakse komplekselt, arendades ettevõtlust ühelt poolt ning tugevdades kohaliku kogukonna tegevust teiselt poolt. Kohaliku algatuse edendamise eesmärk on senisest laialdasema otsustusõiguse andmine kohalikule tasandile, nii et aastateks 2009-2010 oleks enamik maapiirkonna kohalikke omavalitsusi hõlmatud kohalike tegevusgruppidega, kes on välja töötanud ja rakendanud oma piirkonna arengu strateegiad.

Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013 rakenduskavaks on Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (edaspidi *MAK*).

Liikmesriikidel on Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikli 13 kohaselt kohustus esmakordselt 2010. aastal ning hiljem iga kahe aasta tagant esitada Euroopa Komisjonile aruanne riikliku maaelu arengustrateegia rakendamise tulemustest. Käesolev aruanne annab ülevaate MAS-i kvantifitseeritud eesmärkide suunas liikumisest aastatel 2007-2011 võttes aluseks MAS-is fikseeritud indikaatorite baasväärtused ja sihttasemed ning võrreldes neid tegelike saavutustasemetega Eesti Statistikaameti (edaspidi SA) andmetel (MAK-i 1., 3. ja 4. telje andmed). MAK-i 2.telje indikaatorite puhul on antud näitajaid analüüsitud vastavalt saadaolevatele andmetele. Samuti peab strateegiaseire aruanne kirjeldama püsihindamise tulemusi.

Lisaks analüüsitakse makstud toetuste ja kvantifitseeritud eesmärkide saavutustasemete abil, kuidas on MAK-i rakendamine aidanud kaasa MAS-i üldeesmärkide saavutamisele. Selleks analüüsitakse, kas toetuste maksmise maht ja jaotus telgede vahel vastab MAK-i planeeritud eelarvele. Samuti analüüsitakse MAK-i telgede lõikes, kas kvantifitseeritud eesmärkide tulemustega saavutatud mõju vastab MAS-i eesmärkidele. Strateegiaseire aruanne hõlmab ka efektiivsuse analüüsi, mis põhineb tulemustel ning nende saavutamiseks kasutatud vahendite analüüsimisel. Strateegiaseire aruanne annab mh ülevaate koordinatsioonimehhanismide toimimisest ja täiendavusest muude poliitikatega ning riikliku maaeluvõrgustiku loomise hetkeseisust.

1. Rahaliste vahendite kasutamine

Perioodil 2007-2013 rahastatakse põllumajanduse ja maaelu arengu meetmeid EAFRD-st ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. 2007. aasta 1. jaanuaril alanud EL-i uue eelarve- ja programmiperioodi raames on Eestil võimalik MAK-i raames kasutada umbes 935 mln eurot avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks (koos majanduse elavdamise paketist lisanduvate vahenditega).

MAK-i telgedepõhist rahastamiskava kajastab tabel 1. Majanduse elavdamise paketist lisanduvate vahendite jaotumise kohta telgede lõikes annab ülevaate tabel 2. Tabel 3 annab ülevaate kogu programmiperioodi rahastamiskavast kokku. Mahuliselt kõige suurem on MAK-i 1. telg mis moodustab kogu eelarvest ligi 38% ning sellele järgneb MAK-i 2. telg 36%-ga. MAK-i 3. telg moodustab kogu perioodi eelarvest 13% ning 4. telg ja tehniline abi vastavalt 9% ja 4%.

Tabel 1. Telgedepõhine rahastamiskava (eurodes kogu perioodi kohta, Rural Development Information System (edaspidi *RDIS*) andmetel)

Telg	Avalik Sektor		
	Avalik sektor kokku	EAFRD kaasfinantseerimise määr (%)	EAFRD summa
1. telg	347 610 068	75	260 707 551
2. telg	334 460 344	80	267 568 275
3. telg	118 919 233	75	89 189 425
4. telg	85 759 063	80	68 607 250
Tehniline abi	38 115 139	75	28 586 354
Kokku	924 863 847	77,27	714 658 855

Tabel 2. Rahastamiskava telgede kaupa määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 69 lõike 5a kohaste lisavahendite kohta (eurodes kogu perioodi kohta, *RDIS* andmetel)

Telg	Avalik sektor		
	Avalik sektor kokku	EAFRD kaasfinantseerimise määr (%)	EAFRD summa
1. telg	3 695 754	90	3 326 179
2. telg	0	0	0
3. telg	6 390 912	90	5 751 821
4. telg	0	0	0
Tehniline abi	0	0	0
Kokku	10 086 666	90	9 078 000

Tabel 3. Telgedepõhine rahastamiskava programmiperioodiks kokku (eurodes kogu perioodi kohta, *RDIS* andmetel)

Telg	Avalik Sektor		
	Avalik sektor kokku	EAFRD kaasfinantseerimise määr (%)	EAFRD summa
1. telg	351 305 822	75,16	264 033 730
2. telg	334 460 344	80	267 568 275
3. telg	125 310 146	75,77	94 941 246
4. telg	85 759 063	80	68 607 250
Tehniline abi	38 115 139	75	28 586 354
Kokku	934 950 513	77,27	723 736 855

Tabel 4 annab ülevaate MAK-i rahalisest teostamisest 2011 aastal ja kogu käesolevas aruandes käsitletava programmiperioodi vältel kokku. Perioodi 2007-2011 jooksul maksti toetusi välja enam kui 448 mln eurot, mis moodustab kogu perioodi eelarvest ligikaudu 48,4%. Käsitletava perioodi lõpuks oli kõige enam väljamakseid sooritatud MAK-i 1.telje meetmetele – 177 mln eurot, mis moodustab umbes 40% väljamakstud summast. Kõige vähem väljamakseid on sooritatud aga 4.telje (*Leader*) raames – 28 mln eurot, mis moodustab väljamakstud summast umbes 6,3%.

Tabel 4. EAFRD väljamaksed aruandeaastal ja perioodil 2007-2011

Teljed/meetmed	2011. aasta (EUR)			Toetused kokku aastatel 2007-2011 (EUR)		
	Väljamakstud toetuse summa kokku	EAFRD osa	Eesti osa	Väljamakstud toetuse summa kokku	EAFRD osa	Eesti osa
Meede 1.1 - Koolitus ja teavitustegevused	477 089	357 809	119 280	950 399	712 792	237 608
Meede 1.2 - Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine	4 730 868	3 548 151	1 182 717	15 883 504	11 912 628	3 970 876
Meede 1.3.1 - Nõuandetoetus	599 317	449 485	149 832	1 890 124	1 417 591	472 533
Meede 1.3.2 - Nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine	94 497	70 873	23 624	94 497	70 873	23 624
Meede 1.3.3 - Juhtimis-, asendus- ja nõuandeteenuste loomine	115 314	86 485	28 829	804 831	603 623	201 208
Meede 1.4.1 - Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks	10 071 159	7 553 364	2 517 795	65 181 511	48 886 128	16 295 383
Meede 1.4.2 - Investeeringud loomakasvatusehitisestesse	16 346 860	12 260 140	4 086 719	41 982 114	31 486 581	10 495 533
Meede 1.4.3 - Investeeringud bioenergia tootmisesse	1 232 736	924 552	308 184	2 581 785	1 936 339	645 447
Meede 1.5.1 - Metsa majandusliku väärtuse parandamine	2 183 183	1 637 386	545 797	5 362 811	4 022 107	1 340 704
Meede 1.5.2 - Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine)	926 887	695 165	231 722	1 377 759	1 033 319	344 440
Meede 1.5.3 - Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine	82 536	61 902	20 634	219 247	164 435	54 812
Meede 1.6.1 - Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine	6 827 561	5 120 670	1 706 891	12 844 746	9 633 558	3 211 188
Meede 1.6.2 - Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandamine uute väljakutsetega	0	0	0	0	0	0
Meede 1.6.3 - Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine	0	0	0	0	0	0
Meede 1.7.1 - Uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö	31 912	23 934	7 978	31 912	23 934	7 978
Meede 1.7.2 - Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedi kavas	0	0	0	0	0	0
Meede 1.7.3 - Teavitamis- ja edendamistegevus	0	0	0	0	0	0
Meede 1.8 - Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri arendamine	7 247 316	5 435 484	1 811 832	22 661 350	16 996 009	5 665 341
Meede 1.9 - Tootjarühmade toetamine ja arendamine	311 786	233 838	77 948	614 015	460 509	153 505
Meede 1.10 - Elatuspõllumajandusettevõtete toetamine	271 000	203 250	67 750	3 402 094	2 551 563	850 531
Meede 1.11 - Ühenduse õigustel põhinevate nõuete täitmine	0	0	0	1 238 320	928 740	309 580
1. telg kokku	51 550 020	38 662 487	12 887 533	177 121 020	132 840 729	44 280 291
Meede 2.1 - Ebasoodsamate piirkondade toetus	8 816 066	7 052 853	1 763 213	34 618 197	27 694 556	6 923 641
Meede 2.2 - NATURA 2000 toetus põllumajandusmaale	712 422	569 938	142 484	2 761 098	2 208 877	552 220
Meede 2.3.1 - Keskkonnasõbraliku majandamise toetus	22 785 781	18 228 625	4 557 156	61 270 246	49 016 197	12 254 050
Meede 2.3.2 - Mahepõllumajandusliku tootmise toetus	10 138 497	8 110 797	2 027 700	24 083 726	19 266 980	4 816 745
Meede 2.3.3 - Ohustatud tõugu looma pidamise toetus	489 946	391 958	97 988	1 953 436	1 562 754	390 682
Meede 2.3.4 - Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus	20 277	16 222	4 055	30 062	24 049	6 012
Meede 2.3.5 - Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus	4 089 039	3 271 231	817 808	14 032 700	11 226 160	2 806 540
Meede 2.4 - Loomade karjatamise toetus	5 185 507	4 148 406	1 037 101	10 286 983	8 229 586	2 057 397
Meede 2.5.1 - Kiviaia taastamise ja rajamise toetus	712 921	570 336	142 585	1 347 480	1 077 983	269 497
Meede 2.5.2 - Mitmeliigilise põõsasriba rajamise toetus	0	0	0	0	0	0
Meede 2.6 - Kaitsemetsa rajamise toetus	385	308	77	310 338	248 270	62 068
Meede 2.7 - NATURA 2000 toetus erametsamaale	3 104 280	2 483 408	620 872	7 158 722	5 726 961	1 431 761
2. telg kokku	56 055 121	44 844 081	11 211 040	157 852 988	126 282 374	31 570 614
Meede 3.1.1 - Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas	867 797	650 847	216 950	2 109 044	1 581 782	527 261
Meede 3.1.2 - Mikroettevõtete arendamise toetus	9 629 103	7 221 822	2 407 281	25 176 438	18 882 323	6 294 115
Meede 3.2 - Külade uuendamine ja arendamine	11 925 265	8 943 945	2 981 320	32 238 038	24 178 525	8 059 513
Meede 3.2.2 - Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmise	633 308	569 978	63 331	633 308	569 978	63 331
3. telg kokku	23 055 473	17 386 592	5 668 882	60 156 828	45 212 608	14 944 221
LEADER projektid	12 598 448	10 078 738	2 519 711	21 353 293	17 082 614	4 270 679
LEADER koostööprojektid	61 543	49 234	12 309	71 661	57 328	14 332
LEADER kohalike tegevusrühmade juhtimine	2 688 204	2 150 530	537 675	6 719 040	5 375 198	1 343 842
4. telg kokku	15 348 195	12 278 501	3 069 694	28 143 994	22 515 140	5 628 854
Tehniline abi	6 078 891	4 559 167	1 519 724	24 616 397	18 462 296	6 154 101
Programm kokku	152 087 701	117 730 828	34 356 872	447 891 227	345 313 146	102 578 080

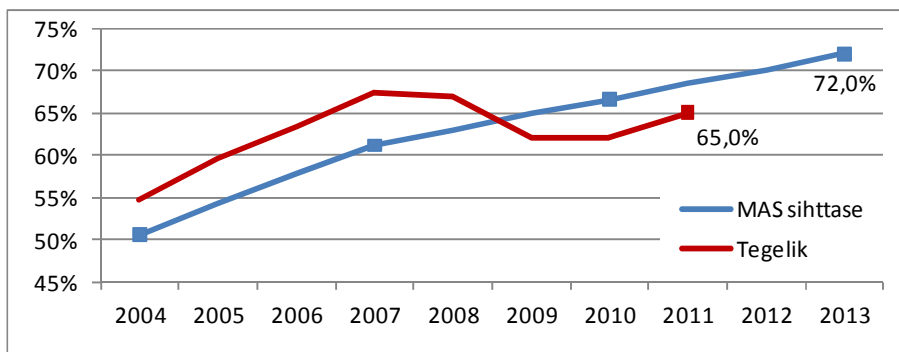
2. MASi kvalifitseeritud eesmärkide suunas liikumise analüüs

MASis on määratletud indikaatorid ning nende sihttasemed, mille suunas liikumise jälgimisega hinnatakse strateegia eesmärkide saavutamise tulemuslikkust. Indikaatoreid vaadeldakse telje- ja eesmärgipõhiselt. MAS koostati 2006. aastal, mil ei olnud märke saabuvast majanduslangusest. Seoses sellega on indikaatoriteks olevate majandusnäitajate sihttasemed seatud püsiva paranemistrendiga. Tegelikult saabus 2008. aastal ülemaailmne majanduslangus ning enamuse majandusnäitajaid halvenes järsult. Seetõttu võib kujuneda MASis püstitatud eesmärkide järgimine mõnedel juhtudel keeruliseks. Enamus majandusnäitajaid on vaatlusalusel perioodil järginud sihttasest, v.a aastatel 2008 ja 2009, kui majanduslanguse mõju oli kõige suurem. Jääb üle loota, et järgnevatel aastatel majandusareng hoogustub, mis aitaks olulise osa indikaatorite sihttasemed saavutada.

Indikaatorite analüüsimisel kajastatakse joonistel MASis fikseeritud näitaja baasväärtus (sõltuvalt näitajast 2003., 2004. või 2005. aasta) ning sihttasemed aastateks 2007, 2010 ja 2013. Sihttasemeid võrreldakse tegelike uusimate kättesaadavate andmetega. Näitajad on statistilised ning pärinevad Statistikaameti andmebaasist. Kuna Statistikaamet muudab vajadusel andmeid tagantjärele, siis mõne indikaatori juures ei ühti MASis fikseeritud baasväärtus käesoleva analüüsi hetkel kehtivate samade näitajatega.

2.1 Üldist sotsiaalmajanduslikku arengut iseloomustavad indikaatorid (horisontaalsed)

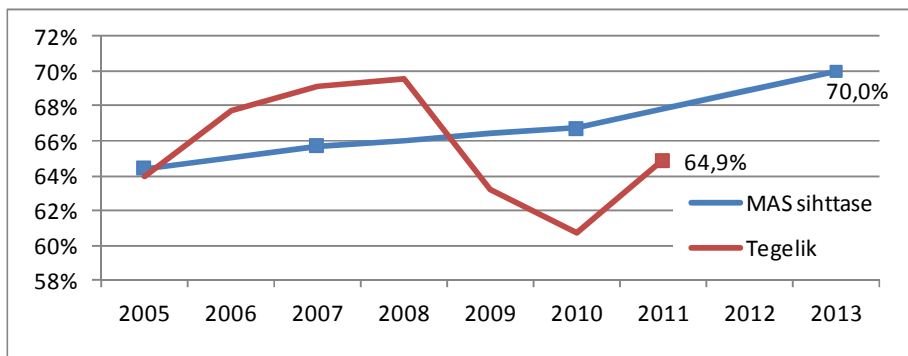
Majandusareng (EL25=100), PPS

Joonis 1. Eesti majandusarengu võrdlus MASi vastava sihttasemega (EL25=100, PPS) (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Majandusarengut iseloomustab riigi ostujõu standardiga (PPS) korrigeeritud SKP elaniku kohta võrdluses EL 25 liikmesriigi keskmisega (EL25=100). MASis võeti eesmärgiks perioodil 2004–2013 saavutada keskmiseks majanduskasvuks Eestis 2,4 protsendipunkti aastas (Joonis 1). Aastate 2004–2007 majanduskasv vastas sihttasemele, kuid 2008. aastast algas majanduslangus. Aastatel 2010 ja 2011 on Eesti majandusareng taastunud, kuid vahepealse kriisi negatiivse mõju tõttu jääb perioodi 2004–2011 keskmiseks majanduskasvuks 1,5 protsendipunkti aastas, mis ei vasta sihttasemele. Prognoositust väiksema majanduskasvu põhjuseks on üldine majanduslangus, mitte MASi rakendamise vähene mõju.

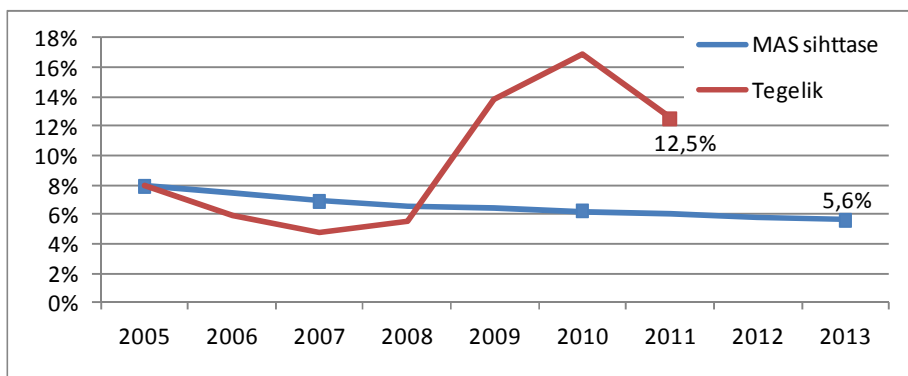
Tööhõive määr

Joonis 2. Eesti tööhõive määr võrdlus MASi vastava sihttasemega (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Tööhõive määr näitab 15–64-aastaste hõivatute osatähtsust samas vanuses kogurahvastikust (Joonis 2). MASi sihttasemeks oli saavutada perioodil 2005–2013 tööhõive kasv 64,4%-lt 70,0%-le (kasv keskmiselt 0,7 protsendipunkti aastas). Perioodil 2005–2008 kasvaski tööhõive jõudsalt, kuid aastatel 2009 ja 2010 toimus näitaja märkimisväärne langus seoses ülemaailmse majanduskriisiga. Kuigi 2011. aastal on tööhõive määr taas kasvule suundunud, kujuneb perioodi 2005–2011 tööhõive määr keskmiseks kasvuks 0,2 protsendipunkti aastas, mis ei vasta MASi sihttasemele. Nõrgad tulemused on seotud ülemaailmse majanduslangusega.

Töötuse määr

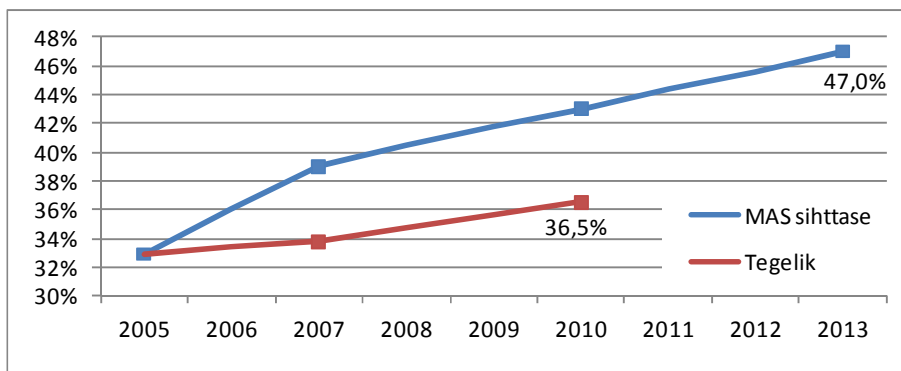

Joonis 3. Eesti töötuse määr võrdlus MASi vastava sihttasemega (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Töötuse määr näitab töötute (15–74-aastane) osatähtsust tööjõus. MASi eesmärgiks oli saavutada perioodil 2005–2013 töötuse määr langus keskmiselt 0,3 protsendipunkti võrra aastas (Joonis 3). Üldise majanduslanguse tõttu on aga töötuse määr aastatel 2008–2010 kasvanud ning jõudnud 2005. aasta 7,9%-lt 2010. aastaks 16,9%-le. Kuigi 2011. aastal töötuse määr vähenes, on perioodil 2005–2011 näitaja kasvanud keskmiselt 0,8 protsendipunkti aastas, mis ei vasta MASi sihttasemele.

2.2 Konkurentsivõime (I telg)

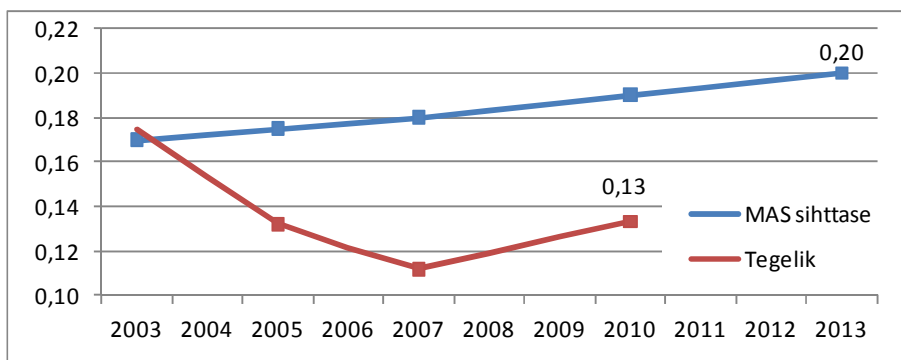
Koolitus ja haridus põllumajanduses

Joonis 4. Täielikku põllumajanduslikku ettevalmistust või põllumajanduslikku põhiettevalmistust omavate majapidamise juhtide osakaal kõigist majapidamise juhtidest (Statistikaameti andmetel, 21.06.2012)

Indikaatori hindamiseks analüüsitakse, kui suur osa majapidamise juhtidest omab täielikku põllumajanduslikku ettevalmistust või põllumajanduslikku põhiettevalmistust. Statistikaamet kogub kõnealust näitajat ainult struktuuriuuringu ja põllumajandusloenduse käigus. Viimased olemasolevad andmed käivad 2010. aasta kohta mil 36,5% majapidamise juhtidest omab täielikku või põhiettevalmistust (Joonis 4). MASi sihttase kõnealuse näitaja osas oli samal perioodil 43,0%. Tegemist on ambitsioonika prognoosiga, sest Eestis on majapidamise juhtide erialane ettevalmistus hea võrreldes Euroopa keskmisega, mistõttu 3,6 protsendipunktilist haritud ettevõtjate osakaalu kasvu perioodil 2005–2010 võib lugeda rahuldavaks tulemuseks. Järelduste tegemisel tuleb arvestada asjaolu, et tublisti üle poole noortest põllumajandustootjatest omab erialast ettevalmistust. Seega puudused prognoosi täitumise osas võivad olla seotud sellega, et noorte osatähtsus põllumajandusettevõtluses pole kasvanud ootuspärasel tempos. Positiivseks saab lugeda asjaolu, et viimasel kolmel aastal (2008–2010) on põllumajanduslikku ettevalmistust omavate majapidamise juhtide osakaal kõigist majapidamise juhtidest kasvanud MASis prognoositud tempos, mistõttu mahajäämus sihttasemest tuleneb eelkõige aastate 2006–2007 tagasihoidlikumast tulemusest.

Vanuseline struktuur põllumajanduses

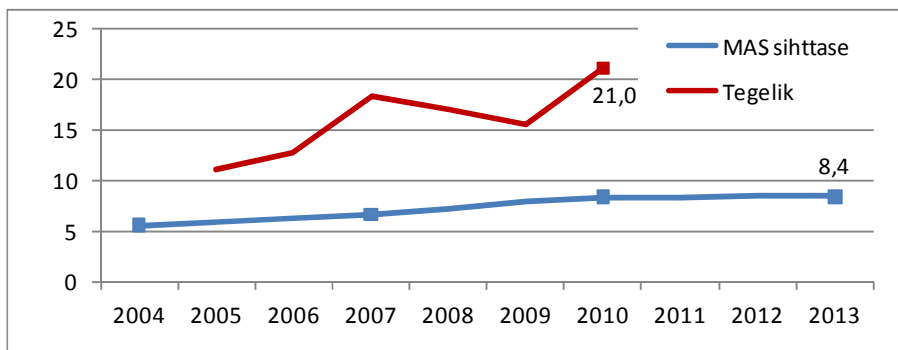

Joonis 5. Vanuseline struktuur põllumajanduses, alla 35-aastaste ja üle 55-aastaste ettevõtjate suhtarv (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Vanuselist struktuuri iseloomustatakse alla 35-aastaste ja üle 55-aastaste ettevõtjate suhtarvuga. MASi eesmärk on nooremate põllumajandusettevõtjate arvu suurendamine ja vanemate osatähtsuse vähendamine. Kuni aastani 2007 põllumajandusettevõtjate vanuselist struktuuri

iseloomustav koefitsient langes (st ettevõtjad vananesid) (Joonis 5). Alates 2008. aastast asus näitaja paranemisele, tõustes 2010. aastaks 0,13-ni (2010. aasta sihttase 0,19). Kuigi näitaja ei vasta sihttasemele, on viimasel kolmel aastal vanuseline struktuur põllumajanduses paranenud oodatud tempos. Mahajäämus sihttasemest on seotud eelkõige varasema perioodi negatiivse tulemusega.

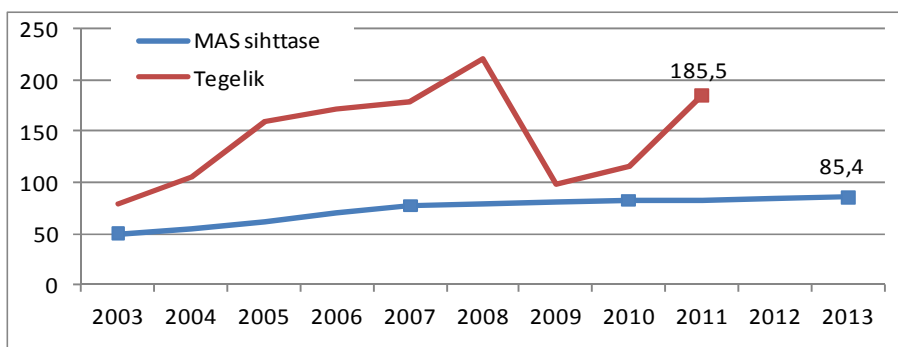
Tööviljakus põllumajanduses, tuhat eurot tööga hõivatud isiku (tööühiku) kohta aastas

Joonis 6. Eesti põllumajandussektori tööviljakus võrdluses MASi vastava sihttasemega, tuhat eurot tööga hõivatud isiku (ATÜ=1800 tundi) kohta aastas (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Tööviljakust mõõdetakse lisandväärtuse kaudu jagades selle tööga hõivatud isikute arvuga. Et leida tööviljakus tööühiku kohta, korrutatakse tulemus 1800-ga (ATÜ = 1800 tundi aastas) ja jagatakse hõivatu keskmise töötundide arvuga. MASi sihttasemeks on põllumajanduse tööviljakuse kasv perioodil 2004–2013 keskmiselt 4,6% aastas (281 eurot tööga hõivatud isiku kohta aastas) (Joonis 6). Aastatel 2005–2007 ning 2010. aastal on tööviljakuse kasv põllumajanduses olnud kiire. Perioodil 2008–2009 toimus tööviljakuse mõningane langus. See on seotud üldise majanduslangusega ning põllumajandustootmist mõjutavate ilmastikutingimustega. Kokkuvõttes on perioodil 2005–2010 tööviljakus põllumajanduses kasvanud keskmiselt 13,8% aastas (1669 eurot tööga hõivatud isiku kohta aastas). Seega saab põllumajandustootmise efektiivsuse arengit lugeda heaks.

Kapitali kogumahutus põhivarasse põllumajanduses (mln eurot aastas)

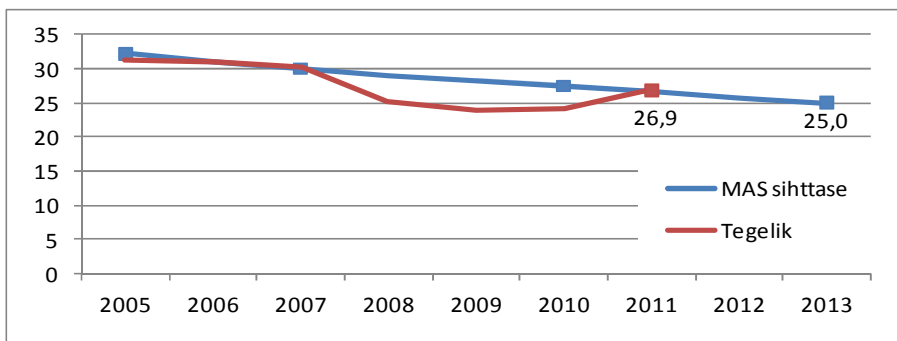

Joonis 7. Kapitali kogumahutus põhivarasse põllumajanduses, mln eurot aastas (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Kapitali kogumahutus põhivarasse koosneb järgmistest osadest: residendist tootjate põhivara soetamine, miinus põhivara realiseerimine antud perioodi jooksul, pluss lisandumised mittetoodetud vara väärtusele (maaparandus). Põhivara on tootmisprotsessis toodanguna toodetud materiaalne või immateriaalne vara, mida on tootmisprotsessis korduvalt või pidevalt üle ühe aasta kasutatud. Kapitali mahutuseks põhivarasse loetakse ka eluruumide soetus kodumajapidamiste poolt. MASis on seatud eesmärgiks, et perioodil 2003–2013 peaks kapitali

kogumahutus põhivarasse kasvama keskmiselt 5,5% võrra aastas jõudes 2013 aastaks 85,4 mln euroni (Joonis 7). Aastatel 2003–2011 oli põllumajanduses kapitali kogumahutus põhivarasse keskmiselt 146 mln eurot aastas (näitaja kasvas keskmiselt 11,4% aastas). Majanduslanguse tõttu vähenes näitaja 2009. aastal hüppeliselt, kuid asus taas tõusule 2010. ja 2011. aastal, mistõttu saab vaatlusaluse perioodi koondtulemusega rahul olla.

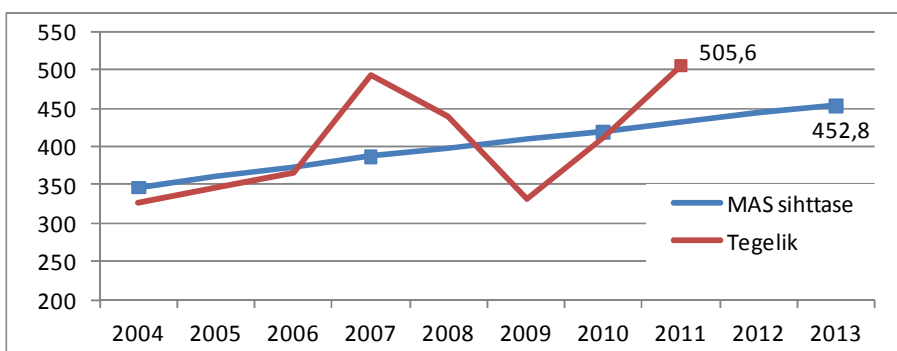
Primaarsektori tööhõive areng (tuhat)

Joonis 8. Primaarsektoris hõivatud 15–74-aastased isikud, tuhat (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaatori analüüsimiseks uuritakse 15–74-aastaste hõivatud isikute arvu muutumist. MASis prognoositakse perioodil 2005–2013 primaarsektoris hõivatute arvu vähenemist keskmiselt 800 isiku võrra aastas (keskmiselt 3,1% hõivatute arvust aastas) (Joonis 8). Tegelik tulemus vastab sihttasemele – perioodil 2005–2011 vähenes hõivatute arv keskmiselt 629 isiku võrra aastas (2,5% aastas). Seejuures majanduslanguse perioodil on hõivatute arv langenud prognoositust rohkem, kuid aastatel 2010 ja 2011 on näitaja taastunud. Kokkuvõttes on tööhõive primaarsektoris vähenenud ootuspärasel määral mistõttu saab tulemustega rahul olla.

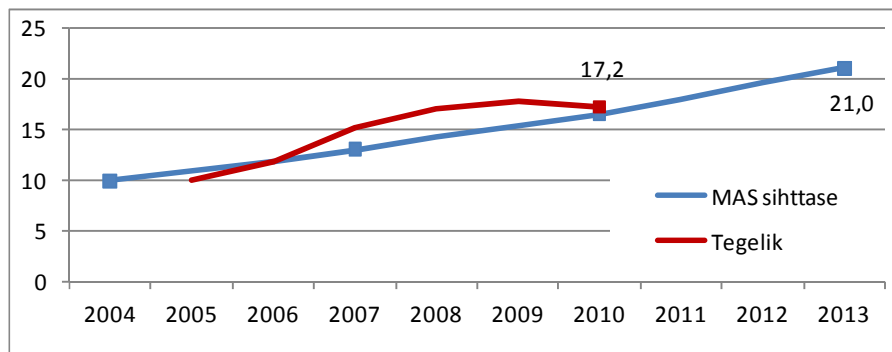
Primaarsektori majandusareng (mln eurot)

Joonis 9. Primaarsektoris toodetud lisandväärtus jooksevhindades, mln eurot (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Majandusarengut peegeldab sektoris toodetud lisandväärtus jooksevhindades. MASi sihttaseme kohaselt peaks perioodil 2004–2013 primaarsektori majandusareng olema igal aastal keskmiselt 3,0% millega sektoris toodetud lisandväärtus peaks jõudma 2013. aastaks 452,8 mln euroni (Joonis 9). Tegelikult kasvas perioodil 2004–2011 näitaja keskmiselt 6,4% võrra aastas, mistõttu primaarsektori majandusarengut saab lugeda heaks. Seejuures aastad 2004–2007 olid head majanduskasvu aastad, kuid majanduskriisi perioodil langes sektoris toodetud lisandväärtus tagasi 2004. aasta tasemele. 2010. ja 2011. aastal primaarsektori majandusareng taastus.

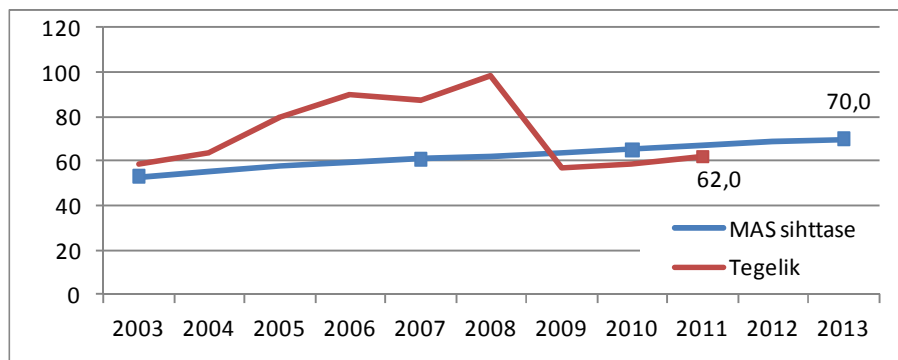
Töviljakus toiduainetööstuses, tuhat eurot tööga hõivatud isiku (tööühiku) kohta aastas

Joonis 10. Eesti toiduainetööstuse sektori töviljakus võrdluses MASi vastava sihttasemega, tuhat eurot tööga hõivatud isiku (ATÜ=1800 tundi) kohta aastas (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Töviljakust mõõdetakse lisandväärtuse kaudu jagades selle tööga hõivatud isikute arvuga. Et leida töviljakus tööühiku kohta, korrutatakse tulemus 1800-ga (ATÜ = 1800 tundi aastas) ja jagatakse hõivatute keskmise töötundide arvuga. MASis seatud sihttaseme kohaselt peaks perioodil 2004–2013 töviljakus toiduainetööstuses kasvama keskmiselt 8,7% (1109 eurot töötaja kohta) aastas ja jõudma 2013. aastaks 21 tuhande euroni töötaja kohta (Joonis 10). Tegelik töviljakuse kasv on olnud sarnane prognoosile – perioodil 2005–2010 keskmiselt 11,6% (1209 eurot töötaja kohta) aastas, mistõttu indikaatori tulemust saab lugeda heaks. Toiduainetööstuses on töviljakuse kasv olnud prognoositust suurem perioodil 2005–2008, aastatel 2009 ja 2010 on näitaja stabiliseerunud.

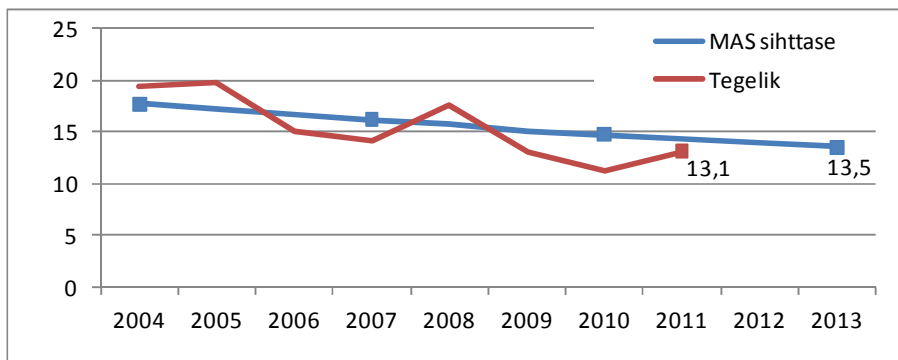
Kapitali kogumahutus põhivarasse toiduainetööstuses (mln eurot aastas)

Joonis 11. Kapitali kogumahutus põhivarasse toiduainetööstuse sektoris, mln eurot aastas (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Kapitali kogumahutuseks põhivarasse loetakse põhivara soetamine (ka eluruumide soetus kodumajapidamiste poolt) millest on arvestatud maha põhivara realiseerimine. Perioodil 2003–2008 oli põhivara soetamine toiduainetööstuse sektoris aktiivne (Joonis 11). Koos majanduslangusega pidurdusid ka investeeringud aastal 2009. Mõõdukas investeeringute juurdekasv on taastunud viimastel aastatel (2010 ja 2011). MASis prognoositi kapitali kogumahutuse suurenemiseks perioodil 2003–2013 keskmiselt 2,8% aastas. Kuigi perioodi 2003–2011 tegelik vastav kasv on mõnevõrra väiksem (keskmiselt 0,6% aastas), võib tulemusega olla rahul, sest mahajäämus sihttasemest tuleneb majanduskriisi aastatest ning langustrend on murtud juba 2010. aastal.

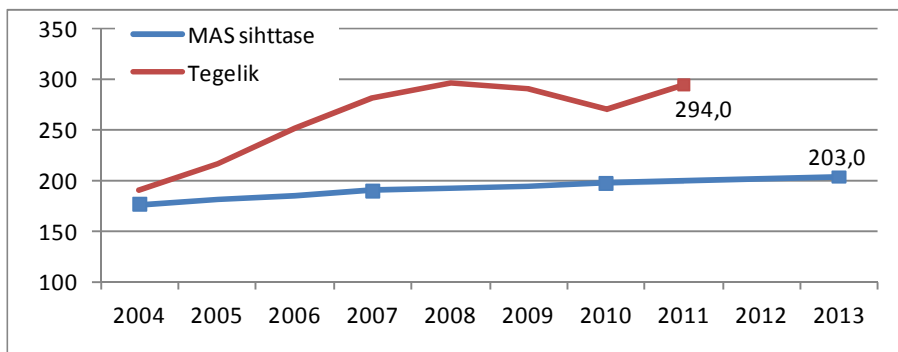
Tööhõive areng toiduainetööstuses (tuhat)

Joonis 12. Toiduainetööstuse sektoris hõivatud 15–74-aastased isikud, tuhat (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaatori analüüsimiseks uuritakse 15–74-aastaste hõivatud isikute arvu muutumist. MASis seatud sihttaseme kohaselt peaks hõivatute arv toiduainetööstuses vähenema perioodil 2004–2013 keskmiselt 3,0% (420 isiku) võrra aastas (Joonis 12). Statistikaameti andmetel on hõivatute arvu langus olnud siiski mõnevõrra suurem. Perioodil 2004–2011 vähenes hõivatute arv toiduainetööstuses keskmiselt 5,5% võrra aastas. See on põhjustatud üldisest majanduslangusest, mis tõi 2009. aastal kaasa suure töötuse kasvu kõigis sektorites. Kokkuvõttes ei saa tööhõive arenguga toiduainetööstuses rahul olla. Siiski on paranemise märke – 2011. aastal kasvas tööhõive toiduainetööstuse sektoris 15,9% võrreldes eelneva aastaga. Jäeb loota, et paraneva majanduskeskkonna toel on võimalik saavutada sihttase 2013. aastaks.

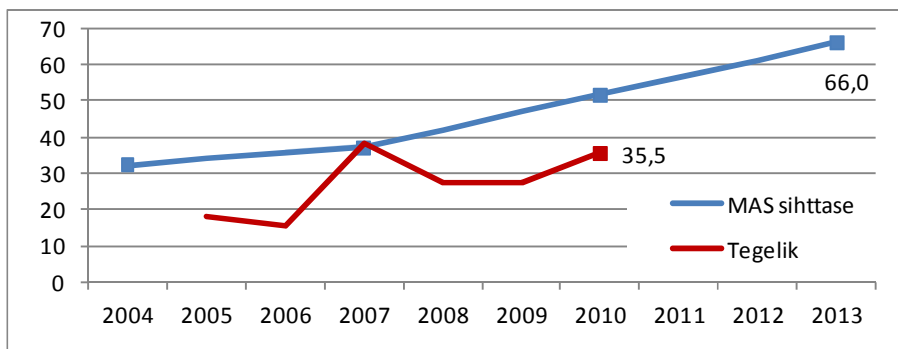
Toiduainetööstuse majandusareng (mln eurot)

Joonis 13. Toiduainetööstuse sektoris toodetud lisandväärtus jooksevhindades, mln eurot (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Majandusarengut mõõdetakse sektoris toodetud lisandväärtusega jooksevhindades. Käesolevas alalõigus mõistetakse toiduainetööstuse sektori all toiduainetööstust koos joogitootmisega. Statistikaameti andmetel on perioodil 2004–2008 toiduainetööstuses ja joogitootmises olnud kiire majandusareng – lisandväärtus kasvas siis keskmiselt 14,1% aastas. Vaid 2009. ja 2010. aastal toimus sektoris majanduslangus (Joonis 13). MASis püstitatud eesmärkide kohaselt peaks toiduainetööstuse majandusareng perioodil 2004–2013 olema keskmiselt 1,6% aastas. Kuna Statistikaameti andmetel oli toiduainetööstuse ja joogitootmise sektori majandusareng perioodil 2004–2011 keskmiselt 6,5% aastas, siis saab tulemust lugeda heaks.

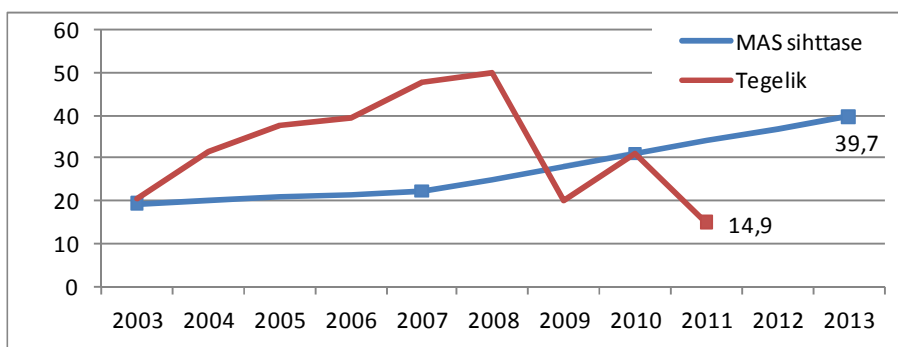
Tööviljakus metsanduses, tuhat eurot tööga hõivatud isiku (tööühiku) kohta aastas

Joonis 14. Eesti metsandussektori tööviljakus võrdluses MASi vastava sihttasemega, tuhat eurot tööga hõivatud isiku (ATÜ=1800 tundi) kohta aastas (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Tööviljakust mõõdetakse lisandväärtuse kaudu jagades selle tööga hõivatud isikute arvuga. Et leida tööviljakus tööühiku kohta, korrutatakse tulemus 1800-ga (ATÜ = 1800 tundi aastas) ja jagatakse hõivatu keskmise töötundide arvuga. MASi sihttaseme kohaselt peaks perioodil 2004–2013 tööviljakus metsanduses kasvama keskmiselt 8,3% võrra aastas (Joonis 14). Statistikaameti andmetel on perioodil 2005–2010 vastav kasv olnud 14,4% aastas. Kuigi trend on muutlik võib indikaatori tulemust lugeda heaks, sest viimastel aastatel on toimunud tööviljakuse kasv vastavalt sihttasemele.

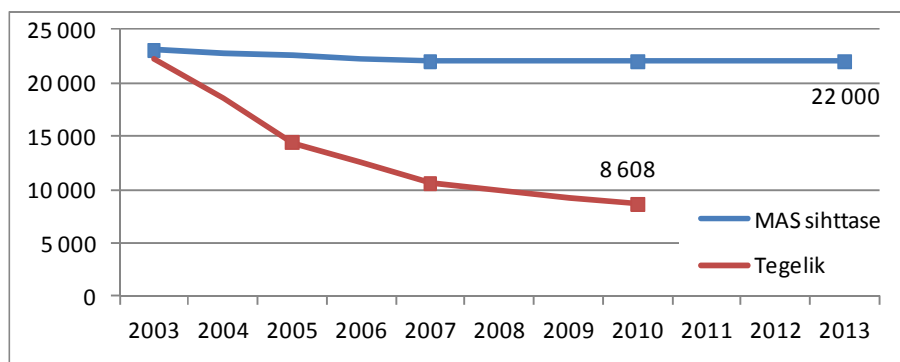
Kapitali kogumahutus põhivarasse metsanduses (mln eurot aastas)

Joonis 15. Kapitali kogumahutus põhivarasse metsandussektoris, mln eurot aastas (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Kapitali kogumahutuseks põhivarasse loetakse põhivara soetamine (ka eluruumide soetus kodumajapidamiste poolt), miinus põhivara realiseerimine, pluss lisandumised mittetoodetud vara väärtusele (maaparandus). Statistikaameti andmetel kasvas aastatel 2003–2008 metsandussektoris kapitali kogumahutus põhivarasse jõudsalt (Joonis 15). Seoses majanduslangusega ja muutliku olukorraga puiduturul 2009.–2011. aastal oli põhivara soetamine sektoris aga ebastabiilne ning langustrendiga. Perioodil 2003–2011 on kapitali kogumahutus põhivarasse metsanduses vähenenud keskmiselt 3,9% võrra aastas. MASi sihttaseme kohaselt peaks perioodil 2003–2013 näitaja kasv olema keskmiselt 7,4% aastas. Seega on üldine majanduslangus mõjunud negatiivselt metsandussektori arengule ning viinud indikaatori tulemused mitterahuldavaks.

Elatustalude osatähtsus uutes liikmesriikides

Joonis 16. Elatustalude arv Eestis (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Käesolevas kontekstis loetakse elatustaludeks alla 1 ESU (alates 2010. aastast standardtoodanguga alla 2000 euro) suuruseid põllumajanduslikke majapidamisi. MASi eesmärk on peatada elatustalude arvu vähenemine ning hoida nende arv stabiilne. Statistikaameti andmetel on aga perioodil 2003–2010 elatustalude arv vähenenud 61,4% võrra (keskmiselt 12,7% võrra aastas), mis ei vasta MASi eesmärkidele (Joonis 16). Kuigi perioodil 2008–2010 on langustrend aeglustunud, ei ole MASi rakendamine suutnud elatustalude arvu vähenemist loodetud määral peatada.

2.3 Põllumajanduskeskkond

MAK 2007-2013 2. telje tegevused on suunatud eelkõige selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamise soodustamisele, mis tagavad stabiilse keskkonnaseisundi ja maakasutuse piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses, ning Natura 2000 aladel. Peamist tähelepanu pööratakse bioloogilise mitmekesisuse ja traditsiooniliste põllumajandusmaastike säilitamisele, vee hea kvaliteedi tagamisele ning kliimamuutuste leevendamisele. Hindamisküsimustele ja meetme eesmärkide tõhususele vastamiseks korraldab 2. telje püsijandaja (Põllumajandusuuringute Keskus, PMK) spetsiaalseid hindamisuuringuid. Teise telje meetmed on eelkõige seotud mullastiku, veekeskonna, elurikkuse, põllumajandusmaastike säilitamise ja parandamisega ning maa-elanikkonna jätkusuutlikkuse tõstmisega, mistõttu on ka hindamisel keskendutud eeskätt nendele valdkondadele. Uuringuid viiakse läbi meetmete hindamiseks vajaliku info kogumiseks, meetmete kvaliteetsemaks analüüsiks ja samas toimub ka taustaandmete kogumine meetmete kujundamiseks tulevikus. Ülevaade PMK poolt läbi viidud ja koordineeritud hindamisalastest uuringutest on toodud Lisas 1. PMK esitab igaaastaselt Põllumajandusministeeriumile aruande püsijandamistegevuste kohta. Aruande lühendatud versioon on kättesaadav PMK kodulehelt <http://pmk.agri.ee/pkt/>.

2.3.1. Maakasutus

Maakasutuse kirjeldamisel on aluseks võetud PRIA poolt määratud pindalatoetuste andmestik (PRIA 14.02.2012). Teise telje meetmete osatähtsuste hindamiseks on aluseks erinevate meetmete pindala suhe ÜPT pindalasse aastatel 2007-2011. Parema jälgitavuse huvides on toetustüüpide võrdlemisel liidetud KST ja KSM toetused ja erinevat tüüpi MAHE toetused.

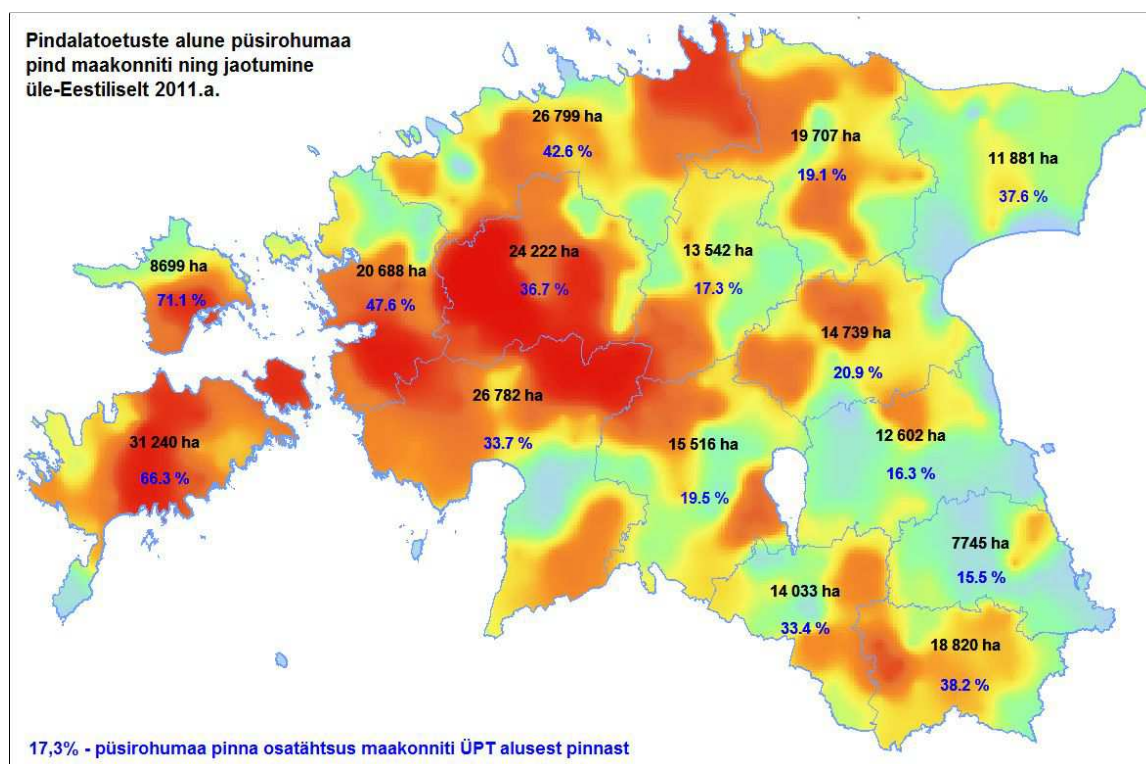
Ajavahemikul 2007.-2011. a on toetusalune ÜPT, ESA ja MAHE pind järjest suurenenud (Tabel 5), KST/KSM pind on vähenenud ja MAHE ning KST/KSM toetusaluse pinna vastassuunalisest muutusest tingituna on PKT kogupind stabiilne. Seega tuleneb ÜPT pinna juurdekasv peamiselt ESA aladelt ning KSM toetusest välja jäänud pinnale taotleti enamikel juhtudel MAHE toetust, mille tagajärjel PKT kogupind on aastate jooksul saavutanud stabiilsuse.

Tabel 5. Määratud pindalatoetuste kogupind hektarites aastatel 2007-2011 (PMK, 2012)

	ÜPT	ESA	NAT	KST/KSM	MAHE	PKT
2007	837 289	338 001	21 402	467 093	69 682	553 499
2008	852 222	345 682	21 717	461 167	73 765	554 166
2009	861 777	340 384	22 381	478 415	95 212	560 236
2010	876 954	362 765	22 702	453 093	112 008	554 005
2011	893 519	372 703	22 976	438 034	122 607	549 333

Püsirohuma pind oli 2011. a 266 986 ha ja põllumaa pind 623 833 ha. Pikaajaliste rohumaade ÜPT toetusalune pind on aastatel 2007-2011 küllalt olulisel määral suurenenud.

Joonisel 17 esitatud kaardil on näidatud püsirohumaade (välja arvatud PLK) paiknemine maakondade lõikes ja nende osatähtsus ÜPT alusest pinnast. Suurimad püsirohumaade pinnad paiknevad mandri lääneosas ja saartel ning Raplamaal, suurima osatähtsuse moodustavad püsirohumaad ÜPT pinnast Hiiumaal (71%) ja Saaremaal (66%) ning kõige vähem on selliseid maid Põlvamaal (15%).

Joonis 17. Pindalatoetuste alune püsirohuma pind ja selle osatähtsus ÜPT alusest pinnast 2011. aastal (PMK 2012)

Hinnates PKT ja teiste toetustüüpide aluse pinna osatähtsuse muutust võrreldes ÜPT pinnaga selgub, et perioodil 2007-2011 kogu PKT ning KST/KSM pinna osatähtsus vähenes ning ESA ja MAHE toetusala pinna osatähtsus veidi tõusis. Seega keskkonnametmetega liitunud tootjate kasutuses oleva pinna osatähtsus aastate jooksul vähenenud ja 2011. aastal moodustas ülalmainitud pind ca 60% ÜPT kogupinnast, MAHE tootjate pind oli 2011. aastaks tõusnud 13% ÜPT pinnast ning on olnud stabiilses tõusutrendis.

Erinevalt pindalatoetuste üldpindalast oli ÜPT, POL, ESA ja KST/KSM tootjate arv aastatel 2007-2009 langustrendis, 2010-2011. aastast enamike meetmete tootjate arv veidi suurenes võrreldes 2009. aastaga, kuid erandina langes sel perioodil KST/KSM tootjate arv. Tootjate arvu suhteline langus ongi suurim KST/KSM toetuse osas - järelikult palju väikesi tootjaid ei ühinenud enam vastava toetusega ja sellega suurenes ka pind ühe tootja kohta. Üldiselt on tootjate arv saavutanud suhteliselt stabiilse taseme ja viimastel aastatel on muutused selle näitaja osas olnud väikesed.

2.3.2. Elurikkus

Suur osa Eesti elurikkusest on seotud põllumajandusliku tegevuse ja põllumajandusmaaga. Kahjuks avaldab kohati liiga intensiivne põllumajandustootmine sealsele elustikule negatiivset mõju, mistõttu on vaja tarvitusele võtta vajalikud kaitsemeetmed – ainult väljaspool põllumajandusmaastikku asuvate alade kaitsmine ei aita säilitada põllumajandusmaastikele omast elustikku. Seetõttu on ka MAK-i põllumajandusliku keskkonnatoetuse üheks eesmärgiks seatud elurikkuse säilitamine ja suurendamine. Selle eesmärgi saavutamise hindamiseks kogutakse Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) (2. telje püsihindaja) koordineerimisel Eestis alates 2006. aastast iga-aastaselt 66-lt alalt andmeid kimalaste ja põllulindude kohta. Lindude ja kimalaste seireks kasutatakse loendustranekte, mis lindude puhul kulgevad põldudel ning kimalaste puhul mööda põlluservi ja tolmeldamist vajavate kultuuridega põlde. Lisaks alustati 2011. aastal uue seirega, mis puudutab toetust saavaid rohumaaribasid, eesmärgiks on jälgida keskkonnasõbraliku majandamise toetuse aluste rohumaaribade taimestikku (aitab luua elukeskkonda putukatele, mulla-elustikule jm elusolenditele), et hinnata taimestiku muutusi aja jooksul ja nende panust loodusliku või looduslähedase taimkatte olemasolul põllumajandusmaal. Täpsemalt on ülevaade korraldatud uuringutest ja seiretest toodud Lisas 1.

Kimalased Eesti põllumajandusmaastikul 2006-2011

Eestis leidub 22 liiki kimalasi, kellest 10 on enamlevinud. Tootjale on kimalased eelkõige olulised kultuurtaimede tolmeldajatena. Suur osa meie igapäevasest toidust saadakse tänu tolmeldajatele: umbes kolmandik inimeste tarbitavast toidust on otse või kaude seotud tolmeldajatega ja 84% ELs kasvatatavatest kultuurtaimedest vajab putukate tolmeldamist. Eriti olulised on pikasuiselised kimalased (aed-, ristiku- ja urukimalane), kes suudavad tolmeldada ka pika õieputkega kultuurtaimede õisi (nt punane ristik, põlduba), millega lühisuiselised meemesilased hakkama ei saa. Viimastel aastakümnetel on aga üha enam täheldatud tolmeldajate, sh kimalaste, liigirikkuse ja arvukuse langust. Seejuures on enim ohustatud just pikemate suistega ning kitsama toiduvalikuga kimalased. Tolmeldajate vähenemise üheks

põhjuseks peetakse põllumajanduse intensiivistumist, mistõttu jääb järjest vähemaks kimalastele sobilikke toidutaimi ja pesitsuskohti.

PMK poolt koordineeritud kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse uuringu tulemusel selgus, et üldiselt on kimalaseseire näitajad (kimalaste arv, liikide arv ja Shannoni mitmekesisuse indeks) ja õite tihedus olnud aastatel 2006-2011 Lõuna-Eestis kõrgemad kui Kesk-Eestis. Läbi aastate on ilmnenud trend, et kimalasenäitajad on madalaimad ÜPT ettevõtetes, kusjuures statistiliselt olulisi erinevusi on esinenud rohkem Kesk-Eestis, kus on toetustüübiti tihti oluliselt erinenud ka õite tihedus, olles madalam samuti ÜPT ettevõtetes. Samas leiti mitmel juhul piirkonna ja toetustüübi oluline mõju kimalasenäitajale ka analüüsis (2009.-2011. a andmete põhjal), kus õite tihedus oli juba arvesse võetud, mis viitab sellele, et piirkond ja toetustüüp mõjutab kimalasi ka muul viisil kui ainult õite tiheduse läbi. Samas on õite tihedusel oluline mõju kimalasenäitajatele: mida rohkem õisi, seda rohkem kimalasi, kimalaseliike ja seda kõrgem kimalaste Shannoni mitmekesisuse indeks. Seega on kimalaste soodustamiseks väga oluline tagada neile piisav toiduresurss.

Lisaks analüüsi seireandmete põhjal, kas ja kuidas mõjutab kimalasi pestitsiidide kasutamine. Selgus, et kimalaste arvukus oli oluliselt madalam transektidel, mille kõrval asuvatel põldudel kasutati pestitsiide. Ilmselt mõjutab pestitsiidide kasutamine kimalaste arvukust vahetult, kas peletava efekti või toidutaimede kao läbi.

Linnud Eesti põllumajandusmaastikul 2006-2011

Uuringus „Lindude liigirikkus, arvukus ja asustustihedus“ analüüsitakse linnuseire näitajaid nagu pesitsejate ja toitekülaliste isendite arv ja liikide arv, pesitsevate paaride arv, pesitsevate liikide Shannoni mitmekesisuse indeks. Uuringus selgus, et eri toetustüüpidega ettevõtete võrdlusel 2011. a analüüsitud linnuseire näitajate vahel enamasti statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud. Üksikutel juhtudel olid siiski MAHE seireettevõtted statistiliselt oluliselt kõrgemate linnunäitajatega kui KSM ja ÜPT seireettevõtted.

Trendidena võrreldes saab nii Kesk-Eesti kui ka Lõuna-Eesti piirkonnas välja tuua, et kõrgeimad linnustiku näitajad saadi 2011. a MAHE ettevõtetes, keskmised ÜPT ning madalaimad KSM ettevõtetes. Samas olid ÜPT ja KSM alade vahelised erinevused minimaalsed. Linnuseire andmete analüüsil leiti ka oluline piirkonna mõju: Lõuna-Eesti piirkonnas olid analüüsitud linnuseire näitajad kõrgemad kui Kesk-Eesti piirkonnas.

Shannoni mitmekesisuse indeksi puhul ilmnes analüüsil maastikuelementide positiivne mõju Kesk-Eesti seirepiirkonnas: maastikuelementide (nt kivihunnikud, üksikud puud, kraavid) esinemine loendusosaladel tõstis lindude liigirikkust. Analüüsis ilmnes, et maastikuelementide pindala oli Kesk-Eesti loendustransektidel madalam kui Lõuna-Eesti loendustransektidel. See võib viidata sellele, et avatuma maastikuga Kesk-Eesti piirkonnas on maastikuelementide mõju linnurikkusele suurem kui mitmekesisema maastikuga Lõuna-Eestis.

Aastatevahelist linnunäitajate statistiliselt usaldusväärset langust või tõusu toetustüüpide lõikes ei tuvastatud mitte ühelgi juhul kummaski seirepiirkonnas. Seega võib PMK linnuseire andmetel (2010.-2011. a) linnustiku seisukorra hinnata stabiilseks kõikides toetustüüpides. Ka riiklikud

seireandmed põllulindude indeksina (*FBI*) näitasid, et linnustiku seisukorra võib 2010.-2011. aasta andmetel lugeda stabiilseks.

Täiendavalt selgitati, milliseid elupaiku ja/või kultuure Eesti kõige levinumad põllulinnuliigid kasutavad. Uuringu käigus teostatud kultuurigruppide analüüs näitas, et eri linnuliikide nõudlused põllukultuuride osas on erinevad. Sellest võib järeldada, et peamine viis elurikkuse tagamiseks põllumaal on säilitada selle maastikuline mitmekesisus, kuna eri liigid on kohastunud kasutama erinevaid ökoloogilisi nišše, samuti on igati õigustatud meetmete viljavahelduse nõuded.

Geneetiline mitmekesisus

Geneetiline mitmekesisus seondub põllumajanduses sordiaretusega taimekasvatases ja tõuaretusega loomakasvatases. MAK 2007-2013 PKT raames toetatakse geneetilist mitmekesisust läbi kahe alameetme Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL) ja kohalikku sorti taime kasvatamise toetus (SRT). OTL raames toetatakse eesti maakarja tõugu veise, eesti raskevo hobuse, eesti tõugu hobuse ja tori tõugu hobuse pidamist. Meetme väljundnäitajad perioodil 2007-2011 on toodud peatükis 3.2 Põllumajanduskeskkonna- ja paikkonna säilitamine. SRT meetme raames toetatakse talirukkisordi 'Sangaste' kasvatamist ning meetme väljundnäitajad on toodud peatükis 3.2

Maastikuline mitmekesisus ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusalad

Maastikulisest mitmekesisusse panustavad mitmed PKT alameetmed (nt nõuetega viljavahelduse, liblikõieliste kultuuride kasvatamise, maastikuelementide säilitamise kohta kohta jne). Kõige olulisemaks võib lugeda väärtuslike liigirikaste Natura 2000 alalasuvate poollooduslike koosluste hooldamise toetust. Poollooduslikud kooslused on arvestatud Eesti MAK 2007-2013 kontekstis ka kõrge loodusväärtusega põllumajandusaladeks.

KLV põllumajanduse iseloomustamine Eestis on suhteliselt problemaatiline, kuna puuduvad ühised alused nii põllumajandustootmise kui ka põllumajandusmaa keskkonnaväärtuste kirjeldamiseks. MAK 2007-2013 raames on tähelepanu pööratud Natura 2000 alal asuvatele põllumajandusaladele, kuid ka Natura 2000 võrgustikust väljaspool on olulisi kõrge loodusväärtusega põllumajandusalasid, sh poollooduslike kooslusi väljaspool Natura 2000 alasid. Väga olulised on ka mosaiiksed põllumajandusmaastikud väikeste põldude ja rohkete väärtuslike maastikuelementidega. KLV põllumajandusaladel on oluline roll loodusväärtuste tagamisel läbi jätkuva põllumajandusliku majandamise, kuid eelnevalt tuleb määratleda need alad ja põllumajandustegevused.

Arvestades KLV põllumajanduse olulisust nii poliitikas kui ka loodusväärtuste säilimise seisukohast ning läbi viidud situatsioonianalüüsi, leiti et Eestis peaks olema KLV põllumajandus selgemalt ning põhjalikumalt määratletud ning määratlemisse peaks olema kaasatud laiapõhjalisem ekspertide-spetsialistide grupp.

KLV põllumajandusmaa määratlemiseks 2009. a alustanud PMK poolt ellukutsutud töögrupp koosneb PM, KKM ja nende allasutuse esindajatest ning erinevate valdkondade

erialaekspertidest. Vastavalt vajadusele on arendusse panustanud ka eksperdid väljastpoolt töögruppi.

Töögrupi eesmärk on olemasolevat käsitlust laiendada ning selgitada välja olulised mosaiiksed alad, kus on loodusväärtusi toetav põllumajandustegevus. KLV põllumajandusalade määramisel on peamine eesmärk välja selgitada KLV alade väärtuste kompleks, KLV alade võimalikud asukohad vastavalt väärtustele.

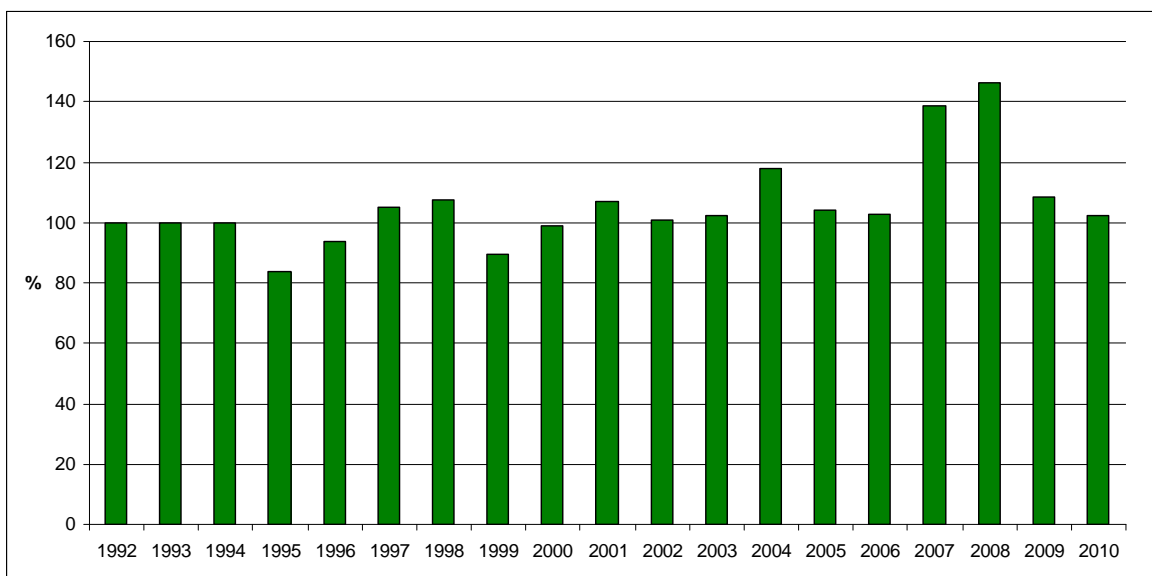
Eesti kasutab KLV alade määramisel ruutlahendit, kus kogu Eesti territoorium on kaardistatud spetsiaalsete näitajate väärtustega seotud ruutvõrgustikuga. Eestit katva võrgustiku KLV väärtuse leidmiseks on välja valitud näitajad kolmest grupist: maakasutust ja tootmise intensiivsust iseloomustavad näitajad, looduskaitsealised ning maastiku mosaiiksuse näitajad.

Valitud andmete kättesaadavust ja sobivust selliseks analüüsiks testiti pilootalal, milleks valiti Jõgevamaa. Võrreldes esialgse näitajate nimekirjaga on testimise käigus sisse viidud mitmeid korrektsioone ja otsitud sobivaimaid näitajaid. KLV põllumajandusalade määramise meetodika on veel väljatöötamisel.

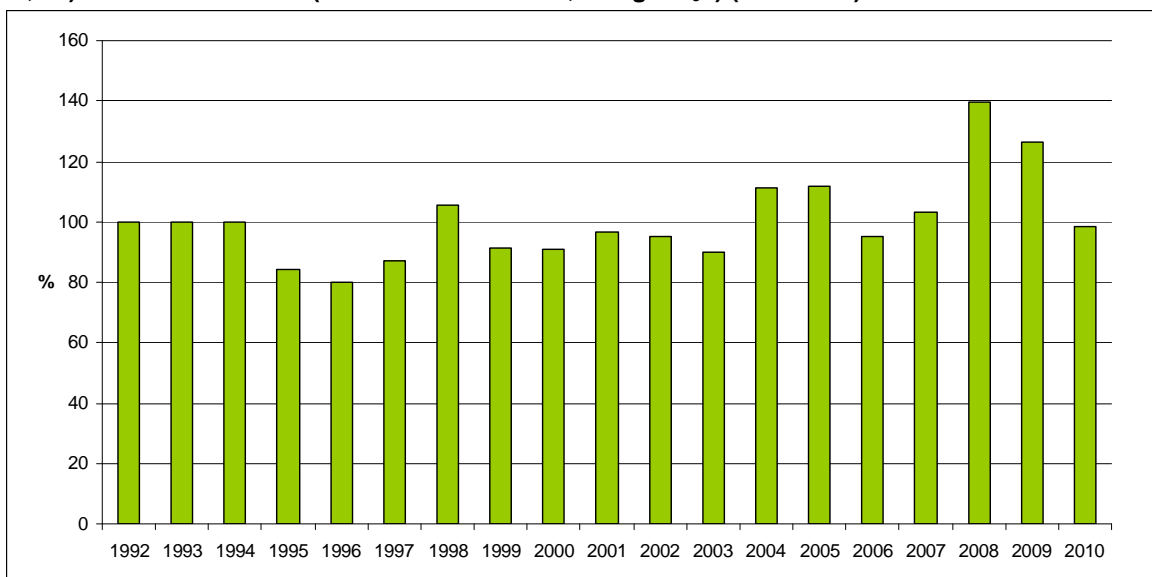
2.3.3. Veekeskkond

Riikliku keskkonnaseire programmi ülesandeks on keskkonna saastatuse ja reostuse hetkeolukorra määramine ning analüüsimine. Selle programmi raames jälgitakse keskkonnategurite ning -seisundi muutusi. Veevaldkonna üldise seisundi hindamisel on olulisemateks siseveekogude ja põhjavee seire. Seire käigus kogutud andmed jõgede, järvede, rannikumere ja põhjavee kvaliteedi kohta antakse igal aastal Euroopa Keskkonnaagentuurile seirejaamade kaupa.

Jõgede hüdroloogilise seire andmete põhjal koostati graafikud nitraatiooni kontsentratsiooni muutuste kohta ajavahemikul 1992-2010. Joonisel 18 on näha nitraatiooni kontsentratsiooni suhteline muutus (1992-1994=100%) kogu Eesti kohta. Joonisel 19 on esitatud ainult nitraaditundlikule alale (NTA) jäävate seirejaamade andmed. 2010. aastal oli täheldatav nitraatiooni kontsentratsiooni langus nii NTA kui ka kogu Eestit katvates seirejõgedes.

Joonis 18. Nitraatiooni kontsentratsiooni suhteline muutus (kõik Eesti jõgede seirejaamad v.a. 61, 64, 65) aastatel 1992-2010 (1992-1994 =100% = 5,84 mg NO₃/l) (KKM KTK)

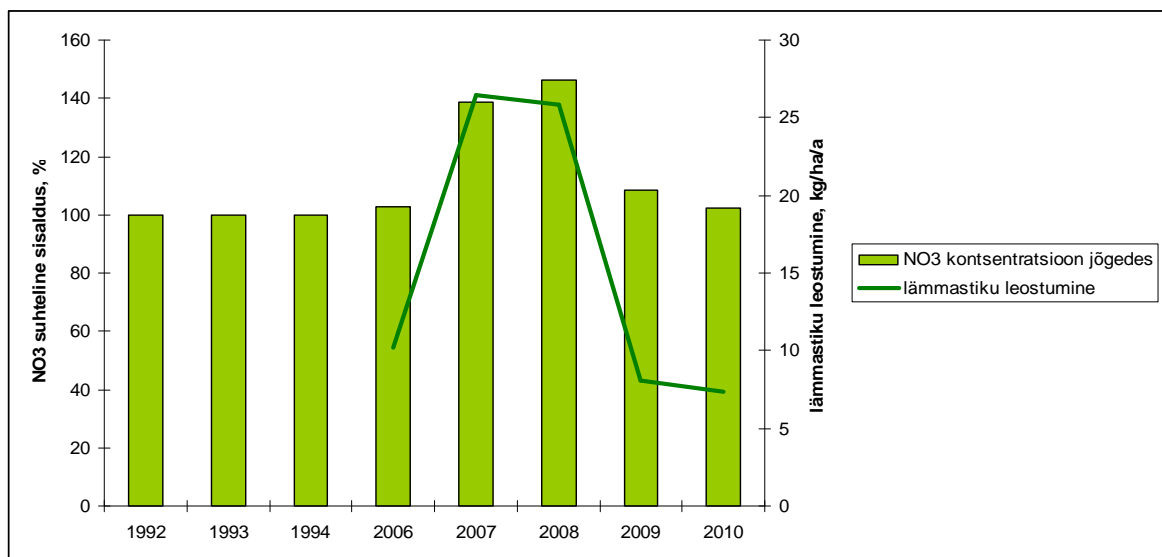

Joonis 19. Nitraatiooni kontsentratsiooni suhteline muutus seirejõgedes NTA-I (1992-1994 =100% = 10,57 mg NO₃/l) (KKM KTK)

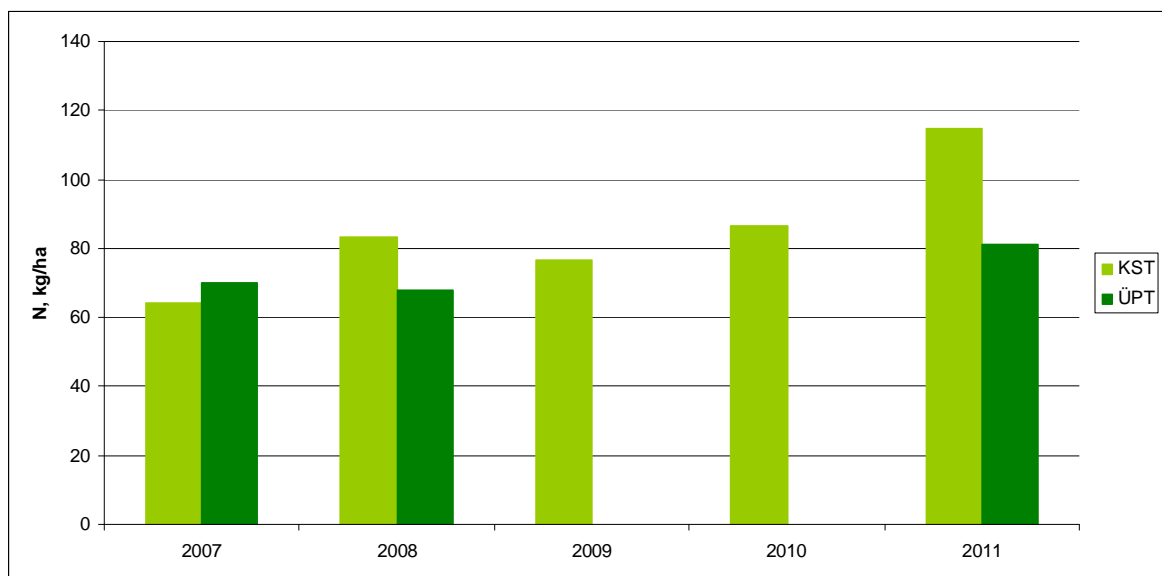
Kuid kuna andmed 2. telje ja PKT meetmete mõju hindamiseks on puudulikud, siis on PMK jätkanud 2004. aastal alustatud PKT hindamisalaste uuringutega ning koordineerib uuringuid toiteelementide bilansi ja kasutuse, pestitsiidide kasutuskooormuse, ning taimetoiteelementide kontsentratsiooni kohta drenivees. Toiteelementide näitajad aitavad hinnata, kas seoses PKT meetmete rakendamisega muutub mullast toiteelementide leostumisest põhjustatud pinna- ja põhjavee saastumise oht. Uuringu „Toiteelementide bilanss ja kasutus” eesmärgiks on veekeskkonna seisukohalt hinnata PKT keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise efektiivsust põllumajandusettevõtte tasandil.

Taimetoiteelementide kontsentratsiooni kohta drenivees uuringu eesmärgiks on hinnata veekeskkonna seisukohast MAK PKT keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise (MAHE) meetme rakendumist ja mõju keskkonnale.

Lämmastiku leostumine veeseire põldudel kõigub aastati ja omavahel võrreldes suurtes piirides. Joonisel 20 joonena toodud lämmastiku aastane leostumine on arvatatud kõikidelt KSM (KST) ja ÜPT veeseirepõldudel leostunud lämmastiku aastase keskmisena. Tulpadena on esitatud jõgede hüdrokeemilise seire tulemustest väljavõte nitraatiooni kontsentratsiooni suhtelisest muutumisest aastatel 2006-2010 (100% on 1992-1994 aasta keskmine). Kuivõrd veeseire põldude arv on väike (kõigub aastati ainult 5-8), siis statistiliselt usutavat korrelatsiooni ei esine. Küll aga on igati loogiline suundumus – mida rohkem põldudel lämmastikku leostub, seda enam jõuab seda jõgedesse, kus vastava näitaja kontsentratsioon suureneb. Samas on nii KSM (+KST) kui ka ÜPT põldudel suurenenud lämmastikväetiste kasutamine (Joonis 21). Seetõttu on võimalik, et vaatlusaluse lühikese ajaperioodi jooksul (2006-2010) ning sellise keskmise väetamise taseme juures sõltuvad nii lämmastiku leostumine põldudel kui ka nitraatiooni kontsentratsiooni muutused jõgedes suuresti ka erinevatel aastatel valitsenud hüdrooloogilistest tingimustest. Samal ajal on näha ka fosfor- ja kaaliumväetiste kasutamises väikest tõusutendentsi, mis viitab majandusliku surutise tingimuste leevenemisele. KSM ja ÜPT põldudel on 2007-2011 aasta keskmisena kõikide tooteelementide bilanss positiivne. MAHE põldudel on nii fosfori- kui kaaliumibilanss negatiivne.

Joonis 20. Lämmastiku leostumine veeseire põldudel jõgede hüdrokeemilise seire andmete taustal

Joonis 21. Mineraalsete lämmastikväetiste kasutamine KSM (+KST) ja ÜPT veeseirepõldudel aastatel 2007-2011

Toiteelementide kasutuse (utilisatsioon), N, P, K toiteelementide bilansi indikaatorid näitavad, kas põllumajandusliku keskkonnatoetusega seoses muutub mullast toiteelementide leostumisest põhjustatud põhja- ja pinnavee saastumise oht. Keskkonnasõbraliku majandamise (edaspidi KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise toetust (edaspidi MAHE) saanud ettevõtete tulemuste analüüsimisel on võetud võrdlusgrupiks ühtse pindalatoetuse (edaspidi ÜPT) saajad, kes põllumajanduslikku keskkonnatoetust ei taotlenud.

Põllumajandusettevõtete vahel ilmnemine toiteelementide bilansi arvestuses suured erinevused, osadel juhtudel toimus majandamine N, P, K toiteelementide osas kas liigsuure ülejäägi või puudujäägiga, mis on kinnituseks väga erinevast majandamise tasemest. Et saada ülevaadet 2010. aasta majandamise tegelikust tasemest, võeti kokkuvõtete tegemisel arvesse kõigi valimisse kaasatud põllumajandusettevõtete tulemused.

Mingil juhul ei saa kogu toetus-, tootmistüübi, suurusgrupi ja piirkonna kohta välja toodud keskmiseid toiteelementide bilansi arvutustulemusi käsitleda kui absoluutset suurust. Tulemustest järelduste tegemisel tuleb arvestada, et esitatud keskmistest tulemustest esines „ühele“ - ja „teisele“ poole suur kõikumine.

Üldiseid trende põllumajandusettevõtete majandamises võimaldab hinnata toiteelementide bilansi pikema aegrea tulemuste kõrvutamine.

2004.-2010. aasta tulemuste põhjal võib väita, et tekkinud on olukord, kus keskkonna- ja veekaitse seisukohalt olukord küll paraneb (P ja K leostumine väheneb), samas aga võib tootjatepoolse mitte optimaalse väetisekasutusega seoses, pikemas perspektiivis kaasneda muldade viljakuse langus. Valdavalt majandatakse P ja K puudujäägiga. Olukorras, kus taimedel ei jagu kasvu ajal piisavalt K, halveneb ka N omastamine.

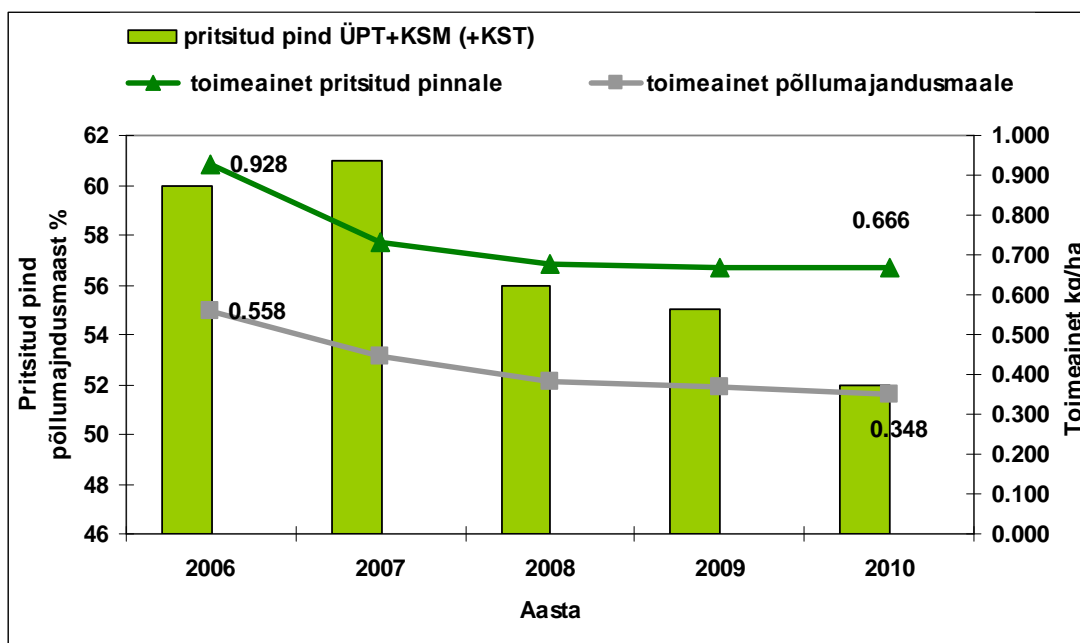
Edaspidise mullaviljakuse vähenemise ja muldade väljakurnamise vältimiseks on soovitatav mahetootmises enam kasutada orgaanilist- ja haljasväetist, samuti propageerida alternatiivsete väetusainete (merealdu, erinevad kompostid) laiemalt kasutusele võtmist. Soovitatav on mitte vähendada liblikõieliste kasvupinda.

KSM (+KST) ettevõtete N kasutamise efektiivsus varieerus aastatel 2004-2010 vahemikus 35-104%, ÜPT ettevõtetes 38-75%, MAHE ettevõtetes 32-89% (tasakaaluline tootmine kui efektiivsus 80-90%; efektiivsus <70% väljendab suurenenud riski keskkonnale (leostumisoht); efektiivsus >100% väljendab puudujäägiga majandamist) P kasutamise efektiivsus kujunes seireperioodil kõige stabiilsemaks ÜPT ettevõtetes. KSM (+KST) tootjatel oli P kasutamise efektiivsus viiel aastal seitsmest üle 100%, MAHE korral oli see üle 100% kõigil seireaastatel.

Pestitsiidide kasutuskooormus

Eesti Statistikaameti (ESA) ja Põllumajandusameti (PMA) andmetel on Eestisse aastatel 2006-2010 sissetoodud ja siin kasutatud taimekaitsevahendite kogused järjest suurenenud. Suurima pestitsiidide grupi moodustasid kõigil aastatel herbitsiidid (75-84%).

PMK 2010. aasta indikaatori „Pestitsiidide kasutuskooormus“ seiretulemuste analüüsimisel ilmnes, et enim kasutati seirega kaetud põllumajandusettevõtetes samuti herbitsiidide (88% pinnal, kus kasutati keemilisi taimekaitsevahendeid), järgnes insektitsiidide (10% pinnal) ja fungitsiidide (2% pinnal) kasutamine. Taimekaitsevahendite kasutamine erines seireettevõtete vahel üsna suurtes piirides. Seireala hõlmas 9 355 ha põllumajandusmaad, millest 52%-l ehk 4 898 hektaril kasutati keemilisi taimekaitsevahendeid. Üldse ei kasutanud pestitsiidide kaks põllumajandusettevõtet. Kasutatud pestitsiidide toimeaine kogus KSM ja ÜPT ettevõtete keskmisena oli pritsitud pinna kohta 0,666 kg/ha, põllumajandusmaa kohta 0,349 kg/ha (Joonis 22).

Joonis 22. KSM (+KST) + ÜPT seiretegevõtete keskmisena pritsitud pind põllumajandusmaast (%) ja pestitsiidide kasutuskoormus pritsitud pinna ja põllumajandusmaa kohta (kg/ha), aastatel 2006-2010

Pestitsiidide kasutuskoormuse tulemuste võrdlemisel ilmnes, et KSM (+KST) ettevõtetes vähenes pestitsiididega pritsitud pind 59%-lt 2006. aastal, 42%-ni 2010. aastal. ÜPT ettevõtetes pritsitud pind samas ajavahemikus aga suurenes 6%. ÜPT ettevõtetes on pestitsiididega pritsitud pind vähesel määral kasvava, KSM (+KST) ettevõtetes aga kahaneva trendiga. Tegelik hinnangu andmiseks on andmete aegrida hetkel veel liiga lühike. Tulemuste korrektseks statistiliseks töötlemiseks peetakse vajalikuks minimaalselt 12 väärtusega aegrida (Lauk, 1995; Lauk *et al.*, 2004).

ÜPT suurem pritsitud pind tulenes arvatavasti sellest, et ÜPT tootjatel on ka suurem pind põllukultuuride all. KSM +(KST) tootjatel on seoses liblikõieliste kasvatamise kohustusega keskmiselt suurem pindala lühiajaliste rohumaade all, millel enamasti pestitsiide ei kasutata. Lähemalt on veevaldkonda puudutavaid uuringu analüüse tutvustatud PMK püsihindamisaruandes 2011. a kohta, 2012. ülevaade korraldatud uuringutest on lisas 1.

2.3.3. Mullastik

Põllumajanduslikule tootmisele on muld oluline loodusvara, mille taimekasvatuse pole mõeldav. Seetõttu on väga oluline jälgida mulla seisundit ja selgitada põllumajandusliku tootmise mõju muldadele ning selle alusel negatiivsete tendentside ennetamist.

MAK teise telje meetmed peavad panustama mullaressursside säilimisse. Kõige ulatuslikumalt rakendatav meede teisest teljest on põllumajanduslik keskkonnatoetus, mille tegevuste eesmärkideks on muu hulgas ka taimetoitainetest põhjustatud veereostuse riski vähendamine, mullaviljakuse säilitamine, mullaressursside kaitse ning keskkonnasõbralike tootmisviiside juurutamise soodustamine. Seega on eraldi vaadeldud PKT alameetmete keskkonnasõbralik majandamine ja mahepõllumajanduslik tootmine mõju mullastikule lähemalt. Põllumajandustegevuste mõju mullastikule läbi meetmete hinnatakse läbi selleks viidud uuringute, täpsem ülevaade korraldatud uuringutest seiretest toodud lisas 1.

2009. a alustati USLE mudeliga Eesti maakondade mulla ärakannete modelleerimist, et selgitada tähelepanu vajavate erosiooniohtlike alade pindala ning vastata vajalikele baasindikaatoritele mulla ärakande kohta. Kogu Eesti mulla ärakanne USLE mudeli kohaselt on 179 160 tonni aastas ning põllumajandusmaalt 150 587 tonni, mis moodustab 84% Eesti üldisest ärakandest. Eesti keskmine mulla vee-erosiooni intensiivsus on 0,04 t/ha/aastas. Haritavatel põllumaaadel on erosioonioht oluliselt suurem ulatudes kuni 0,46 tonnini hektari kohta.

Mullaviljakuse uuringu 2010.-2011. aasta tulemuste põhjal saab öelda, et PKT rakendamine on mõjunud muldade agrokeemilistele omadustele positiivselt. Lõpliku hinnangu saab siiski anda peale kõikide kordusproovide kogumist ja analüüside tegemist 2012. a viljakuse uuringu raames. Toetustüüpide analüüsil vastavalt hindamiskriteeriumile selgus, et happeliste muldade osatähtsus suurenes kõikide toetustüüpide osas, madala P-sisaldusega muldade osatähtsus vähenes kõikide

toetustüüpide tootjate muldades ning MAHE tootjatel suurenes optimaalsest madalama K-sisaldusega muldade osatähtsus. Happeliste muldade osatähtsus suurenes 1,9% ja muldade keskmine happesus langes vaadeldud viie aasta jooksul. Madala fosforisisaldusega muldade osatähtsus vähenes 3,9% võrra ja suurenes liikuva fosfori keskmine sisaldus muldades. Madala kaaliumisisaldusega muldade osatähtsus vähenes ca 5% ja suurenes liikuva kaaliumi keskmine sisaldus muldades. Kuna käesolevas aruandes on kajastatud ca 70% kogu viljakuse uuringu proovide arvust siis on tulemused esialgsed.

Mulla taimetoiteelementide sisalduse muutuse ja dünaamika ning taimekaitsevahendite jääkide uuringus nitraaditundlikul alal leiti, et rohumaa ümberkännil vabanes uurimisaladel orgaanilise aine lagunemisel märkimisväärne hulk mineraalset lämmastikku (Nmin) ja koos lisatud mineraalväetisega tõusis Nmin-sisaldus suhteliselt kõrgele ning tekkisid soodsad tingimused lämmastiku leostumiseks. Seega peaks peale rohumaa ümberkündi hoolikalt jälgima lämmastikväetiste kasutamist orgaanilise aine lagunemisest vabaneva Nmin foonil. Uuringu tulemustena toodi välja, et taimede aktiivsel taimekasvuperioodil kulutatakse mullas sisalduv Nmin suhteliselt kiiresti uue orgaanilise aine tootmiseks ja juba ca 1,5 kuud peale lämmastikuga väetamist on Nmin-sisaldus võrdne ja isegi väiksem väetamiseelsest tasemest. Sügisel sademeterikkal perioodil Nmin-sisaldus mullas pidevalt väheneb peamiselt leostumise tõttu ja muld suudab sellest akumulierida vaid väikese osa. Nmin fikseerimine mullas on suhteliselt lühiajaline ja seega tuleb sõltuvalt eelviljast suuremate kui N70 kg/ha väetiskoguseid kasutada jaotatult. Uurimisala lämmastikunormid ei katnud kogu kultuuride vajadust ning Nmin-sisaldus mullas langes vegetatsiooniperioodi kestel väga madalale.

Taimekaitsevahendite jääkide sisaldus muldades oli 2011. a suurenenud võrreldes eelmiste aastatega. Osaliselt on selle põhjuseks ka muutus proovivõtmise meetodikas - nüüdsest kõik proovid külmutatakse vahetult peale proovide kogumist. Kolme aasta kokkuvõttes ei leitud taimekaitsevahendite jääke vaid 28% põldudest, seega veidi rohkem kui 2/3 uurimisala põllumuldadest sisaldavad mingit taimekaitsevahendite jääki. 2011. a oli oluliselt suurenenud fungitsiidide jääkide olemasolu, samuti olid teatud põldudel jääkide sisaldus kõrgem kui lubatud sihtarv pinnases. Üldiselt on toimeainete kontsentratsioonid olnud aastate jooksul suhteliselt väikesed - maksimaalne jääkide summa aastatel 2009-2010 oli 0,25 mg/kg, kuid enamuse summa on alla 0,05 mg/kg. 2011. a leiti kahelt põllult ka ohtliku insektitsiidi DDT jääke, mille kasutamine keelati Eestis juba 1977. aastal.

Minimeeritud harimise uuringu tulemusena selgus, et orgaanilise süsiniku (Corg) sisaldus oli kõrgem otsekülvi põldude pealmises 0-5 cm kihis võrreldes huumushorisoni alumiste kihtidega. Selline orgaanilise aine kogunemine omab tähtsust eelkõige madalama viljakusega muldades. Otsekülvi tehnoloogiat kasutatud põldudel oli pealmise kihi (0-5 cm) K-sisaldus oluliselt kõrgem kui järgnevates huumushorisoni kihtides; P-sisaldused olid uuritud otsekülvialadel suhteliselt stabiilsed, ainult Viljandi 1 alal vähenes selle elemendi sisaldus sügavuse suurenedes märkimisväärselt. Mulla füüsikalistest omadustest võib välja tuua, et otsekülvi põldudel võis märgata huumushorisoni keskmise kihi tihenemist. Samas oli ka uuritud alade muldade õhustatus suhteliselt vilets, sest õhuga täidetud mullapooride sisaldus jäi sageli alla 10% piiri. Tallatud mullad ja halb õhurežiim võisid olla ka põhjuseks, miks otsekülvipõldude sügavamas uuritud mullakihis (5-10 cm sügavusel) oli elurikkuse ühe indikaatorliigi – hooghännaliste

arvukus väga madal. Vihmaussikooslused otsekülvipõldudel olid arvukad ja keskmiselt liigirikkad, esindatud olid ka suurema ökoloogilise nõudlusega liigid. Taimekaitsevahendite jääkide analüüs otsekülvipõldudel näitas, et ohtralt jääke oli kogunenud nii mullapinnal olevasse multšikihti (12 erinevat jääki) kui ka mulda (kuni 8 erinevat jääki), kusjuures jääkide sisaldused olid eelkõige multšis märkimisväärsed.

Lisaks mullastikuuuringutele on 2. telje püsihindaja analüüsinud ka mullaviljakust ja maade kvaliteeti erinevast maakasutusest lähtuvalt. Uuringu eesmärgiks oli selgitada muldade ning maakasutuse kvaliteeti viiel erineval maakasutustasandil ja hinnata nende sobivust põllumajandustegevuseks. Võimalike erinevuste teada saamiseks analüüsiti eraldi kõiki püsirohumaid ning neid püsirohumaid, mille omanikel/majandajatel puuduvad põllumajandusloomad (nn eurohein). Lähemalt on mullastiku valdkonda puudutavaid uuringu analüüsi tutvustatud PMK püsihindamisaruandes 2011. a kohta, 2012.

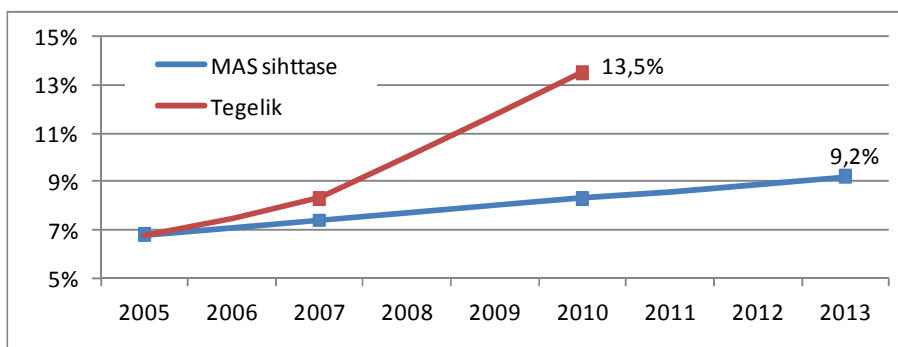
2.3.4. Kliimamuutused

EL maaelu strateegiasuuniste kohaselt peaksid 2007-2013 programmiperioodi 2. telje ressursid panustama kolme prioriteetsesse valdkonda, millest üheks on kliimamuutused. Vastavalt MAK meetmete ühisele seire- ja hindamise käsiraamatule peavad kõik 2. telje meetmed panustama tulemusnäitaja (põllumajandusmaa pind, mis aitab kaasa kliimamuutuste leevendamisele) osas kliimamuutuste leevendamisele.

MAK 2. telje meetmete rakendamine piirab põllumajanduse intensiivistumist ja vähendab põllumajandustootmise survet keskkonnale ning selle kaudu mõjutab ka kliimat puudutavaid parameetreid.

2.4 Maaelu areng (III telg)

Muu tulusa tegevusega põllumajandustootjad

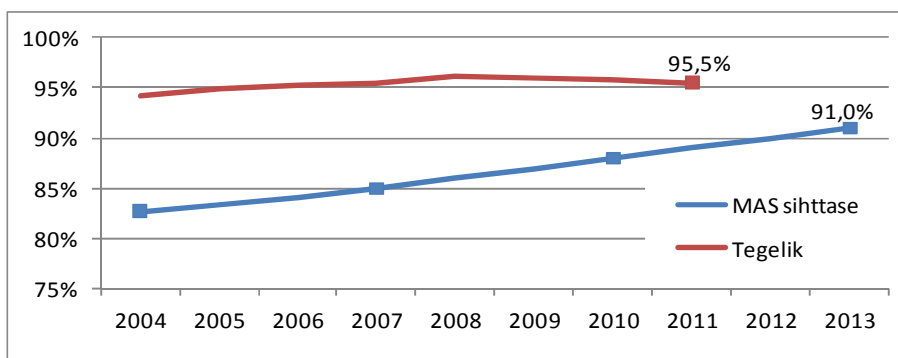

Joonis 23. Muu tulusa tegevusega põllumajanduslike majapidamiste osakaal kõigist majapidamistest Eestis (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Näitaja väljendab muu tulusa tegevusega põllumajanduslike majapidamiste osakaalu kõigist majapidamistest. MASi eesmärgiks on perioodil 2005–2013 kasvatada muu tulusa tegevusega majapidamiste osakaalu keskmiselt 0,3 protsendipunkti võrra aastas (Joonis 23). Statistikaameti andmetel on perioodil 2005–2010 näitaja kasvanud keskmiselt 1,3 protsendipunkti võrra aastas, ületades prognoosi märkimisväärselt. Kuna muu tulusa tegevusega põllumajanduslike

majapidamiste osakaal on kasvanud kiiremini just aastatel 2008–2010, siis võib majandustegevuse mitmekesistamise tulemustega põllumajanduses rahul olla.

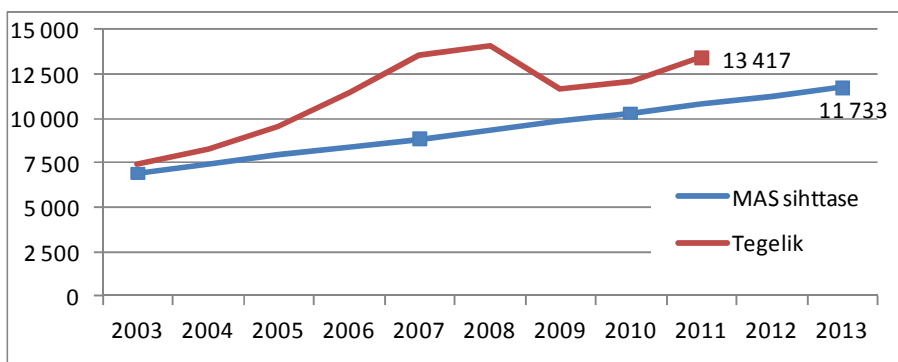
Mittepõllumajandussektori tööhõive areng

Joonis 24. Mittepõllumajandussektoris hõivatute osakaal kõigist hõivatutest (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab mittepõllumajandussektoris hõivatute osakaalu kõigist hõivatutest. Mittepõllumajandussektori tööhõive areng on olnud suhteliselt stabiilne, kuid sihttasemest aeglasem. MASis püstitatud eesmärgi kohaselt peaks perioodil 2004–2013 mittepõllumajandussektori tööhõive kasvama keskmiselt 0,9 protsendipunkti võrra aastas (Joonis 24). Perioodil 2004–2011 kujunes Statistikaameti andmetel tegelikuks kasvuks keskmiselt 0,2 protsendipunkti aastas. Seejuures on kuni 2008. aastani mittepõllumajandussektoris hõivatute osakaal kasvanud, kuid sellest järgnevatel aastatel vähenenud. Selle põhjuseks on asjaolu, et majanduslanguse perioodil on põllumajandussektoris töötajate arv langenud vähem kui ülejäänud sektorites.

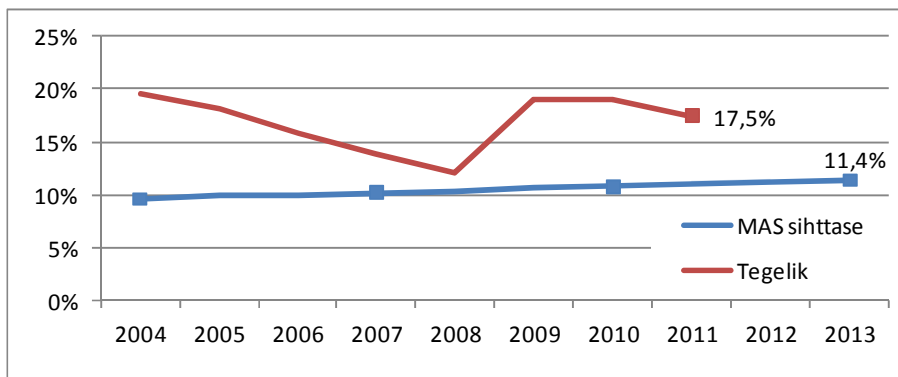
Mittepõllumajandussektori majandusareng (mln eurot)

Joonis 25. Mittepõllumajandussektoris toodetud lisandväärtus jooksevhindades, mln eurot (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Majandusarengut mõõdetakse sektoris toodetud lisandväärtuse kaudu jooksevhindades. MASis seatud sihttaseme kohaselt peaks perioodil 2003–2013 mittepõllumajandussektoris toodetud lisandväärtus kasvama keskmiselt 5,4% aastas (Joonis 25). Statistikaameti andmetel kujunes tegelikuks majanduskasvuks perioodil 2003–2011 keskmiselt 7,6% aastas. Tulemus on väga hea arvestades asjaolu, et üldise majanduslanguse tõttu vähenes 2009. aastal mittepõllumajandussektoris toodetud lisandväärtus 17,0% võrreldes eelmise aastaga. Seda on kompenseerinud aga majandusarengu taastumine aastatel 2010 ja 2011.

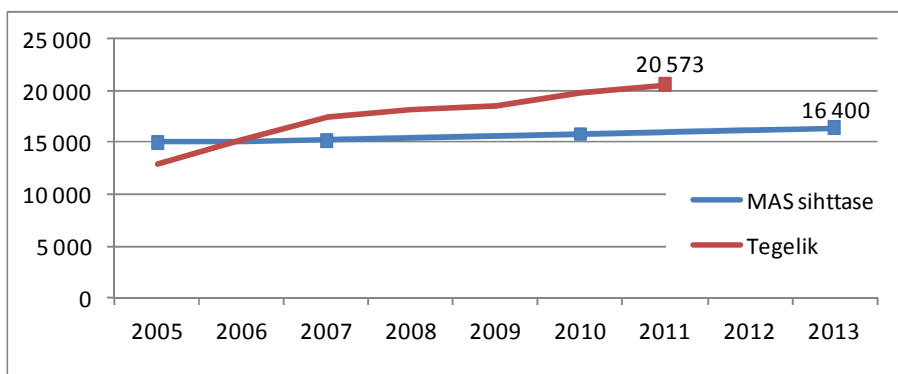
Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise areng

Joonis 26. Füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal kõigist tegutsemise õiguslikest vormidest kokku (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab füüsilisest isikust ettevõtjate (FIE) osakaalu kõigist tegutsemise õiguslikest vormidest kokku. Vastupidiselt sihttasemele vähenes FIEde osakaal ettevõtluses perioodil 2004–2011 keskmiselt 0,3 protsendipunkti võrra aastas (Joonis 26). Seejuures toimus Statistikaameti andmetel 2009. aastal FIEde arvu 80,9%-line kasv võrreldes 2008. aastaga, kuid see ei näita FIEde arvu tegelikku muutumist vaid tuleneb uutest registreerimisnõuetest. Jättes arvestamata 2009. aasta muutuse, on ülejäänud vaadeldava perioodi jooksul FIEde osakaal langenud keskmiselt 1,8 protsendipunkti võrra aastas, mistõttu tulemused ei vasta sihttasemele (eesmärgiks oli FIEde osakaalu kasv keskmiselt 0,2 protsendipunkti võrra aastas).

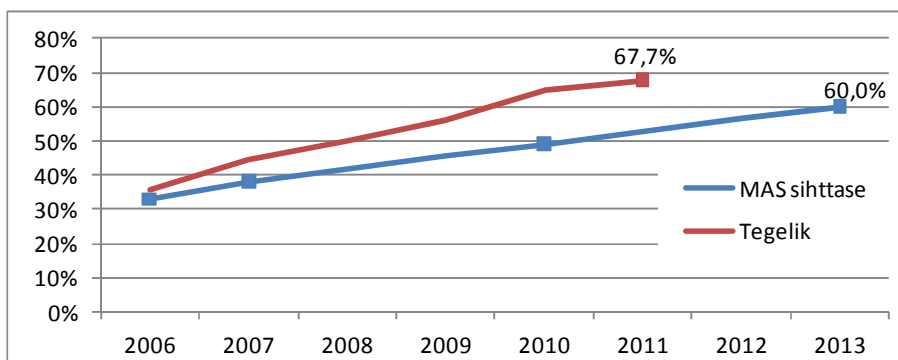
Turismi infrastruktuur maapiirkonnas

Joonis 27. Aasta keskmine voodikohtade arv väljaspool Tallinna, Tartut ja Pärnut asuvates majutusettevõtetes (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab aasta keskmist voodikohtade arvu väljaspool Tallinna, Tartut ja Pärnut asuvates majutusettevõtetes. MASis seatud sihttaseme kohaselt peaks voodikohtades arv perioodil 2005–2013 olema stabiilne või väga väikest kasvutrendi näitav (kasv keskmiselt 1,1% aastas) (Joonis 27). Statistikaameti andmetel on tegelik voodikohtades arvu kasv olnud märksa suurem. Perioodil 2005–2011 kasvas voodikohtade arv majutusettevõtetes keskmiselt 8,2% võrra aastas. Osalt saab majutusteenuse pakkumise laienemist lugeda positiivseks. Samas tuleb põhjalikult mõelda, milline hulk majutusettevõtteid ja voodikohti on Eesti tingimustes optimaalne.

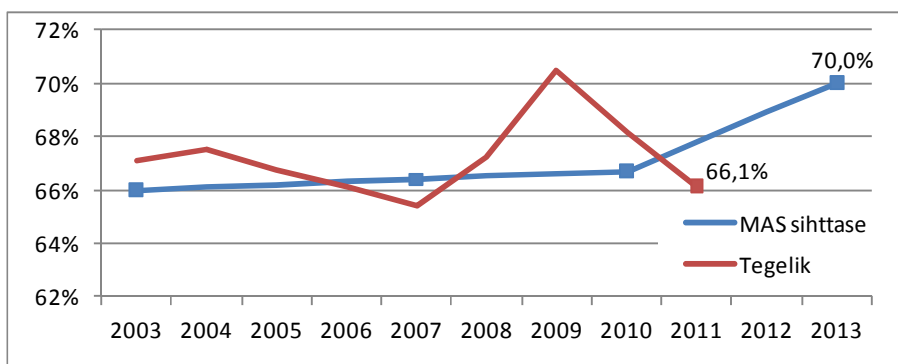
Internetiga ühinemine maapiirkondades

Joonis 28. Maa-asulates elavate kodust internetiühendust omavate leibkondade osakaal kõigist maa-asulate leibkondadest (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab, kui suur osa maa-asulates elavatest leibkondadest omab kodust internetiühendus. Internet on maa-asulates levinud kiiremini, kui MASis eesmärgiks seatud (Joonis 28). Statistikaameti andmetel omas 2011. aastal 67,7% maa-asulate leibkondadest kodust internetiühendust. Võrreldes 2006. aastaga on internetiühenduse olemasolu kasvanud 32,2 protsendipunkti võrra, mis teeb keskmiseks kasvuks 6,4 protsendipunkti aastas. MASis on prognoositud vastavaks kasvuks perioodil 2006–2013 keskmiselt 3,9 protsendipunkti aastas.

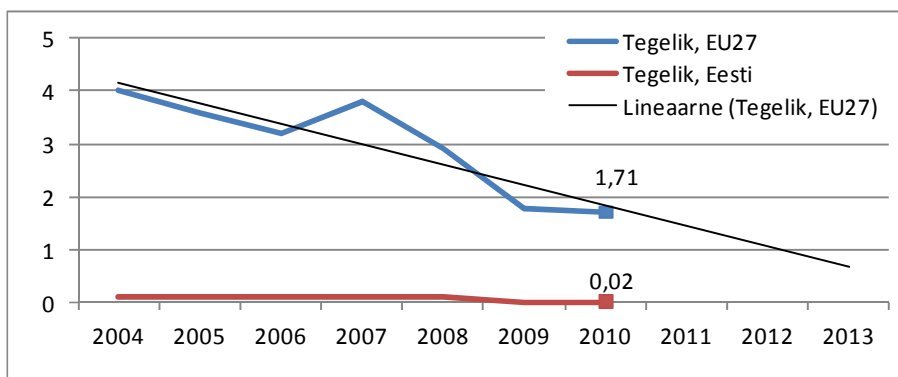
Teenuse sektori areng

Joonis 29. Tertsiaarsektoris toodetud lisandväärtuse osakaal kõigis sektorites toodetud lisandväärtusest kokku (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab, kui suur osa kogu lisandväärtusest toodetakse tertsiaarsektoris. Perioodil 2003–2011 langes näitaja keskmiselt 0,1 protsendipunkti võrra aastas, samas kui sihttasemeks oli seatud näitaja kasv keskmiselt 0,4 protsendipunkti võrra aastas perioodil 2003–2013 (Joonis 29). Tertsiaarsektoris toodetud lisandväärtuse osakaal kõigis sektorites toodetud lisandväärtusest on vaatlusalustel aastatel olnud ebastabiilne, langes aastatel 2003–2007 ja 2010–2011. Samas majanduslanguse perioodil (2008–2009) näitaja kasvas, sest sekundaarsektoris loodud lisandväärtus langes keskmisest märksa rohkem. Primaarsektoris toodetud lisandväärtuse osatähtsus moodustab kõigest 2,7% (2009.a) kogu lisandväärtusest, mistõttu mõjutab see sekundaar- ja tertsiaarsektorite vahetunde väga vähe. Kuigi tertsiaarsektoris toodetud lisandväärtuse osakaal kõigis sektorites toodetud lisandväärtusest on vaatlusalusel perioodil madalam sihttasemest, saab tulemust antud juhul lugeda heaks, sest see näitab teiste sektorite tugevust.

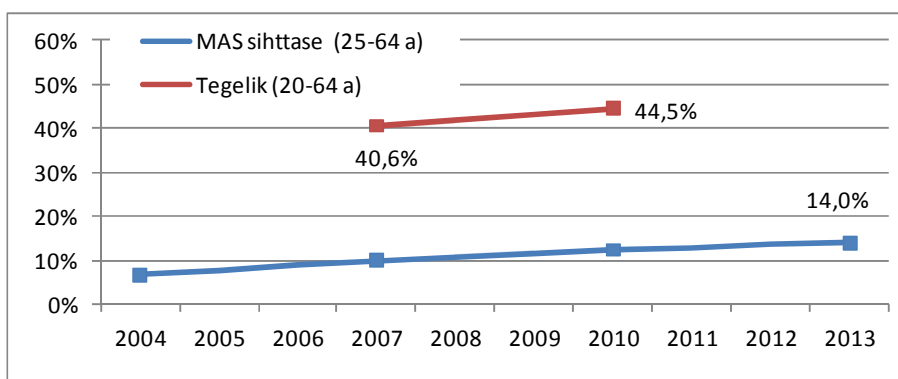
Rändesaldo koos rahvastiku loomuliku iibega 1000 elaniku kohta

Joonis 30. Rändesaldo koos rahvastiku loomuliku iibega 1000 elaniku kohta (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Tegemist on rändesaldo (sisserände ja väljarände vahe) ning rahvasiku loomuliku iibe (sündide ja surmade vahe) koondnäitajaga 1000 elaniku kohta. MASis on vastava indikaatorina käsitletud pendelrännet, kuid juhendite ja meetodikate täpsustumisel analüüsime edaspidi rändesaldot ja iivet. Rändesaldo ja rahvastiku loomuliku iibe koondnäitajale ei ole MASis seatud sihttaset (Joonis 30). Võrdlusnäitajana kasutame siinkohal EL keskmist (EU27) vastavat näitajat. Perioodil 2004–2010 on Eestis loomulik iive olnud negatiivne. Samas on toimunud rahvastiku sisse- ja väljarände. Kokkuvõttes on rändesaldo ja loomuliku iibe koondnäitaja olnud nullilähedane (0,02). ELs keskmiselt on pärast pikka kasvuperioodi vastav näitaja aastatel 2004–2010 langenud. Eestis uue liikmesriigina nii suurt langustrendi prognoosida ei ole põhjust ning tõenäoliselt jääb näitaja nullilähedaseks kuni 2013. aastani.

Elukestev õpe maapiirkondades

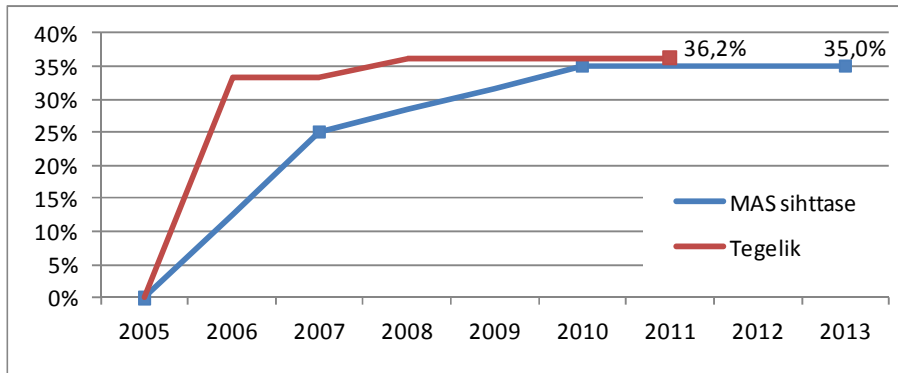

Joonis 31. Täiskasvanute koolituses osalenud maa-asulate elanike osakaal kõigist maa-asulate elanikest (Statistikaameti andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab, kui suur osa maa-asulate (alevike ja külade) elanikest on vaadeldava aasta jooksul osalenud täiskasvanute koolituses. MASis on eesmärgiks seatud, et perioodil 2004–2013 kasvab koolituses osalejate arv keskmiselt 0,8 protsendipunkti võrra aastas (Joonis 31). Näitajaid tõlgendades tuleb pidada silmas seda, et sihttase on määratud Eurostati aastaraamatus esitatud informatsiooni alusel, kus arvestati täiskasvanute koolituses osalejaid vanuses 25–64 aastat. Statistikaameti on uurinud 20–64-aastaste isikute täiskasvanute koolituses osalemist. Aastal 2007 osales täiskasvanute koolituses 40,6% maa-asulate 20–64-aastastest elanikest ning 2010. aastal 44,5%. Seega kasvas perioodil 2007–2010 täiskasvanute koolituses osalenute arv keskmiselt 1,3 protsendipunkti võrra aastas. Kuna näitaja on pisut suurem sihttasemest, siis saab indikaatori tulemustega hästi rahul olla.

2.5 Leader

Kohalike tegevusgruppide areng

Joonis 32. Kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanike osakaalu kogu rahvastikust (Maamajanduse Infokeskuse andmetel, 10.07.2012)

Indikaator näitab kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanike osakaalu kogu rahvastikust. Suurem osa Leader tegevusgruppe loodi Eestis 2006. aastal (24 tegevusgruppi). Alates 2008. aastast on Eestis 26 kohalikku tegevusgruppi millega on hõlmatud ligikaudu 99% maapiirkonnast. Eestis elab maapiirkonnas 0,5 mln inimest (2010.a), mis teeb kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanike osakaaluks 36,2% kogu Eesti rahvastikust (Joonis 32). Sarnane sihttase oli määratud ka MASis (35%), millega seoses saab tõdeda, et indikaatori eesmärk on saavutatud.

Tabel 6. MASi kvantifitseeritud eesmärkide suunas liikumise analüüs

Indikaator	MASi koostamise ajal (2006) kehtinud ja kasutatud indikaatorite baasväärtused baasaastal		MASi koostamisel seatud sihttasemed			Käesoleva Strateegiaseire aruande koostamise ajal (2012) kehtinud ja kättesaadavad väärtused indikaatoritele (Seoses asjaoluga, et Statistikaamet muudab vajadusel statistilisi näitajaid tagantjärele, võivad sama indikaatori väärtused olla erinevad MASi koostamise ajal ja käesoleva aruande koostamise ajal)										MASi koostamise ajal kehtinud ja baasväärtusena kasutatud näitaja keskmine muutus aastast baasaastast 2013. aasta sihttasemeni	Strateegiaseire aruande koostamise ajal kehtinud väärtuste keskmine muutus aastast kättesaadavate andmete perioodi algusest lõpuni	Sihttaseme muutuse ja tegeliku muutuse erinevus, protsendipunkti
	baasväärtus	baasaasta	2007	2010	2013	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011				
Üldist sotsiaalmajanduslikku arengut iseloomustavad indikaatorid (horisontaalsed)																		
Majandusareng, SKP elaniku kohta PPS (EL25=100)	50,6%	2004	61,2%	66,6%	72,0%	-	54,8%	59,6%	63,5%	67,3%	67,0%	62,1%	62,1%	65,0%	2,4 %-punkti	1,5 %-punkti	-0,9%	
Tööhõive määr, 20–64-a (15–64 a ¹) hõivatute osatähtsust samas vanuses kogurahvastikust	64,4%	2005	65,7%	66,7%	70,0%	-	-	64,0%	67,7%	69,1%	69,5%	63,2%	60,7%	64,9%	0,7 %-punkti	0,2 %-punkti	-0,5%	
Töötuse määr, 15–74-aastaste töötute osatähtsus tööjõus	7,9%	2005	6,9%	6,2%	5,6%	-	-	7,9%	5,9%	4,7%	5,5%	13,8%	16,9%	12,5%	-0,3 %-punkti	0,8 %-punkti	1,1%	
Konkurentsivõime (I telg)																		
Koolitus ja haridus põllumajanduses, täielikku põllumajanduslikku ettevalmistust või põhiettevalmistust omavate majapidamise juhtide osakaal kõigist majapidamise juhtidest	32,9%	2005	39,0%	43,0%	47,0%	-	-	32,9%	-	33,8%	-	-	36,5%	-	1,8 %-punkti	0,7 %-punkti	-1,0%	
Vanuseline struktuur põllumajanduses, alla 35-aastaste ja üle 55-aastaste ettevõtjate suhtarv	0,17	2003	0,18	0,19	0,20	0,17	-	0,13	-	0,11	-	-	0,13	-	1,8%	-3,8%	-5,6%	
Tööviljakus põllumajanduses, lisandväärtus hõivatute kohta (ATÜ=1800), tuhat eurot	5,59	2004	6,60	8,35	8,40	-	-	11,02	12,73	18,29	17,06	15,54	21,03	-	4,6%	13,8%	9,2%	
Kapitali kogumahutus põhivarasse põllumajanduses, põhivara soetamine miinus põhivara realiseerimine, mln eurot aastas	49,80	2003	77,30	82,40	85,40	78,31	105,06	160,48	172,21	179,18	220,58	99,19	115,23	185,49	5,5%	11,4%	5,8%	
Primaarsektori tööhõive areng, 15–74-aastaste hõivatute arv, tuhat	32,20	2005	30,00	27,50	25,00	-	-	31,30	31,10	30,30	25,30	24,00	24,10	26,90	-3,1%	-2,5%	0,6%	
Primaarsektori majandusareng, lisandväärtus jooksevhindades, mln eurot	346,40	2004	387,00	419,20	452,80	-	327,68	345,51	366,72	493,37	438,14	332,27	411,10	505,60	3,0%	6,4%	3,4%	
Tööviljakus toiduainetööstuses, lisandväärtus hõivatute kohta (ATÜ=1800), tuhat eurot	9,91	2004	13,00	16,50	21,00	-	-	9,95	11,78	15,06	17,01	17,78	17,20	-	8,7%	11,6%	2,9%	
Kapitali kogumahutus põhivarasse toiduainetööstuses, põhivara soetamine miinus põhivara realiseerimine, mln eurot a.	53,10	2004	61,00	65,00	70,00	58,93	63,93	79,74	90,26	87,50	98,11	57,33	58,82	62,02	2,8%	0,6%	-2,2%	
Tööhõive areng toiduainetööstuses, 15–74-aastaste hõivatute arv, tuhat	17,70	2004	16,20	14,70	13,50	-	19,40	19,80	15,10	14,20	17,60	13,00	11,30	13,10	-3,0%	-5,5%	-2,5%	
Toiduainetööstuse majandusareng, lisandväärtus jooksevhindades, mln eurot	175,90	2004	190,00	197,00	203,00	-	189,67	216,67	250,89	281,50	295,18	290,60	270,05	293,98	1,6%	6,5%	4,9%	
Tööviljakus metsanduses, lisandväärtus hõivatute kohta (ATÜ=1800), tuhat eurot	32,20	2004	37,00	51,50	66,00	-	-	18,11	15,27	38,13	27,59	27,42	35,48	-	8,3%	14,4%	6,1%	

Tabel 7. MASi kvantifitseeritud eesmärkide suunas liikumise analüüs (jätkub)

Indikaator	MASi koostamise ajal (2006) kehtinud ja kasutatud indikaatorite baasväärtused baasaastal		MASi koostamisel seatud sihttasemed			Käesoleva Strateegiaseire aruande koostamise ajal (2012) kehtinud ja kättesaadavad väärtused indikaatoritele (Seoses asjaoluga, et Statistikaamet muudab vajadusel statistilisi näitajaid tagantjärele, võivad sama indikaatori väärtused olla erinevad MASi koostamise ajal ja käesoleva aruande koostamise ajal)										MASi koostamise ajal kehtinud ja baasväärtusena kasutatud näitaja keskmine muutus aastast 2013. aasta sihttasemeni	Strateegiaseire aruande koostamise ajal kehtinud väärtuste keskmine muutus aastast kättesaadavate andmete perioodi algusest lõpuni	Sihttase me muutuse ja tegeliku muutuse erinevus, protsendi -punkti
	baasväärtus	baasaasta	2007	2010	2013	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011				
Kapitali kogumahutus põhivarasse metsanduses, põhivara soetamine miinus põhivara realiseerimine, mln eurot aastas	19,40	2003	22,30	31,10	39,70	20,51	31,29	37,44	39,30	47,91	49,74	20,09	31,13	14,92	7,4%	-3,9%	-11,3%	
Elatuspõllumajanduse osatähtsus uutes liikmesriikides, alla 1 ESU majapidamiste arv (alates 2010. a standardtoodang alla 2000 euro ²)	23 043	2003	22 000	22000	22 000	22310	-	14 360	-	10 590	-	-	8 608	-	-0,5%	-12,7%	-12,3%	
Laiem maaelu areng (III telg)																		
Muu tulusa tegevusega põllumajandustootjad, muu tulusa tegevusega põllumajanduslike majapidamiste osakaal	6,8%	2005	7,4%	8,3%	9,2%	-	-	6,8%	-	8,3%	-	-	13,5%	-	0,3 %-punkti	1,3 %-punkti	1,0%	
Mittepõllumajandussektori tööhõive areng, mittepõllumajandussektoris hõivatute osakaal kõigist hõivatutest	82,7%	2004	85,0%	88,0%	91,0%	-	94,2%	94,9%	95,2%	95,4%	96,1%	96,0%	95,8%	95,5%	0,9 %-punkti	0,2 %-punkti	-0,7%	
Mittepõllumajandussektori majandusareng, lisandväärtus jooksevhindades, mln eurot	6 904	2003	8 835	10 284	11 733	7 476	8 240	9 550	11 395	13 590	14 075	11 615	12 085	13 417	5,4%	7,6%	2,1%	
Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise areng, FIEde osakaal kõigist tegutsemise õiguslikest vormidest kokku	9,6%	2004	10,2%	10,8%	11,4%	-	19,5%	18,2%	15,8%	14,0%	12,2%	19,0%	19,0%	17,5%	0,2 %-punkti	-0,3 %-punkti	-0,5%	
Turismi infrastruktuur maapiirkonnas, aasta keskmine voodikohtade arv väljaspool Tallinna, Tartut ja Pärnut asuvates majutusettevõtetes	15 000	2005	15 200	15 800	16 400	-	-	12 838	15 318	17 485	18 240	18 605	19 731	20 573	1,1%	8,2%	7,1%	
Internetiga ühinemine maapiirkondades, kodust internetiühendust omavate leibkondade osakaal maa-asulates	33,0%	2006	38,0%	49,0%	60,0%	-	-	-	35,5%	44,3%	50,2%	55,8%	64,8%	67,7%	3,9 %-punkti	6,4 %-punkti	2,6%	
Teenusesektori areng, tertsiaarsektoris toodetud lisandväärtuse osakaal kogu lisandväärtusest	66,0%	2003	66,4%	66,7%	70,0%	67,1%	67,5%	66,8%	66,1%	65,4%	67,3%	70,5%	68,2%	66,1%	0,4 %-punkti	-0,1 %-punkti	-0,5%	
Rändesaldo ning rahvasiku loomuliku liibe koondnäitajaga 1000 elaniku kohta ³	NP	NP	NP	NP	NP	-	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,02	0,02	-	NA	NA	NA	
Elukestev õpe maapiirkondades, täiskasvanute koolituses osalenute osakaal maa-asulates ⁴	6,7%	2004	10,0%	12,5%	14,0%	-	-	-	-	40,6%	-	-	44,5%	-	0,8 %-punkti	1,3 %-punkti	0,5%	
Leader																		
Kohalike tegevusgruppide areng, kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanike osakaal kogu rahvastikust	0,0%	2005	25,0%	35,0%	35,0%	-	-	0,0%	33,4%	33,4%	36,2%	36,2%	36,2%	36,2%	NA	NA	NA	

¹ - Seisuga 10.07.2012 ei kajasta Statistikaamet enam vanusegrupi 20–64 a näitajaid ning selle asemel kasutatakse vanusegruppi 15–64 a. Seetõttu kajastuvad aruandes sihttaseme näitajad vanusegrupi 20–64 a kohta ning tegelikud tulemused vanusegrupi 15–64 a kohta.

² - Alates 2010. aastast ei jaota statistika põllumajanduslikke majapidamisi suurusgruppideks enam ESU (euroopa suurusühik) alusel vaid kasutatakse standardtoodangu alusel grupeerimist, mistõttu käesolevas aruandes võetakse alates 2010. aastast kasutusele lähim võimalik suurusgrupp (standardtoodang alla 2000 euro).

³ - Indikaatori baasnäitajad ja sihttasemed puuduvad, sest MASis on käesoleva indikaatori asemel planeeritud uurida pendelrännet, kuid meetodikate ja juhendite täpsustumisel uuritakse edaspidi rändesaldo ja rahvastiku loomuliku iibe koondnäitajat.

⁴ - Näitajaid tõlgendades tuleb pidada silmas seda, et sihttase on määratud Eurostati aastaraamatus esitatud informatsiooni alusel, kus arvestati täiskasvanute koolituses osalejaid vanuses 25–64 aastat. Statistikaamet on uurinud 20–64-aastaste isikute täiskasvanute koolituses osalemist. Aastal 2010 osales täiskasvanute koolituses 44,5% maa-asulate 20–64-aastastest elanikest.

NA - näitajat ei arvutata

NP - näitaja ei esine

3. MASi riiklike teljepõhiste üldeesmärkide täitmise analüüs

MASi koostamisel tugineti faktidele, et Eesti põllumajandussektori konkurentsivõime on EL keskmisega võrreldes madal. Keskkonnaseisund on suhteliselt hea, kuid selle säilitamiseks on vajalik jätkata tegevustega põllumajandusliku keskkonnatoetuse ning teiste põllumajanduse säästvate arengule kaasa aitavate meetmetega. Ühelt poolt vabaneb maapiirkondades tööjõudu põllumajanduse efektiivsemaks muutumise läbi, teiselt poolt on ettevõtluse struktuur ühekülgne ja see vähendab tööhõivevõimalusi. Erinevate sektorite vaheline koostöö ja usaldus on kasvanud, see loob head eeldused kohaliku algatuse ja partnerluse edendamiseks.

MASis ja MAKis on kirjeldatud programmi üldeesmärgid igale teljele. MAKi alusel rakendatakse meetmeid MASi eesmärkide saavutamiseks. Käesolevas peatükis analüüsitakse teljepõhiselt MASi prioriteetide täitmist läbi MAKi meetmete rakendamise tulemuste. Järelduste tegemisel tuginetakse makstud (vajadusel ka määratud) toetuse summade analüüsile ning MASi kvantifitseeritud eesmärkide suunas liikumise tulemustele. Vajadusel uuritakse lisaks toetatud tegevusi ja toetuse saajaid.

26.07.2012 muudeti Vabariigi Valitsuse korraldusega MASi, mille tulemusel suurenes MAKi eelarve 0,4 mln euro võrra. Muudatuse eesmärgiks oli kohandada MAKi, et tagada muutunud olukorras paremini arengukava alusel rakendatavate meetmete sobivus MASi eesmärkide täitmiseks. Arengukavasse tehtavad peamised muudatused puudutavad eelarvete ümbertõstmist meetmete vahel. Muudatuse tulemusel vähendati 2. telje eelarvet ning suurendati 1. ja 3. telje rahastamist. Peamised muudatused on järgmised:

- meetme 1.3 “Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine” kogueelarvet suurendati 0,6 mln euro võrra, vähendades selleks meetme 1.1 “Koolitus- ja teavitustegevused” kogueelarvet 0,6 mln euro võrra;
- meetme 1.2 kogueelarvet suurendati 5,0 mln euro võrra, vähendades selleks nii meetme 1.7 kui meetme 1.9 eelarvet 2,5 mln euro võrra;
- meetme 1.8 kogueelarvet suurendati 6,4 mln euro võrra, vähendades selleks meetme 2.7 “Natura 2000 toetus erametsamaale” kogueelarvet 6,0 mln euro võrra;
- 3. teljes nähakse ette eraldi bioenergia-alane alameede 3.1.3 “Investeeringud bioenergia tootmisesse”; uue alameetme 3.1.3 rahastamiseks tõsteti meetmest 1.4 vahendeid 5,0 mln euro ulatuses meetmesse 3.1.

Programmi finantsilist rakendamist iseloomustab tabel 8. Seisuga 31.12.2011 oli MAKi eelarve 886,7 mln eurot, millest oli välja makstud 423,3 mln eurot (47,7% programmi eelarvest). Järgnevates peatükkides analüüsitakse tulemusi teljepõhiselt.

Tabel 2. MASi vahendite jaotus telgede kaupa seisuga 30.12.2011 ning 2007–2011 väljamakstud toetused

Telg ja alamtelg	MAK 2007–2013 vahendite jaotus		Väljamakstud toetus 2007–2011		2007-2011 maksmise osakaal kogu vahenditest
	Summa, mln eurot	Telje osakaal	Summa, mln eurot	Telje osakaal	
I telg kokku	347,6	39,2%	177,1	41,8%	51,0%
Restruktureerimine, moderniseerimine	312,8	90% *	170,2	96,1% *	54,4%
Innovatsioon, nõuanne	34,8	10% *	7,0	3,9% *	20,0%
II telg kokku	334,5	37,7%	157,9	37,3%	47,2%
III telg kokku	118,9	13,4%	60,2	14,2%	50,6%
Mitmekesistamine, majandusareng	71,4	60% *	27,3	45,4% *	38,2%
Põhiteenused, infrastruktuur jt	47,6	40% *	32,9	54,6% *	69,1%
IV telg kokku	85,8	9,7%	28,1	6,6%	32,8%
Kohalik suutlikkus	8,6	10% *	1,0	3,5% *	11,6%
Kohalikud strateegiad	77,2	90% *	27,1	96,5% *	35,2%
KOKKU	886,7	100,0%	423,3	100,0%	47,7%

* osakaal vastava telje eelarvest

3.2 I telg – põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine

MASi 1. telje peamine eesmärk on valdava osa põllumajandusettevõtete ning põllumajandussaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine sellisel määral, et põllumajandusettevõtjad suudaksid pärast programmiperioodi lõppu (pärast 2013. aastat) tulla toime selleks ajaks vähenevate turutoetuse ja otsetoetuste tingimustes. Metsanduse valdkonnas on eesmärk tõsta metsanduse pikaajaline konkurentsivõime tasemele, mis tagab metsapotentsiaali taastamise loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsas ning asjakohase ennetustegevuse, erametsa säästliku majandamise ja tööhõive säilimise maapiirkonnas ning toetab metsasaaduste ja metsanduslike teenuste ulatuslikumat kasutamist.

MASi kohaselt pööratakse 1. teljes senisest enam tähelepanu pikaajalise mõjuga füüsilise infrastruktuuri ja keskkonnainvesteeringutele, põllumajandusliku tootmise mitmekesistamisele (eelkõige väiksemas ja madalama lisandväärtusega sektoriosas) ning senisest enam ka ühisele majandustegevusele, inimarengule, teadmistele ja innovatsioonile. Esimese telje raames lisandusid uued tegevused bioenergia ja innovatsiooni valdkonnas. Mahepõllumajandussaaduste turuosa suurendamiseks planeeritakse soodustada nende senisest olulisemalt aktiivsemat töötlemist ja turustamist.

Finantsilise rakendamise tulemused

Seisuga 31.12.2011 oli esimese telje eelarve 347,6 mln euro, millest oli välja makstud 51,0% (177,1 mln eurot). Esimese telje toetuste väljamaksmise tempo on olnud pisut kiirem võrreldes teiste telgedega. Telg jaguneb kaheks alamteljeks: 1. restruktureerimine ja moderniseerimine; 2. innovatsioon ja nõuanne. Mõlema alamtelje raames rakendati aastatel 2007–2011 üheksat MAKi meetet.

Esimese telje raames väljamakstud toetussummadest 36,8% (65,2 mln eurot) moodustavad investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks (meede 1.4.1). Meetme 1.4.1 alusel määratud toetustest 93,9% on ette nähtud masina, seadme või traktori ostmiseks.

Telje toetustest 23,7% on makstud loomakasvatusehitistesse investeerimiseks (meede 1.4.2). Meetme alusel määratud toetustest 83,4% on ette nähtud loomakasvatusehitiste ehitamiseks ja nende tehnoloogiliste seadmete ostmiseks.

Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri arendamiseks (meede 1.8) on makstud 12,8% telje vahenditest. Seejuures 78,6% määratud toetustest on ette nähtud maaparandussüsteemi või teerajatise rekonstrueerimiseks.

MASi kohaselt peaks 10,0% 1. telje vahenditest minema innovatsiooni ja nõustamisega seotud meetmete rahastamiseks. Seni on vastavate meetmete alusel makstud toetuste osakaal olnud vaid 3,9% telje toetustest kokku. Selle põhjuseks on asjaolu, et osad meetmed ei rakendatud MAKi esimestel aastatel. Järgnevatel aastatel olukord selles osa kindlasti paraneb, kuid püsima jääb kahtlus, kas innovatsiooni ja nõustamisega seotud meetmete osakaal jõuab 10,0%-ni. Praegune toetuste taotlemise struktuur näitab seda, et põllumajandusettevõtjatel on eelkõige vajadus põhivarainvesteeringute järele.

Esimese telje finantsilist rakendamist kokku võttes on MAKi juurutamine üldiselt täitnud MASi 1. telje eesmärgi. Toetuste väljamaksmise ja investeeringute elluviimise aktiivsus on olnud planeeritust mõnevõrra aeglasem. Selle põhjuseks on asjaolu, et üldise majanduslanguse kontekstis on ettevõtjatel raske leida omafinantseeringut ning ettevõtjad on ettevaatlikumad suurte investeeringute tegemisel.

Siiski on olukord paranenud võrreldes eelmise strateegiaseire aruandega (andmed seisuga 31.12.2009). Vahendite jaotumine meetmete vahel on iga aastaga järjest enam ühtlustunud mis täidab paremini MASi eesmärgi. Kui seisuga 31.12.2009 oli innovatsioonile ja nõuandele suunatud meetmete osakaal 1. telje väljamakstud toetustest ainult 2,3%, siis seisuga 31.12.2011 oli vastav näitaja 3,9%.

Kvantifitseeritud eesmärkide saavutamine

Kvantifitseeritud eesmärkide indikaatoritest (vt peatükk 2.2) peegeldavad 1. telje prioriteete eelkõige:

- majandusareng (lisandväärtus, mln eurot);
- tööviljakus (lisandväärtus tööga hõivatud isiku kohta, tuhat eurot);
- kapitali kogumahutus põhivarasse (põhivara soetamine miinus põhivara müük, mln eurot);
- tööhõive areng (15–74-aastaste hõivatud isikute arv, tuhat);
- vanuseline struktuur põllumajanduses (alla 35-aastaste ja üle 55-aastaste ettevõtjate suhtarv);
- koolitus ja haridus põllumajanduses (kui suur osa majapidamise juhtidest omab täielikku põllumajanduslikku ettevalmistust või põllumajanduslikku põhiettevalmistust, %).

Esimese telje põhieesmärki – sektori konkurentsivõime paranemist – iseloomustavad otseselt majandusareng ja tööviljakus. MASis on seatud sihttasemeks, et lisandväärtus (majandusareng) peaks suurenema perioodil 2004–2013 keskmiselt 3,0% aastas primaarsektoris ja 1,6% toiduainetööstuse sektoris. Aastatel 2004–2011 on sihttase saavutatud nii primaarsektoris kui toiduainetööstuse sektoris. Seejuures on tulemused märkimisväärselt mõjutatud ülemaailmsest majandussituatsioonist, tootmist mõjutavatest ilmastikutingimustest ning põllumajandussaaduste hindadest maailmaturul. Seoses sellega oli majandusareng negatiivne 2008. ja 2009. aastal, kuid viimastel aastatel on kasv taastunud.

Kuna tööga hõivatud isikute arv väheneb, siis tööviljakuse kasv on perioodil 2005–2010 täitnud eesmärgi nii põllumajandus-, metsandus- kui toiduainetööstuse sektoris. Kapitali kogumahtu põhivarasse saab lugeda rahuldavaks ja sihttasemele vastavaks põllumajanduses ja toiduainetööstuses. Metsanduses on üldine majanduskriis ning olukord puiduturul mõjutanud põhivara soetamist negatiivselt, mistõttu MASi sihttase ei ole saavutatud.

MASis on seatud sihttasemeks, et tööhõive väheneb primaarsektoris keskmiselt 3,1% võrra aastas perioodil 2005–2013. Aastatel 2005–2011 on tööhõive sektoris langenud vähem – keskmiselt 2,5% võrra aastas. Majanduslanguse järgsel perioodil on tööhõive primaarsektoris isegi suurenenud. Sama ei väita toiduainetööstuse sektori näitajate kohta, kus tööhõive on langenud vaatlusalusel perioodil keskmiselt 5,5% aastas eesmärgiks seatud 3,0% asemel.

MASi eesmärk on nooremate põllumajandusettevõtjate arvu suurendamine ja vanemate osatähtsuse vähendamine. Kuni aastani 2007 põllumajandusettevõtjate vanuselist struktuuri iseloomustav koefitsient langes (st ettevõtjad vananesid). Alates 2008. aastast asus näitaja paranemisele, tõustes 2010. aastaks 0,13-ni (sihttase 0,19). Kuigi näitaja ei

vasta sihttasemele, on viimasel kolmel aastal vanuseline struktuur põllumajanduses paranenud oodatud tempos.

MASis on seatud eesmärgiks, et täielikku või põhiettevalmistust omavate majapidamiste juhtide osakaal tõuseks 32,9%-lt 47,0%-le perioodil 2005–2013. Selleks peaks ettevalmistusega juhtide osakaal tõusma keskmiselt 1,8 protsendipunkti võrra aastas. Tegemist on ambitsioonika prognoosiga, sest Eestis on majapidamise juhtide erialane ettevalmistus hea võrreldes Euroopa keskmisega. Tegelikult kasvas kõnealune näitaja 0,7 protsendipunkti aastas perioodil 2005–2010, mida saab siiski lugeda rahuldavaks tulemuseks.

Kvantifitseeritud eesmärkide analüüsi kokku võttes peame arvestama asjaolu, et 1. telje alusel määratud toetuseid said ettevõtjad hakata kasutama peamiselt alles 2008. aasta lõpus või 2009. aastal. Seega ei ole MAKi rakendamine toetuse saajate majandustulemustele veel märkimisväärset mõju avaldanud. Palju rohkem on indikaatorite tulemusi mõjutanud üldine majanduslangus aastatel 2008 ja 2009 ning sellest taastumine alates 2010. aastast.

Olemasolevate analüüsitulemuste põhjal saab olla rahul majandusarengut, tööviljakust, ettevõtja haridust ja tööhõive arengut iseloomustavate näitajatega, millest tulenevalt MASi konkurentsivõime parandamise eesmärk on üldiselt täidetud. Telje teine tähtis eesmärk – investeringute soodustamine – on samuti rahuldavalt täidetud (v.a metsandussektoris). Noorte ettevõtlusesse kaasamise eesmärk ei ole aga täidetud. Selle põhjuseks on ettevõtjate jätkuv vananemine kuni 2007. aastani. Alates 2008. aastast on vanuseline struktuur põllumajanduses paranenud.

Eelmise strateegiaseire aruande (andmed seisuga 31.12.2009) koostamine sattus ülemaailmse majanduslanguse perioodile. Kuna aastatel 2010 ja 2011 on majanduskliima paranenud, siis mitmete MASi indikaatorite saavutamine on nüüd reaalsem, kui seda sai prognoosida kaks aastat tagasi. Näiteks on majandusareng, kapitali kogumahutus põhivarasse ja tööviljakus just alates 2010. aastast märkimisväärselt paranenud.

3.2 Põllumajanduskeskkonna- ja paikkonna säilitamine

3.2.1. Ebasoodsamate piirkondade (ESA) toetus (212)

Ülevaate ESA toetuse 2007-2013 perioodiks seatud sihttasemetest, eesmärkidest ja aastatel 2007-2011 saavutatud tulemustest annab tabel 9.

Tabel 9. ESA toetuse indikaatorid, sihttasemed ja tulemused (PMK 2012 andmetel)

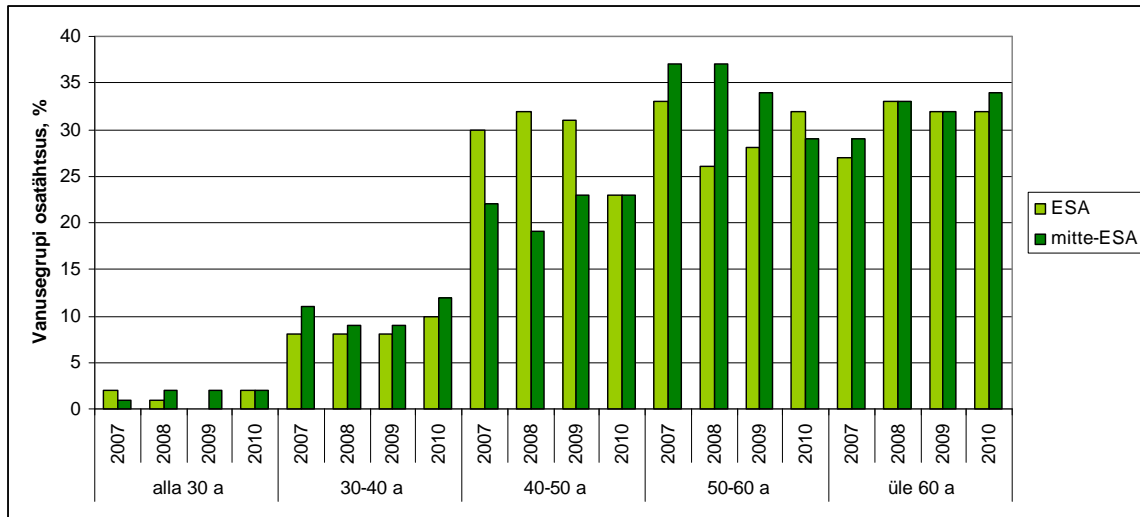
Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Tulemus 2007	Tulemus 2009	Tulemus 2011
Väljundnäitaja	Toetuse saajate arv ESA alal	9 000	9 418	8 458 Eesmärgist täidetud 94%	9 005 Eesmärgist täidetud 100%
	Toetatud põllumajandusmaa pindala ESA alal, ha	350 000	338 001	352 218 Eesmärgist täidetud 101%	372 703 Eesmärgist täidetud 107%
Tulemusnäitaja	Hästi hooldatud alad (ha), mis aitavad kaasa: -bioloogilise mitmekesisuse suurenemisele -veekvaliteedi paranemisele -kliimamuutuste leevendamisele -mullakvaliteedi paranemisele marginaliseerumise ja maade kasutamata jätmise vältimisele	350 000	338 001	352 218 Eesmärgist täidetud 101%	372 703 Eesmärgist täidetud 107%
Mõju-näitaja	Bioloogilise mitmekesisuse suurenemisele	Bioloogi-line mitmekesisus säilib	Kuna spetsiifilisi keskkonnakaitselisi nõudeid sellel meetmel ei ole, siis võib bioloogilise mitmekesisuse säilimist hinnata hooldatud pinnaga ning ka püsirohumaade osatähtsusega hooldatud aladel		
	Kõrge loodusväärtusega põllumajandus- ja metsamaa hooldamine	kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaa säilib	KLV aladeks loetakse Eestis hetkel kõik PLKd, millest keskkonnaregistrisse kantutele saab taotleda ka PLK hooldamise toetust. Viimast toetust taotlenud ei saa aga taotleda teisi pindalapõhiseid toetusi (sh NAT toetust põllumajandusmaale). Seega ei ole antud mõjunäitaja selle toetuse hindamiseks relevantne		

Väljundnäitajad: ESA toetust saanud tootjate arv ja pinnad

MAK 2007-2013 kohaselt on ESA meetme eesmärgid: toetuse saajate arv 9 000 ja toetatud põllumajandusmaa pindala 350 000 ha.

Kuna üheks ESA meetme ja toetuse eesmärgiks on elujõulise maakogukonna, sealhulgas ka põllumajandustootjate, säilitamine elamiseks ja tootmiseks ka vähem soodsates piirkondades, siis analüüsiti FADN valimi abil ESA alade tootjate vanuselist struktuuri.

Oluline oleks just noorema põlvkonna osatähtsus tootjate hulgas, sest üle 60-aasta vanuste tootjate puhul on võimalik, et tootmine lõpetatakse kõrge ea tõttu ja maad langevad ikkagi tootmisest välja. Aastatel 2007-2010 võrreldi FADN andmete alusel tootjate vanuselist struktuuri nii ebasoodsatel aladel kui ka mitte-ESA aladel. Alla 30-aastaste tootjate osatähtsus oli mõlemas uuritud grupis (ESA ja mitte-ESA alade tootjad) kõige väiksem, jäädes 1-2 protsendi piirsesse (aastal 2009 ESA alal selle vanusegrupi tootjad peaaegu puudusid). Osatähtsuse järgmine vanusegrupp oli 30-40 aastased ja selle grupi puhul on näha et ESA alade tootjate hulgas on selle vanusegrupi esindajaid pisut vähem kui mitte-ESA alal (Joonis 33).

Joonis 33. FADN valimis olevate ESA ja mitte-ESA tootjate vanuseline struktuur aastail 2007-2010

Vanusegrupi 40-50 aastased tootjad osatähtsus on eeskätt ESA alal oluliselt muutunud, kui 2008. aastal oli sellises vanuses tootjaid ebasoodsates piirkondades 32%, siis 2010. aastaks oli nende osatähtsus langenud 23%-ni. 50-60-aastaste tootjate osatähtsus on samuti vaadeldud aastatel oluliselt muutunud nii ESA kui ka mitte-ESA aladel. Kui ESA alade tootjate selle vanusegrupi osatähtsus langes 2007 aasta 33%-lt 26%-ni 2008. aastal ja tõusis uuesti 32%-ni 2010. aastal, siis mitte-ESA alal on selle vanusegrupi osatähtsus järjepidevalt langenud (2007. aasta 37%-lt 2010. aasta 29%-ni). Üle 60-aastaste tootjate osakaal on ESA ja mitte-ESA alal suhteliselt sarnane ning jääb alates 2008. aastast 32-34% piirsesse.

Keskmine tootjate vanus on suurenenud ESA alal 51-eluaastast 2007. a kuni 52-aastani 2010. a. Väljaspool ESA alasid tegutsevate tootjate keskmine vanus on samal ajal varieerunud 51- ja 53- eluaasta vahel.

3.2.2. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (213)

Indikaatorid ja sihttasemed

Tabelis 10 on välja toodud Natura 2000 põllumajandusmaa toetuse indikaatorid, 2007-2013 perioodiks seatud eesmärgid ja 2007-2011. aasta tulemused.

Tabel 10. NAT toetuse indikaatorid ja sihttasemed, PMK 2012

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Tulemus 2007	Tulemus 2009	Tulemus 2011
Väljundnäitaja	Toetuse saajate arv Natura 2000 alal	1 500	1 375 Eesmärgist täidetud 91,7%	1 393 Eesmärgist täidetud 92,9%	1 494 Eesmärgist täidetud 99,6%
	Toetatud põllumajandus-maa pindala Natura 2000 alal, ha	38 000	21 402 Eesmärgist täidetud 56,3%	22 381 Eesmärgist täidetud 58,9%	22 976 Eesmärgist täidetud 60,5%
Tulemusnäitaja	Hästi hooldatud alad, ha	38 000	21 402 Eesmärgist täidetud 56,3%	22 381 Eesmärgist täidetud 58,9%	22 976 Eesmärgist täidetud 60,5%
Mõjunäitaja	Bioloogilise mitmekesisuse suurenemine (linnuliikide populatsioon põllumajandusmaal)	bioloogiline mitmekesisus säilib			
	Kõrge loodusväärtusega alade muutus	KLV alade pindala säilib või suureneb	KLV aladeks loetakse Eestis hetkel kõik PLK-d, millest keskkonnaregistrisse kantutele saab taotleda ka PLK hooldamise toetust. Viimast toetust taotlenud ei saa aga taotleda teisi pindalapõhiseid toetusi (sh NAT toetust). Seega ei ole antud mõjunäitaja selle toetuse hindamiseks relevantne.		
	Taimetoitainete tasakaalu muutus	oluliselt ei mõjuta			
	Taastuva energia tootmise suurenemine	oluliselt ei mõjuta			

Tulemusnäitajate saavutamine

Bioloogilise mitmekesisuse paranemine

NAT toetus on otseselt seotud loodus- ja linnudirektiivi rakendamisest tulenevate piirangutega, mille eesmärgiks on kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse tagamisele looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kaudu ning kaitsta kõiki looduslikult esinevaid linnuliike. Kuna antud toetus peab tagama kõnesolevatest

piirangutest kinnipidamise, aitab see otseselt kaasa ka bioloogilise mitmekesisuse säilimisele ja/või paranemisele kogu toetusalusel põllumajandusmaal.

Vee ja mulla kvaliteedi paranemine

Kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, on vastavalt „Looduskaitseadusele“ kaitseala piiranguvööndis keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetiste kasutamine, hoiuala peab kinnisasja valdaja enne tööde alustamist esitama hoiuala valitsejale teatise. Seega sõltub NAT toetusalustele aladele kehtestatud piirangute ulatus (ja seega ka mõju keskkonnale) eelkõige N2000 ala rangusastmest, kuid täpseid eri rangusastmega aladel asuvaid NAT toetusaluseid pindu ei ole võimalik MapInfo päringuga välja tuua, kuna toetusaluse maa asukoht on teada vaid põllumassiivi tasandil.

Kliimamuutuste leevendamine

Antud valdkonna ja Eesti MAK 2007-2013 meetme 'Natura 2000 toetus põllumajandusmaale' vahel selget seost ei ole leitud.

Ääremaastumise ja maade kasutusest väljajätmise ärahoidmine

NAT toetuse üheks eesmärgiks on säilitada N2000 võrgustiku aladel põllumajanduslik tegevus ning aidata seal toime tulla ebasoodsate asjaoludega, mis tulenevad loodus- ja linnudirektiivi rakendamisest. Seda tehakse direktiivide rakendamise tõttu saamata jäänud tulu ja lisakulu kompenseerimisega. Seega aitab antud toetus kaasa ka ääremaastumise ja maade kasutusest väljajätmise ärahoidmisele kogu toetusalusel põllumajandusmaal.

3.2.3. Põllumajanduslik keskkonnatoetus (PKT) MAK 2007-2013

Põllumajanduslik keskkonnatoetus koosneb viiest alameetmest, millest ohustatud tõugu looma pidamise toetust ja poolloodusliku koosluse hooldamise toetust sai esmakordselt taotleda 2007. aastal ning keskkonnasõbraliku majandamise, mahepõllumajandusliku tootmise ja kohaliku sorti taimede kasvatamise toetust sai taotleda esmakordselt 2009. aastal kui lõppes enamik MAK 2004-2006 raames võetud 5-aastaseid PKT MAHE ja keskkonnasõbraliku tootmise kohustusi. Tabelis 11 on välja toodud põllumajandusliku keskkonnatoetuse indikaatorid, 2007-2013 perioodiks seatud eesmärgid ja 2007-2011. aasta tulemused.

PKT eesmärkideks on soodustada keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajanduses, säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust, suurendada põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust ja aidata ja säilitada keskkonnale tulutoovalt tegutsevatel põllumajandustootjatel saada kohast tulu.

Bioloogilise mitmekesisuse ja tootjatel kohase tulu eesmärkide saavutamise hindamiseks viiakse 2. telje püsihindaja poolt läbi spetsiaalseid uuringuid elurikkuse ja sotsiaalmajanduslike näitajate valdkonnas. Samuti korraldatakse uuringuid

meetmespetsiifiliste eesmärkide saavutamise osas mullastiku ja veekaitse valdkondades. Püsihindaja poolt korraldatavad uuringud on toodud lisas 1.

Tabel 11. PKT indikaatorid ja sihttasemed (MAK 2007-2013). (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk	Tulemus 2009	Tulemus 2010	Tulemus 2011
Väljundnäitaja	Toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate ettevõtete arv	7 500 toetusesaajat	4 078	4 126	3 686
	Põllumajanduslikku keskkonnatoetust saavate alade kogupindala, ha	545 000 ha	571 719	581 957	578 354
		Sealhulgas: Keskkonnasõbralik majandamine 400 000 ha	470 021	453 093	438 034
		Mahepõllumajandus 100 000 ha	80 671	105 897	115 178
		Geneetiliste ressursside säilitamine 10 000 ha	304	631	844
		Poollooduslike koosluste hooldamine 35 000 ha	20 723	22 336	24 298
	Põllumajanduslikku keskkonnatoetust saavate alade füüsiline pindala	535 000 ha	571 415	581 326	578 086
	Lepingute arv kokku	9 300 lepingut	4 686	4 784	4 872
		Sealhulgas: Keskkonnasõbralik majandamine 5 000	2 137	1 968	1 941
Mahepõllumajandus 1 800		954	1 181	1 326	
Geneetiliste ressursside säilitamine 1 000		783	757	685	
Poollooduslike koosluste hooldamine 1 500	812	878	920		
Geneetiliste ressurssidega seotud tegevuste arv	2 tegevust, sh 1 taimesordi ja 4 loomatõu säilimise toetamine	1 taimesordi ja 4 loomatõu säilimise toetamine	1 taimesordi ja 4 loomatõu säilimise toetamine	1 taimesordi ja 4 loomatõu säilimise toetamine	
Tulemusnäitaja	Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa: a) bioloogilisele	535 000 ha	571 415	581 326	571 450

	mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele*; b) vee kvaliteedile; c) mulla kvaliteedile*.	500 000 ha 500 000 ha	550 692 550 692	558 990 558 990	553 212 546 576
Mõjunäitaja	Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne	Põllulindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne
		Soontaimede liigirikkus on stabiilne või suureneb	Soontaimede liigirikkus on stabiilne	Soontaimede uuringut ei planeeritud	Fikseeriti algseis toetust saavate rohumaaribade taimestik
		Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne	Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne	Selgrootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne
	Kõrge loodusväärtusega a põllumajandus- ja metsamaa hooldamine	Muudatused kõrge loodusväärtusega alades			
Vee kvaliteedi säilitamine ja parandamine	Muutused toitelementide kogubilansis	N, P, K kogubilanss on vähenenud	N-bilanss on paranenud, P-bilansi defitsiit on vähenenud, K-bilansi defitsiit on suurenenud	Andmed puuduvad ¹	
Mulla viljakuse säilitamine ja parandamine	Muutused mulla orgaanilise aine, pH, P ja K sisalduses	Baastase 2008. aastal fikseeritud	Mulla toitainete sisaldus on säilinud	Mulla toitainete sisaldus on säilinud	

*Tulemusnäitaja „Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ning mulla kvaliteedile” puhul on pindalast maha arvatud MAHE ja KSM põhitegevusega lubatud mustkesa pind.

¹ PMK seire käigus kogutakse toiteelementide kogubilansi andmeid aastase tagasinihkega, seega andmed 2011. aasta kohta saadakse 2012. aasta lõpuks.

3.2.3.1. PKT alameede keskkonnasõbralik majandamine (KSM) 2007-2013 (214)

Meetme eesmärkide saavutamine

Indikaatorid ja sihttasemed

Tabelis 12 on välja toodud KSM toetuse indikaatorid, 2007-2013 perioodiks seatud eesmärgid ning võrdluseks 2009. ja 2011. aasta tulemused.

Tabel 12. KSM indikaatorid ja sihttasemed, PMK 2012

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk	Tulemus 2009	Tulemus 2010	Tulemus 2011
Väljundnäitaja	Toetust saavate põllumajandus-ettevõtete ja muude maahaldajate arv (määratud pinna alusel)	5000 taotlejat	2 137 taotlejat	1 968 taotlejat	1 941 taotlejat
	Toetust saavate koolitatud põllumajandus-ettevõtete ja muude maahaldajate arv	5000 taotlejat	844 taotlejat	1 105 taotlejat	Kokku algkoolituse läbinud 1 999 taotlejat. Täiendus-koolituse läbinud 531 taotlejat
	Toetust saavate alade kogupindala	400 000 ha	470 021	453 093	438 034
Tulemusnäitaja	Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa: a) bioloogilisele mitme-kesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ja metsandusele;	400 000 ha	470 021	453 093	431 398
	b) vee kvaliteedile;	400 000 ha	470 021	453 093	438 034
	c) mulla kvaliteedile.	400 000 ha	470 021	453 093	431 398
Tulemusnäitaja (lisa-indikaator)	Liblikõieliste või liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast	60 000 ha	106 195	140 706	138 857
	Talvise taimkatte all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast	120 000 ha	Andmed puuduvad	200 139	228 443
Mõjunäitaja	Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Põllulindude liigirikkus arvukus stabiilne suureneb ja on või	Põllulindude liigirikkus arvukus stabiilne	Põllulindude liigirikkus arvukus stabiilne	Põllulindude liigirikkus arvukus stabiilne
		Soontaimede liigirikkus stabiilne suureneb on või	Soontaimede liigirikkus stabiilne	Soontaimede uuringut planeeritud ei	Fikseeriti algseis toetust saavate rohumaaribade taimestik

		Selgrootute (kimalased) liigirikkus arvukus stabiilne suureneb ja on või	Selgrootute (kimalased) liigirikkus arvukus stabiilne ja on	Selgrootute (kimalased) liigirikkus arvukus stabiilne ja on	Selgrootute (kimalased) liigirikkus arvukus stabiilne ja on
	Vee säilitamine ja kvaliteedi parandamine	Muutused toiteelementide kogubilansis	Baastase fikseeritud	N-bilanss on paranenud, P- ja K-bilansi defitsiit on vähenenud	Andmed puuduvad ²
	Mulla viljakuse ja säilitamine parandamine	Glüfosaatide sisalduse vähenemine nitraaditundliku ala põhjavees	Mõju pole veel võimalik uurida, kuna glüfosaate on määratud ühe korra 2009. a	Keskonnakvaliteedi norme ei ületatud	Keskonnakvaliteedi norme ei ületatud
	Mulla viljakuse ja säilitamine parandamine	Positiivsed muutused mulla orgaanilise aine, pH, P ja K sisalduses	Andmed puuduvad ³	Mulla toitainetesisaldus on säilinud	Mulla viljakus on paranenud
Mõjunäitaja (lisa-indikaator)	Muutused põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuses	Põllumajandustootjate keskkonnateadlikkus suureneb	Hinnata saab koolitustel osalenute arvu järgi. Algkoolitusel osalenuid 775 tootjat, eesmärk osaliselt täidetud.	Algkoolitusel osalenuid 1 103 tootjat ehk 86% tootjatest. Eesmärk algkoolituse osas põhiliselt täidetud.	Algkoolituse läbinud kõik taotlejad. Eesmärk täidetud. Täienduskoolituse läbinud 531 taotlejat.

Väljundnäitajad

Alameetme KSM väljundnäitaja eesmärk toetust saavate alade kogupindala kohta täideti juba meetme avanemise aastal – planeeritud 400 000 ha asemel taotleti 2009. aastal toetust 470 021 ha-le. 2010. aastal toetust saavate alade kogupindala mõnevõrra vähenes, ulatudes 453 093 hektarini. 2011. aastal jätkus toetusluse pinna vähenemine (toetuslune pind 438 034 ha), kusjuures vähenes nii põhitegevusele kui ka põhi- ja lisategevusele määratud toetuste pind kõigis maakondades (joonis 195).

Tulemusnäitajad

Lisaindikaator liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind suurenes 2011. aastal 138 857 hektarini, mis moodustas 31,7% kogu toetuslusest pinnast ja ületas püstitatud eesmärgi (60 000 ha) rohkem kui kahekordselt.

² PMK seire käigus kogutakse toiteelementide kogubilansi andmeid aastase tagasinihkega, seega andmed 2011. aasta kohta saadakse 2012. aasta lõpuks.

³ 2008. aasta seisuga on fikseeritud baastase, 2010. aastal võetakse proovid mulla viljakuse hindamiseks.

Lisaindikaator talvise taimkatte all olev kogupind on aasta-aastalt suurenenud ulatudes 2011. aastal 228 443 hektarini (tabel 12). Kõikides maakondades on täidetud 30% talvise taimkatte nõue.

Mõjunäitajad

KSM tootmisele püstitatud eesmärkideks on vähendada toitainete leostumisest põhjustatud veereostuse riski, säilitada mullaviljakust ning parandada põllumajandusmaastike esteetilist väärtust.

Meetme eesmärkide saavutamisel ja mõju hindamisel vee kvaliteedile ja mulla viljakusele lähtuti ajavahemikus 2004.-2010. a PMK seire ja hindamise käigus läbi viidud uuringute „Toiteelementide bilanss ja kasutuskoormus“ ja „Pestitsiidide kasutuskoormus“ tulemustest. Kuna andmeid kogutakse aastase nihkega, siis analüüsi 2010. aasta andmeid.

Veereostuse riski vähendamine

Analüüsi tulemuste põhjal võib väita, et praeguse põllumajanduse majandamise taseme korral lämmastiku ja fosfori leostumise oht keskkonda praktiliselt puudub, samas on oht, et samal tasemel edasise majandamise korral võib mullaviljakus hakata langema.

Suurimaks probleemiks tasakaalustatud tootmise tagamisel on praeguse majandamise taseme puhul see, et sisendina antavad P- ja K-kogused ei kata tegelikku P- ja K-vajadust. Eesti Statistikaameti andmetel on hakanud mineraalsete lämmastikväetiste kasutamine viimastel aastatel suurenema, fosfor- ja kaaliumväetiste kasutamine on aga endiselt langustrendis. Võrreldes 2007. aastaga vähenes 2010. aastal N-mineraalväetistega väetatud pind 32%, P-väetatud pind 24% ja K-väetatud pind 33%. Seega on mineraalväetiste kasutamisest tingitud surve keskkonnale koondunud väiksemale maa-alale.

Riske keskkonnale ja elurikkusele kujutab lisaks väetiste kasutamisele ka pestitsiidide kasutamine, mistõttu on oluline omada adekvaatset infot põllumajandusettevõtetes pestitsiidide kasutamise kohta. Tulemustest selgub, et pestitsiidide kasutuskoormus langes nii pritsitud pinna kui ka põllumajandusmaa kohta. Võrreldes 2007. aastaga vähenes 2010. aastal KSM ettevõtetes pestitsiidide toimeaine kogus pritsitud pinna hektari kohta 0,095 kg ja põllumajandusmaa hektari kohta 0,179 kg. Ajavahemikus 2007.-2010. a vähenes KSM (+KST) ettevõtetes lisaks pestitsiidide kasutatud toimeaine kogustele ka pestitsiididega pritsitud pind põllumajandusmaast (15%).

Mullaviljakuse säilitamine ja parendamine

Aastatel 2005-2007 võeti mulla viljakuse uuringu raames ca 2 000 mullaproovi, mis oli PKT seire ja hindamise seisukohast nõ algtaseme fikseerimine. Mullaviljakuse taseme hindamiseks fikseeritud nn 0-tase näitas, et happelisi muldi oli valimis 12%, P-defitsiitset muldi 23%, K-defitsiidis muldi 47% ja madala Corg-sisaldusega 16%. Kordusuuringuga tehti algust 2010. aastal, mil võeti kordusproovid ca 500 alalt. 2011. aastal jätkati kordusuuringuga ning aasta lõpuks oli analüüsitud 63% proovidest. Mullaviljakuse uuringu KSM põldude mullas on suurenenud nii fosfori- kui kaaliumisisaldus.

PMK veekvaliteedi uuringu andmete põhjal arvutati toiteelementide bilanss põldude kaupa, st arvestati põllule viidud ja põllult eemaldatud taimetoiteelementide vahet. Selgub, et väetiste kasutamine on majandusliku olukorra paranedes hakanud suurenema. Võrreldes ÜPT tootjatega kasutavad KSM tootjad mineraalväetisi rohkem ning ka kasutuse tõusutrend on järsem.

Bioloogilise mitmekesisuse kaitsmine ja suurendamine

Kimalaste arvukus, liigirikkus ja Shannoni mitmekesisuse indeks olid 2011. a Lõuna-Eestis oluliselt kõrgemad kui Kesk-Eestis, pärast õite tiheduse mõju kaasamist aga statistiliselt oluline erinevus piirkonniti liigirikkuse ja mitmekesisuse indeksi osas kadus, millest võib järeldada, et piirkondade vaheline erinevus oli põhjustatud peamiselt erinevast õite tihedusest. Üldise trendina on siiski kõik kimalasenäitajad ka eelnevatel seireaastatel (2006-2010) olnud kõrgemad Lõuna-Eestis. Nagu eelnevatelgi seireaastatel, ei leitud kimalaste arvukuses sõltuvalt toetustüübist kummaski seirepiirkonnas olulist erinevust ka 2011. a.

Kimalaste arvukus seireaastatel 2006-2011 püsis stabiilsel tasemel.

Toetustüübi mõju kimalaste liigirikkusele erineb piirkonniti. Kesk-Eesti MAHE ja KSM ettevõtetes on kimalaste liigirikkus oluliselt kõrgem kui ÜPT ettevõtetes – õite tiheduse mõju kaasamisel aga oluline erinevus kadus.

Samuti kui kimalasteseires leiti ka linnuseire andmete analüüsil oluline piirkonna mõju: Lõuna-Eesti piirkonnas olid analüüsitud linnunäitajad statistiliselt oluliselt kõrgemad kui Kesk-Eesti piirkonnas.

Aastatevahelist linnunäitajate statistiliselt usaldusväärset langust/tõusu toetustüüpide lõikes ei tuvastatud mitte ühelgi juhul kummaski seirepiirkonnas. Seega võib PMK

linnuseire andmetel (2010.-2011. a) linnustiku seisukorra hinnata stabiilseks kõikides toetustüüpides.

Üheks PKT toetuse eesmärgiks on aidata ja säilitada keskkonnale tulutoovalt tegutsevatel põllumajandustootjatel sada kohast tulu. Selle eesmärgi saavutamiseks viiakse 2. telje püsihindaja poolt läbi sotsiaalmajanduslike näitajate analüüsi.

3.2.3.2. MAK 2004-2006 ja MAK 2007-2013 mahepõllumajandusliku tootmise meetmed

MAK 2004-2006 alusel avati PKT lisategevus mahepõllumajanduslik tootmine (MAHE toetus 1) 2004. aastal. Liitumisega võtsid mahetootjad viie aastase kohustuse. Seega 2004. aastal kevadel võetud kohustused lõppesid 2009. aasta kevadel. Tootjad, kes liitusid 2005.-2006. aastal võisid kanda kohustust selle lõppemiseni. Seega tootjad, kes võtsid kohustuse näiteks 2006. aastal, lõppes MAHE toetuse kohustus (võetud MAK 2004-2006 raames) 2011. aastal.

MAK 2007-2013 PKT alameede mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAHE toetus 2) rakendus 2009. aastast ja meetmega liitunud põllumajandustootjatel on kohustus tegeleda sellega viis aastat. Kohustusega said liituda mahetootjad, kellel polnud enam MAK 2004-2006 raames võetud MAHE toetuse kehtivat kohustust. Tootjatel, kes võtsid MAHE toetuse 1 kohustuse ajavahemikus 2007-2008, või 2005.-2006. aasta taotlejad, kes suurendasid oma toetuse kohustusala pinda 2009. aastal üle 30%, pidid MAHE toetuse 1 kohustuse asendama MAHE toetuse 2 kohustusega. 2006. aastal MAHE toetuse 1 kohustuse võtnud tootjatel, kes suurendasid kohustusala pinda 2010. aastal üle 30%, tuli see samuti asendada MAHE toetuse 2 kohustusega.

Indikaatorid ja sihttasemed

Tabelis 13 on välja toodud mahepõllumajandusliku tootmise toetuse (kohustus võetud MAK 2004-2006 raames) indikaatorid, perioodiks 2007-2013 seatud eesmärgid ning tabelis 14 MAK 2007-2013 raames võetud MAHE toetuse (MAHE 2) indikaatorid ja sihttasemed ning täitmine 2009-2011.

Tabel 13. MAK 2004-2006 MAHE toetuse (MAHE 1) indikaatorid ja sihttasemed ning täitmine 2007-2010 (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Sihttase MAK 2004-2006	Tulemus 2007	Tulemus 2008	Tulemus 2009*	Tulemus 2010*
Edukuse näitaja	Kohustusega hõlmatud mahetootmis-ettevõtete üldarv	-	1 168	1 195	244	88
Füüsiline näitaja	Kohustusega hõlmatud üldpindala, ha	70 000	69 682	73 765	14 541	6 111

* Enamus mahetootjaid ühines 2009. aastal MAK 2007-2013 PKT alameetmega - mahepõllumajandusliku tootmise toetus

Tabel 14. MAHE toetuse 2 indikaatorid ja sihttasemed ning täitmine 2009-2011 (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Sihttase MAK 2007-2013	2009	2010	2011	2011. aastal sihttase mest %
Väljund-näitaja	Toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv (määratud pinna järgi)	1 800	954	1 181	1 326	74
	Toetust saavate koolitatud põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv	1 800	Andmed puuduvad*	Andmed puuduvad*	Andmed puuduvad*	-
	Toetust saavate alade kogupindala ha	100 000	80 671	105 897	115 178	115
Tulemus-näitaja	Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa: bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusele ja metsandusele, ha;	100 000	77 265**	102 430 **	111 384**	111
	vee kvaliteedile, ha;	100 000	77 265**	102 430 **	111 384**	111
	mulla kvaliteedile, ha.	100 000	77 265**	102 430 **	111 384**	111
Tulemus-näitaja (lisa-indikaator)	Liblikõieliste ja liblikõ./kõrreliste segu all olev kogupind toetust saavate alade	15 000	21 257	28 615	33 124	221

	kogupinnast ha					
	Talvise taimkatte all olev kogupind toetust saavate alade kogupinnast, ha	30 000	Sihttase ületatud rohumaa pinna alusel	Sihttase ületatud rohumaa pinna alusel	Sihttase ületatud rohumaa pinna alusel	-
Mõjunäitaja	Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine	Põllu- lindude liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Arvukus ja liigirikkus stabiilne	Arvukus ja liigirikkus stabiilne	Arvukus ja liigirikkus stabiilne	-
		Soon- taimede liigirikkus on stabiilne või suureneb	Liigirikkus on stabiilne	Liigirikkus on stabiilne	Fikseeriti algseis toetust saavate rohumaa ribade taimestik	-
		Selg-rootute (kimalased) liigirikkus ja arvukus on stabiilne või suureneb	Arvukus ja liigirikkus on stabiilne	Arvukus ja liigirikkus on stabiilne	Arvukus ja liigirikkus on stabiilne	-
	Vee kvaliteedi säilitamine ja parandamine	Muutused toite- elementide kogu- bilansis	P ja K bilanss sageli negatiivne	P ja K bilanss sageli negatiivne	P ja K bilanss sageli negatiivne	-
	Mulla viljakuse säilitamine ja parandamine	Positiivsed muutused mulla orgaanilise aine, pH, P ja K sisalduses	Muutused positiivsed või negatiivsed sõltuvalt muldade majandamisest	Muutused positiivsed või negatiivsed sõltuvalt muldade majandamisest	Omastatava P sisaldus natuke tõusnud, K sisaldus natuke langenud, pH tase stabiilne	-
Mõjunäitaja (lisaindi- kaator)	Muutused põllumajandustootjate keskkon- teadlikkuses	Põllumaj. tootjate keskk. teadlikkus suureneb	Keskkonna- teadlikkus enamusel kõrge	Keskkonna- teadlikkus enamusel kõrge	Keskkonna- teadlikkus enamusel kõrge	-

* PRIA andmebaasis ei ole võimalik eristada MAK 2004-2006 ja MAK 207-2013 alusel toetust taotlenute koolitusandmeid.

** Ilma mustkesa pinnata

MAHE toetuse alune kogupind kasvas ajavahemikus 2007-2011 oluliselt (65% võrra). Toetuse saajate arvu kasv jäi samas tagasihoidlikumaks – 14%.

Mõjunäitajad

Mullaviljakuse säilitamine ja parandamine

MAHE toetuses 2 ei ole otseseid nõudeid ja toetatavaid tegevusi, mis reguleeriksid ettevõtete muldade taimetoitainete bilansi tasakaalustamist ja orgaanilise aine ning huumuse sisalduse säilitamist. MAHE toetuse saajate täienduskoolituste mõnelt rühmakoolitustelt saadud tagasiside põhjal võib öelda, et enamuse tootjate teadlikkus selles osas on aastate jooksul oluliselt tõusnud ja orgaanilise aine sisalduse säilitamist ning tõstmist, aga ka taimetoitainete tagastamise vajadust peetakse oluliseks.

Elurikkuse säilitamine ja parandamine

Kuna põllumajanduse intensiivistumist ja keemilise taimekaitse ulatuslikku kasutamist on nähtud ühe bioloogilise mitmekesisuse languse põhjustajana, on mahepõllumajandus ekstsenssiivse tootmisviisina elurikkuse säilitamise seisukohast üheks võimalikuks lahenduseks.

Rohumaade suur osakaal mahetootmisel (73-81% toetusalusel pinnast 2007.-2011. a) soodustab kindlasti elurikkuse säilimist ja võimalik, et ka tõusu. PMK põllulindude seire uuringu järgi on põldlõoke eelistanud elupaigana rohumaad.

PMK kimalaste seire uuringu järgi oli nende liigirikkus 2009.-2011. aastal (Lõuna- ja Kesk-Eestis) MAHE ettevõtetes üldiselt suurem kui ÜPT ettevõtetes. Varem tehtud uuringutest (Mänd, 2004) selgus, et vaadeldud mahetaludes oli kimalastele mitmekesisem ja suurema valikuvõimalusega toidubaas kui tavataludes.

Üldiselt olid võrdlusaastate jooksul Lõuna-Eestis kimalaste arvukus, liigiline mitmekesisus ja Shannoni indeks mõnevõrra kõrgemad kui Kesk-Eestis. Piirkonnal tundub olevat seega suurem mõju kimalastele kui toetustüübil.

PMK põllulindude seire uuringu järgi, ei ole uurimisaluste piirkondade linnustiku näitajad kokku (2006. - 2011. a seireandmete põhjal) sõltuvalt toetustüübist omavahel statistiliselt oluliselt erinenud. Üksikute näitajate puhul olid MAHE ettevõtete linnustiku näitajad siiski ka statistiliselt oluliselt kõrgemad. Trendina olid linnustiku näitajad 2011. a Kesk-Eestis MAHE uurimisaladel keskmiselt 57% kõrgemad kui KSM seirealadel ja 31% kõrgemad kui ÜPT aladel. Lõuna-Eesti piirkonna MAHE aladel olid keskmiselt 51% kõrgemad linnunäitajad kui KSM ja 21% kõrgemad linnunäitajad kui ÜPT aladel.

Samasugune trend ilmnis ka 2010. aastal. Linnunäitajad on jäänud 2010.-2011. a vahel stabiilseks.

PMK kompleksuuringus võrreldi vihmausside ja mikroorganismide osakaalu mahe- ja tavaviljeluse põllu (KST ja KSM toetuse nõuetele vastav majandamine) mullas. Selgus, et mikroorganismide hingamise aktiivsus ja biomass olid mahepõllul (perioodil 2005-2008) oluliselt kõrgemad kui tavaviljelusel. Samas vihmausside arvukuses (aastatel 2005-2009 ja 2011) ei ilmnenu olulisi vahesid viljelustüüpide võrdluses. Seega tavaviljelus ei mõjunud vihmausside elutegevusele üldiselt negatiivselt. See võis tuleneda sellest, et tavaviljeluses kasutati suhteliselt mõõdukas koguses mineraalväetisi ja keemilisi taimekaitsevahendeid ning muldi ei haritud intensiivselt. Suurem taimne mass tavaviljelusel andis orgaanilise aine vihmaussidele elutegevuseks suurema toitumisallika ja elimineeris nii võib-olla ka keemiliste sisendite kahjuliku mõju.

PMK soontaimede uuring (aastatel 2005, 2006, 2008) näitas, et soontaimede osakaal ja liigirikkus olid MAHE toetusel põldudel ja nende servades suuremad kui KST põldudel ning nende servades.

Püsihindaja poolt korraldatud toetust saavate rohumaa ribade taimestiku uuringus toodi 2011. aastal välja rohumaa ribade taimede liigilise koosseisu erinevused toetustüüpide kohta. Keskmise liikide arvukus ei erinenud toetustüüpide vahel. Kuid mahetootjate rohumaa ribades oli ohtrate liikide, püsikute liikide ja ohtrate püsikute liikide arv oluliselt kõrgem kui KSM tootjate ribades. Samas 1-2-aastaste liikide arvukus oli mahetootjate ribades väiksem. See võib ühe põhjusena tulla ka sellest, et mahetootjad ei kasuta keemilist taimekaitset ja seetõttu saavad mitmeaastased püsikliigid rohkem domineerima hakata.

Veekvaliteedi säilitamine ja parandamine

Püsihindaja poolt meetme mõju hindamiseks läbi viidava uuringu tulemustele tuginedes võib väita, et maheviljeluses on toiteelementide leostumine olnud üldiselt madal ja pole pinnavee kvaliteedi halvendanud

MAHE meetme taotlejate sotsiaalmajanduslik analüüs

Meetme üheks eesmärgiks on ka mahepõllumajanduse konkurentsivõime toetamine ja suurendamine. Sotsiaalmajanduslike näitajate analüüs võimaldab hinnata mahetootjate tulukuse ja konkurentsivõime paranemist ja kaudselt hinnata ka mahepõllumajanduse arengut. Püsihindaja poolt tehtud analüüsist selgus, et toetused (v.a investeeringutele) moodustasid 2007.-2011. a maheettevõtetele üle poole sissetulekutest (keskmiselt 56%). MAHE toetuse osakaal oli keskmisena 32% kõigist toetustest (v. a. investeeringutele).

Konkurentsivõime hindamisel selgus, et mahetootjate konkurentsivõime paranes 2010. a võrreldes 2009. a märgatavalt.

Püsihindaja poolt läbi viidud kompleksuuringus tehtud teraviljade kattetulu arvestused mahetootmisel ajavahemikus 2006-2010 näitavad, et olenemata kasutatud agrotehnoloogiast oli teraviljakasvatuse kattetulu hektari kohta ilma toetusteta negatiivne või nullilähedane. Toetustega suudeti kattetulu positiivsena hoida, kuigi teravilja kokkuostuhinnad kõikusid aastate lõikes tugevalt ja sisendid kallinesid, samuti on kulukas sõnniku laadimine, transport ja põllule laotamine ning saadav teravilja saagitõus ei kompenseerinud tehtud kulutusi sõnniku otsemõjuaastatel.

3.2.3.3. PKT alameede ohustatud tõugu looma (OTL) pidamine (214)

Meetme raames on võimalik toetust saada eesti, tori ja eesti raskeveo tõugu hobuse ning eesti maatõugu veise pidamise eest. MAK 2007-2013 perioodiks on seatud eesmärk, et kõikide kohaliku tõugu loomade arv suureneb. Toetatud loomadest tõugude kaupa annab ülevaate tabel 15. Meetme analüüs näiteas, et ükski neljast ohustatud tõust ei ole välja jõudmas ohustatud tõu staatusest.

Tabel 15. Meetme raames toetatud ohustatud tõugu loomade arv aastate kaupa ajavahemikus 2007-2011 (PMK 2012 andmetel)

Looma tõug	2007	2008	2009	2010	2011
Eesti maakarja tõugu veis	712	709	777	626	584
Eesti raskeveo hobune	138	145	157	186	209
Eesti tõugu hobune	1 157	1 196	1 306	1 461	1 533
Tori tõugu hobune	465	484	530	487	486
Toetatud loomi kokku	2 472	2 534	2 770	2 760	2 812

3.2.3.4. PKT alameede kohaliku sorti taimede kasvatamise toetus (214)

Toetuse eesmärk on tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast olulise kohaliku taimesordi, talirukkisordi 'Sangaste' säilimine, mis on hetkel teadaolevalt ka vanim kasutuses olev rukkisort maailmas. Tabelis 16 on toodud toetust saavate alade kogupindala meetme avanemisaastast alates (2009-2011).

Tabel 16. MAK 2007- 2013 eesmärk ja tulemused (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk	2009	2010	2011
Väljundnäitaja	Toetust saavate alade kogupindala, ha	10 000	309,5 Eesmärgist täidetud 3,1%	654,8 Eesmärgist täidetud 6,5%	844,3 Eesmärgist täidetud 8,4%

Talirukki 'Sangaste' toetatud kasvupind on aastatega pidevalt suurenenud – 2009. aastal oli toetatud kasvupind 309,5 hektarit, 2010. aastal 654,8 hektarit ja 2011. aastal 844,3 hektarit. MAK-s 2013. aastaks seatud eesmärgi (10 000 ha) täitmine on ebareaalne ning põhjusi selleks on mitmeid, nt rukki üldine väike kasvupind võrreldes teiste kultuuridega, mis ei taga ka piisavat kvaliteetset seemnevaru (sh sertifitseeritud seemne vähene kättesaadavus), ebasobivad ilmastikutingimused, vähene müügitulu.

3.2.3.5. PKT alameede poolloodusliku koosluse (PLK) hooldamise toetus (214)

Alameetme poollooduslike koosluste hooldamise toetuse eesmärk on tagada Natura 2000 aladel asuvate poollooduslike koosluste soodne seisund. MAK 2007-2013 poollooduslike koosluste hooldamise meede avati 2007. a Natura 2000 üheaastase kohustusena, alates 2008. aastast rakendatakse poollooduslike koosluste hooldamise toetust PKT alameetmena, seega kehtib ka viieaastase kohustuse periood. Tabelis 17. on toodud sihttasemetega ning väljund- ja tulemusnäitajate ülevaade 2007-2011 perioodi kohta.

Mõjunäitaja on bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamine ja eesmärgiks on seatud stabiilne või suurenev lindude liigirikkus ja arvukus ning stabiilne või suurenev soontaimede liigirikkus.

PLK alameetme jaoks mõjunäitajate kohta andmeid eraldi ei koguta, mistõttu saab kasutada üldiste poollooduslike kooslustega seotud muutuste hindamiseks erinevaid kaudseid allikaid. Meetme edukuse hindamisel on peamiselt kasutatud Keskkonnaministeeriumi koordineeritud riikliku seire tulemusi, millest enamus ei ole seotud toetust saanud aladega, kuid 2011. a oli programmis ka 13 seireala, mis kattusid ka MAK PLK hooldamise toetust saanud aladega. Riikliku keskkonnaseirete andmed on meetme mõju analüüsimiseks küll ebapiisavad, ent annavad üldpildi, milline on PLK-de soontaimede ja lindude seisund Natura 2000 aladel. Toetust saanud aladel on liikide koguarv jäänud enam-vähem samaks või langenud või on langenud teised liigirikkuse näitajad, mida selgitatakse eeskätt koosluse liigirikkuse fluktuatsioonidega. Teiseks mõjunäitajaks on seatud kõrge loodusväärtusega alade hooldamine ning positiivsed muutused nende alade loodusväärtuses.

MAK 2007-2013 baasindikaatori kõrge loodusväärtusega aladeks (KLV) loetakse poollooduslikud kooslused, pinnaga 74 330 ha, MAK 2007-2013 raames on toetatavateks kõrge loodusväärtusega põllumajandusaladeks loetud vaid poollooduslikud kooslused Natura 2000 aladel. Kuna toetatavate poollooduslike koosluste pind on kasvanud perioodi algusest 2007. aastast 15 501 hektarilt 2011. a 24 298 hektarini, siis on toimunud ka positiivsed muutused kõrge loodusväärtusega põllumajandusalades. Samas ei ole ülevaadet, mis toimub poollooduslikel kooslustel, mis jäävad Natura 2000 alast väljapoole. 2. telje püsihindaja juhtimisel töötatakse välja laiemat KLV põllumajanduse määratlemist, et kaasata lisaks poollooduslikele kooslustele ka veidi intensiivsema põllumajandusega, kuid samas mosaiikseid ja kõrge loodusväärtusega põllumajandusalasid.

Tabel 17. Poollooduslike koosluste hooldamise toetuse indikaatorid, sihttasemed ja saavutatud tulemused perioodil 2007-2010 (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007-2013	2007	2008	2009	2010	2011
Väljundnäitaja	Toetuse saajate arv Natura 2000 alal (jäävpinna määramiste alusel)	1 500	703	735	812	878	920 Eesmärgist täidetud 61%
	Toetatav poollooduslike koosluste pind (ha) Natura 2000 alal	35 000	15 501	18 243	20 723	22 336	24 298 Eesmärgist täidetud 69%
	Toetatav poollooduslike koosluste pind (ha) Natura 2000 alal tüüpide kaupa	Puisniidud 3 000 Muud kooslused 32 000	Puisniit 433 Muu kooslus 15 068	Puisniit 527 Muu kooslus 17 716	Puisniit 553 Muu kooslus 20 170	Puisniit – 732 Muu kooslus 21 604	Puisniit 651 Eesmärgist täidetud 22% Muu kooslus 23 647 Eesmärgist täidetud 74%
Tulemusnäitaja	Edukalt hooldatav ala, mis aitab kaasa bioloogilisele mitmekesisusele ja kõrge loodusväärtusega põllu- majandusele ja metsandusele (ha)	35 000	15 501	18 244	20 724	22 336	24 298

3.2.4. Meede loomade heaolu: loomade karjatamise toetus (215)

Toetuse maksmise eesmärgiks on parandada loomade heaolu, säilitada ja suurendada bioloogilist ning maastikulist mitmekesisust ja toetada loomade heoluga ning keskkonnanohiuga arvestavat loomakasvatust. Meede avati taotlemiseks 2009. aastal.

Meetmega seotud indikaatorid ja sihttasemed ning taotlusvoorude tulemused on esitatud tabelis 18. Seatud eesmärgid (toetust saanud põllumajandustootjate arv ja sõlmitud lepingute arv) ületati kõigil taotlusaastatel, 2011. aastal lausa viiekordselt. Taotlejate arvu suurenemine 2011. aastal 2 618 esitatud taotluseni kinnitab loomapidajate jätkuvat valmisolekut parandada loomade heaolu.

Tabel 18. Loomade karjatamisega seotud indikaatorid ja sihttasemed (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Tulemus 2009	Tulemus 2010	Tulemus 2011
Väljundnäitaja	Toetust saanud põllumajandustootjate arv	500	2 232	2 425	2 543
	Sõlmitud lepingute arv	500	2 232	2 425	2 543
Tulemusnäitaja	Väljas karjatatavate loomade arv	80 000 LÜ	100 544 LÜ (114 824 karjatatavat looma)	102 343 LÜ (122 128 karjatatavat looma)	102 382 LÜ (123 787 karjatatavat looma)

3.2.5. Meede vähetootlikud investeeringud, alameede kiviaia rajamise ja taastamise toetus (216)

Kiviaedade rajamise ja taastamise toetuse eesmärk on aidata kaasa kõrge ajaloolise, kultuurilise ja maastikulise väärtusega traditsiooniliste põllumajandusmaastike säilimisele. Kiviaedade rajamise ja taastamise kaudu säilitatakse ja suurendatakse maastike esteetilist väärtust, luuakse elupaiku ning suurendatakse bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust.

Meetmega seotud indikaatorid, sihttasemed ja saavutused 2009-2011 on esitatud tabelis 19. 2011. aastal maksti välja eelmiste taotlusvoorude raames heakskiidetud ja 2011. aastal vastu võetud töid, kuid uusi taotlusi vastu ei võetud.

Tabel 19. Kiviaia rajamise ja taastamise toetuse indikaatorid ja sihttasemed (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007–2013	2009	2010	2011
Väljundnäitaja	Rajatud kiviaedu, km	120	0	-	-
	Taastatud kiviaedu, km	300	43,2	60,6	-

Vastavalt MAK 2007-2013 muudatusele 13.09.2010 ei toetatud 2010. aastal kiviaedade rajamist. Seoses sellega, et põõsasribade toetust Eestis ei rakendata suurenes kiviaedade toetuse maht ärajääva põõsasribade toetuse arvelt.

3.2.6. Meede Natura 2000 toetus erametsamaale (NAM) (224)

Meetme eesmärgiks on kaasa aidata Natura 2000 võrgustiku alal asuva erametsamaa säästvale kasutusele, kompenseerides erametsaomanikele Natura 2000 metsaalade majandamisel saamata jäänud tulu. Tabelis 20 on välja toodud NAM meetmega seotud indikaatorid ja sihttasemed.

Tabel 20. Erametsamaa Natura 2000 toetuse indikaatorid ja sihttasemed (PMK 2012 andmetel)

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007–2013	Tulemus 2008	Tulemus 2009	Tulemus 2010	Tulemus 2011
Väljundnäitaja	Toetuse saajate arv Natura 2000 erametsamaal	5 000	1 811	2 356	3 452	4 737
	Natura 2000 erametsamaa toetust saavate alade kogupindala (hektarites)	61 300	23 995	34 847	44 982	53 971
		sh toetatud pind piiranguvööndis (PV) ja hoiualal 51 292 ning sihtkaitsevööndis (SKV) 10 008	sh PV-s ja hoiualal 19 622 (38%) ning SKV-s 4 373 (44% eesmärgist)	sh PV-s ja hoiualal 27 968 (55%) ning SKV-s 6 879 (69% eesmärgist)	sh PV-s ja hoiualal 36 539 (71%) ning SKV-s 8 442 (84% eesmärgist)	sh PV-s ja hoiualal 44 344 (86%) ning SKV-s 9 627 (96% eesmärgist)
Tulemusnäitaja	Edukalt säilitatud ala pindala (hektarites)	61 300	23 995	34 847	44 982	53 971
			39% eesmärgist	57% eesmärgist	73% eesmärgist	88% eesmärgist
Mõjunäitaja	Kõrge loodusväärtusega alade säilitamine	Mõju on positiivne				Natura 2000 võrgustikus on metsamaad 355 000 ha, millest 23% on toetusõiguslik erametsamaa
	Vee kvaliteedi paranemine (taimetoitainete tasakaal)	Ei ole relevantne				
	Taastuva energia tootmine põllumajanduses ja metsanduses	Ei ole relevantne				

NAM on otseselt seotud loodus- ja linnudirektiivi rakendamisest tulenevate piirangutega, mille eesmärgiks on kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse tagamisele looduslike elupaikade, loomastiku ja taimestiku kaitse kaudu metsakooslustes. Kaitsealuste liikide esinemissagedust (mitu korda esines maakonnas vastava kaitsekategooria liiki) vaadeldi 2010. a NAM määratud ja 2011. a taotletud aladel maakonniti. 2011. aastal vähenes toetusõiguslik erametsamaa pind SKV-s 489 ha ja PV-s 1 970 ha (kokku 2 459 ha). 2011. a taotletud metsamaadel esines kaitsealuseid liike 1,5 korda rohkem (esinemissagedus 2 594 esinemiskorra võrra suurem) kui 2010. a toetust saanud aladel. 2010. aastal leidis kaitsealuseid liike kõige sagedamini Hiiumaal (601 liiki 1 076 hektaril). 2011. aastal taotletud metsaaladel leidis enim liike Hiiu-, Võru- ja Saaremaal. Saaremaal liikide esinemissagedus kahekordistus 2011. aasta taotletud metsamaadel võrreldes 2010. aasta toetust saanud aladega. Harjumaal aga on võrreldes 2010. aastaga vähenenud nii toetusõiguslik erametsamaapind kui ka 2010. a määratud ja 2011. a taotletud pind. Seoses sellega on tõenäoliselt ka kaitsealuste liikide esinemine vähenenud $\frac{1}{3}$ võrra, seda just II ja III kaitsekategooria liikide arvelt. Vaatamata kaitsealuste liikide esinemissageduse mõningasele vähenemisele Harjumaal, on tegemist siiski näitaja tõusuga, mis annab kinnitust, et NAM metsad on kõrge loodusväärtusega alad pakkudes elupaiku ohustatud liikidele.

3.3. III telg – maapiirkondade elukvaliteet ja majanduse mitmekesistamine

Telje eesmärk on maapiirkondade elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine. Telje raames kavandatavate meetmete abil saavutatakse eesmärgid läbi mittepõllumajandusliku ettevõtluse arendamise maapiirkonnas ning kogukonna aktiivsuse suurendamise. Selleks parandatakse ning kaasajastatakse külade infrastruktuuri, kultuuri ja arhitektuuripärandit, samuti kaasajastatakse ühishooneid ning maapiirkondades mitmekesistatakse ettevõtlust.

Kolmas telg jaguneb kaheks alamteljeks: 1. mitmekesistamine ja majandusareng; 2. põhiteenused, infrastruktuur ja uuendamine. Esimese alamtelje raames rakendati aastatel 2007–2011 meedet 3.1 – majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (alameetmed: 3.1.1 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas, ja 3.1.2 – mikroettevõtete arendamine). Teise alamtelje raames rakendati meedet 3.2 – külade uuendamine ja arendamine (alameetmed: 3.2.1 – majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused, 3.2.2 – Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine, 3.2.3 – külade uuendamine ja arendamine, ja 3.2.4 – maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine).

Finantsilise rakendamise tulemused

Seisuga 31.12.2011 oli MAKis kolmanda telje eelarve 118,9 mln eurot. Sellest 60,0% (71,4 mln eurot) oli ette nähtud meetme 3.1 investeringuteks (1. alamtelg) ja 40,0% (47,6 mln eurot) meetme 3.2 rahastamiseks (2. alamtelg). Seisuga 31.12.2011 oli 3. telje eelarvest välja makstud 50,6% (60,2 mln eurot). Sealhulgas oli meetme 3.1 eelarvest välja makstud 38,2% ja meetme 3.2 eelarvest 69,1%.

Analüüsidest meetme 3.1 tulemusi, siis kõige suurem osa investeeringuid tehakse hoonete ehitamiseks või parandamiseks (61,5% määratud toetuse summast) millele järgneb masina või seadme ostmine või paigaldamine (29,1% määratud toetuse summast).

Meetme 3.2 alusel määratud toetuse summast 48,6% on ette nähtud seltsimaja vms ehituseks ja 29,9% mänguväljaku, külaplatsi vms rajamiseks. Toetatud tegevuste üldarvust moodustavad need investeeringud kokku umbes poole. Toetuse saajad on enamasti MTÜd.

Kokkuvõtteks on MAKi 3. telje rakendamine aidanud märkimisväärselt kaasa MASi eesmärkide saavutamisele. Investeeringute elluviimine on toimunud küll mõnevõrra aeglasemas tempos võrreldes planeerituga, kuid selle põhjuseks oli majanduslangus, mis vähendas huvi ja võimalusi pikema tasuvusajaga investeeringute elluviimiseks. Kuna alates 2010. aastast on majanduskriisi mõjud vähenenud, on ka ettevõtjate majandustulemused paranenud ning investeerimistegevus elavnend. Võrreldes eelmise strateegiaseire aruande tulemustega (andmed seisuga 31.12.2009) on MAKi finantsilise rakendamise tulemused just 3. telje (samuti 4. telje) osas paranenud kõige enam – kui seisuga 31.12.2009 oli välja makstud vaid 16,0% telje eelarvest, siis seisuga 31.12.2011 on näitaja tõusnud 48,5%-le.

Kvantifitseeritud eesmärkide saavutamine

Kvantifitseeritud eesmärkide indikaatoritest (vt peatükk 2.3) peegeldavad 3. telje prioriteete eelkõige:

- muu tulusa tegevusega põllumajandustootjad (muu tulusa tegevusega põllumajanduslike majapidamiste osakaal kõigist majapidamistest);
- mittepõllumajandussektori tööhõive areng (mittepõllumajandussektoris hõivatute osakaal kõigist hõivatutest);
- mittepõllumajandussektori majandusareng (sektoris toodetud lisandväärtus, mln eurot);
- füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise areng (FIEde osakaal kõigist tegutsemise õiguslikest vormidest kokku);
- turismi infrastruktuur maapiirkonnas (aasta keskmine voodikohtade arv väljaspool Tallinna, Tartut ja Pärnut asuvates majutusettevõtetes);
- internetiga ühinemine maapiirkondades (kui suur osa maa-asulates elavatest leibkondadest omab kodust internetiühendus);
- teenindussektori areng (kui suur osa kogu lisandväärtusest toodetakse tertsiaarsektoris).

Enamus loetletud indikaatoreid on järginud MASi sihttasemeid ning tulemused toetavad MASi eesmärgi. Vaid füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise areng on planeeritust aeglasem. Mõningatel juhtudel saab sihttaseme mittetäitmist lugeda põllumajandussektori jaoks heaks. Näiteks on mittepõllumajandussektoris hõivatute osakaal kõigist hõivatutest kasvanud planeeritust aeglasemalt. Kuna selle põhjuseks on asjaolu, et majanduslanguse perioodil on põllumajandussektoris töötajate arv langenud vähem kui ülejäänud sektorites, saab sihttaseme mittesaavutamist lugeda põllumajandussektori jaoks heaks.

Muud tulutoovat tegevust omavate põllumajanduslike majapidamiste osakaal kõigist majapidamistest kasvab jõudsasti ja see vastab hästi telje eesmärkidele. Samuti vastab ootustele ja saab lugeda heaks mittepõllumajandussektori majandusarengut ja internetiga ühinemist maapiirkondades. Kuigi tertsiaarsektoris toodetud lisandväärtuse osakaal kõigis sektorites toodetud lisandväärtusest on vaatlusalusel perioodil madalam sihttasemest, saab tulemust antud juhul lugeda heaks, sest see näitab teiste sektorite tugevust.

Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise areng on küsimusi tekitav. Vastupidiselt sihttasemele vähenes FIEde osakaal ettevõtluses perioodil 2004–2011 keskmiselt 0,3 protsendipunkti võrra aastas (sihttasemeks oli FIEde osakaalu kasv keskmiselt 0,2 protsendipunkti võrra aastas). Seejuures toimus Statistikaameti andmetel 2009. aastal FIEde arvu 80,9%-line kasv võrreldes 2008. aastaga, kuid see ei näita FIEde arvu tegelikku muutumist vaid tuleneb uutest registreerimisnõuetest. Jättes arvestamata 2009. aasta muutuse, on ülejäänud vaadeldava perioodi jooksul FIEde osakaal langenud keskmiselt 1,8 protsendipunkti võrra aastas, mistõttu tulemused ei vasta sihttasemele.

Täiendavat analüüsimist vajab ka väljaspool Tallinna, Tartut ja Pärnut asuvate majutusettevõtete voodikohtade arv. Voodikohtade arv on kasvanud sihttasemest märksa kiiremini. Sellest tekib analüüsivajadus, milline hulk majutusettevõtteid on Eesti oludes optimaalne.

Meede 3.1 täidab hästi majandustegevuse mitmekesistamise eesmärki. Analüüsitud 612-st toetuse saajast 499 (81,5%) teostavad investeringu mõne lisategevusala arendamiseks. Toetust saanud ettevõtjate arv, kelle investeringuobjekt on seotud maaturismitegevusega, oli 296. Seega eesmärgiks seatud 2013. aasta sihttase (270 toetatud maaturismitegevust) on juba saavutatud.

Meetme 3.1 rakendamise raames on seisuga 31.12.2011 loodud hinnanguliselt 51 töökohta (s.o 17,0% 2013. aasta sihttasemeks seatud 300-st töökohast). Püsivad töökohad luuakse tavaliselt pärast investeringu elluviimist. Kuna 2012. aasta alguseks olid projekti lõpetanud vähem kui pooled toetuse saajad, siis loodud töökohtades arv tõenäoliselt veel kasvab ning järeldusi teha on vara. Toetuse taotlemisel esitatud äriplaanides on meetme 3.1 toetuse saajad planeerinud luua kokku 798 uut töökohta.

Meetmest 3.2 toetuse taotlemisel tuli toetuse saajal märkida toetuse avaldusele kavandatava investeringuobjekti kasutajate ning objektiga seotud külade, alevike või alevite arv. Toetatavate objektidega peaks maapiirkondades teenused paranema üle 600 000 inimesel. Toetuse taotlusel märkisid toetuse saajad investeringuobjekti potentsiaalseteks kasutajateks näiteks seltsi või ringi liikmeid, oma küla elanikke, naaberkülade elanikke, kogu valla elanikke, lähemal oleva linna elanikke ning turiste. Külasiid, alevikke ja aleveid, mida toetatavad tegevused puudutasid, oli kokku üle viie tuhande ehk meede 3.2 peaks mõjutama hinnanguliselt peaaegu kõiki Eestimaa maaelanikke. Samas tuleb märkida, et andmeanalüüsil ei olnud võimalik eristada, kui palju on investeringuobjekti kasutajate seas maapiirkondade elanikke, samuti ei olnud võimalik välistada mitme taotluse raames ühe ja sama maapiirkonna elanikke ning tuvastada, mitu korda esines ühe küla, aleviku või alevi nimi investeringuobjektiga seotud asustusüksuse nimekirjas.

Meetme 3.2 alusel toetatavate objektidega peaks maapiirkondades teenused paranema 349 939 inimesel ja ühe objektiga peaks teenuse kättesaadavus või kvaliteet paranema 142 inimesel. Interneti püsiühenduse teenuse kvaliteet peaks alameetme 3.2.2 abil paranema 32 527 maapiirkonna elanikul.

Toetuse taotlemise avaldusel toetatava objektiga seotud piirkonna tehnilist ja sotsiaalset infrastruktuuri kirjeldades leidis 46,1% meetme 3.2 toetuse saajatest, et nimetatud investeeringuobjekt toob piirkonda uusi võimalusi veeta vaba aega väljaspool kodu (mänguväljaku, külakeskuse vms rajamine, seltsimaja loomine vanasse hoonesse vms). 28,1% toetuse saajatest leidis, et investeeringuobjekt muudab objekti või piirkonna atraktiivsemaks, väärtuslikumaks ja konkurentsivõimelisemaks ning 9,0% toetuse saajatest leidis, et objekt on traditsioonide, identiteedi ja ühtekuuluvuse kandja ehk teatud hoonel või rahvapärandil on kogukonnale oluline väärtus ja objekt on kohalikke elanikke ühendav lüli.

Meetme 3.2 raames planeeritakse vastavalt äriplaanidele luua kokku 682 töökohta (sellest 459 töökohta planeeritakse luua alameetme 3.2.2 abil teostatavate investeeringuprojektidega). Enamus töökohti luuakse mittepõllumajanduslikus sektoris. Keskmiselt planeerivad meetme 3.2 toetuse saajad luua 4,5 töökohta toetuse saaja kohta. Kuna käesolevas lõigus esitatud töökohtade arvud tulenevad toetuse saajate prognoosidest taotlustel, siis tuleb arvestada, et mitte kõik plaanid ei realiseeru prognoositud mahus, mistõttu tegelik loodavate töökohtades arv võib kujuneda teistsuguseks.

Kolmanda telje eesmärkide saavutustaset kokku võttes peame jällegi arvestama asjaoluga, et seni on telje alusel vähe projekte ellu viidud. Seetõttu ei ole MAKi rakendamine veel märkimisväärselt mõjutanud sektorit iseloomustavaid näitajaid, mistõttu otsuste tegemisel tuleb tugineda rohkem toetuse saajate, makstud toetuste ja toetatud tegevuste analüüsile.

Kokkuvõttes võib telje majandustegevuse mitmekesistamise eesmärki lugeda hästi täidetuks arvestades asjaolu, et 81,5% meetme 3.1 toetuse saajatest kasutab toetust mõne lisategevusala arendamiseks. Mõnevõrra jätab soovida investeerimisaktiivsus, kuid näitaja on paranenud viimastel aastatel. Samuti on kahtlus, kas äriplaanides ettenähtud töökohtade arvu kasvu suudetakse realiseerida nii meetme 3.1 kui 3.2 puhul.

Meede 3.2 täidab maapiirkondade elukvaliteedi parandamise eesmärki mõnevõrra ühekülgsest. Meetmega rajatakse üle Eesti maapiirkondadesse seltsi- ja külamaju ning erinevaid vabaõhu rajatisi ning hoogustunud on mittetulundussektori aktiivsus ja areng. Samas on maapiirkondades probleeme interneti püsiühenduse kvaliteedi ja kättesaadavusega, mida alates 2011. aastast on asutud parandama alameetme 3.2.2 abil.

Enamus kvantifitseeritud eesmärgid on heal või rahuldaval määral täidetud (v.a füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise areng), mõned eesmärgid on ka ületatud. Eelmise strateegiaseire aruande tulemusi (andmed seisuga 31.12.2009) mõjutas majanduslangus sedavõrd, et mõnede kvantifitseeritud eesmärkide tulemused ei olnud MASi eesmärkide täitmiseks soodsad. Aastate 2010 ja 2011 trendid tugevdavad lootust MASi eesmärkide saavutamiseks. Seejuures on

märkimisväärne, et põllumajandussektor on läbinud majanduslanguse perioodi edukamalt kui teised tegevusalad.

3.4. IV telg – *Leader* meede

Leader meetme eesmärgiks on kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime tõstmine, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise.

Finantsilise rakendamise tulemused

Leader meetme eelarve käesolevaks programmiperioodiks on 85,8 mln eurot. Perioodil 2007–2011 on *Leader* meetme raames määratud toetust 58,4 mln eurot. Sellest 24,6% on ette nähtud kohalikele tegevusgruppidele (sh koostööprojektid) ja 75,4% *Leader* projektitoetusteks. Seisuga 31.12.2011 oli määratud toetustest välja makstud 48,2% (28,1 mln eurot). Väljamakstud toetused moodustavad 32,8% telje eelarvest.

Perioodil 2007–2011 on *Leader* projektitoetusteks määratud kokku 44,0 mln eurot toetust 2340 toetuse saajale. Projektitoetusteks määratud toetusest oli 2011. aasta lõpuks välja makstud 48,5%. Kohalikele tegevusgruppidele määratud 14,4 mln eurost oli välja makstud 47,2%.

Kokkuvõttes võib öelda, et *Leader*'i finantsiline rakendamine on paranenud võrreldes eelmise strateegiaseire aruande tulemusega (andmed seisuga 31.12.2009), kuid on siiski aeglane. Eelmise strateegiaseire aruande koostamise seisuga oli toetuseid makstud välja vaid 3,3% telje eelarvest. Seisuga 31.12.2011 on vastav näitaja tõusnud 32,8%-le. Siiski on tulemus madalam kui 1. ja 3. telje vastavad näitajad.

Telje üldeesmärkide saavutamine

Kuna MASis on *Leader* teljele omistatud ainult üks kvantifitseeritud eesmärk (kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanike osakaalu kogu rahvastikust), siis käsitletakse käesolevas peatükis ka teisi *Leader*'i üldeesmärke. *Leader* telg on horisontaalne, sisaldades endas ka MASi teiste telgede eesmärke. *Leader*'i raames saadi aastatel 2007–2011 toetust MAKi 1., 3. ja 4. telje meetmetele.

***Leader*'i panus MAKi 1. telje tulemustesse**

Telje raames saadi toetust taotlustele, mis hõlmasid viit meedet (lähtudes Euroopa Komisjoni koodidest):

111 – koolitus- ja teavitustegevused (7 heakskiidetud taotlust);

121 – põllumajandusettevõtte moderniseerimine (58 heakskiidetud taotlust);

123 – põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine (46 heakskiidetud taotlust);

124 – põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (10 heakskiidetud taotlust);

125 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur (2 heakskiidetud taotlust).

Kokku määrati *Leader* meetme raames MAKi 1. telje tegevustele ainult 1,8 mln euro ulatuses toetust. Seisuga 31.12.2011 oli sellest välja makstud 0,9 mln eurot (võrdluseks aastatel 2007–2011 oli MAKi 1. telje meetmetele määratud toetuse summa 225,3 mln eurot). Toetus on määratud kokku 123 taotlusele. Kõige enam saadi toetust põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmise meetmest (kokku 1,9 mln eurot 46 taotlusele). Määratud toetuse summast kõige suurema osa moodustasid tegevused: põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine rekonstrueerimine (26,8% 1. telje tegevustele määratud toetuse summast); ja põllumajandusettevõtte moderniseerimine masinad ja seadmed (23,4%). Abistavate tegevustega seotud kulude katteks määrati toetust 0,1 mln eurot, mis moodustab kogu 3. telje määratud toetuse summast 7,7%.

Kokkuvõtteks saame öelda, et *Leader*'i panustamine MAKi 1. telje eesmärkide täitmiseks on seni olnud tagasihoidlik. Esimese teljega seotud *Leader*- projektidele määratud toetuse summa oli 1,8 mln eurot, moodustades vaid 0,7% MAKi 1. telje meetmetele määratud toetuse summa perioodil 2007–2011. *Leader* meetme panus primaarsektori ümberstruktureerimisse ja arendamisse oli 2011. aasta lõpuks tagasihoidlik.

Leader'i panus MAKi 3. telje tulemustesse

Leader meetme raames saadi toetust taotlustele, mis hõlmasid kõiki 3. telje kaheksat meedet (lähtudes Euroopa Komisjoni koodidest):

311 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (48 heakskiidetud taotlust);

312 – mikroettevõtte rajamis- ja arendamistoetus (387 heakskiidetud taotlust);

313 – turismi soodustamine (423 heakskiidetud taotlust);

321 – põhiteenused majandusele ja maaelanikkonnale (288 heakskiidetud taotlust);

322 – külade uuendamine ja arendamine (2471 heakskiidetud taotlust);

323 – maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine (290 heakskiidetud taotlust);

331 – koolitus ja teavitamine 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele (51 heakskiidetud taotlust);

341 – oskuste omandamine ja elavdamine kohaliku arengu strateegia koostamiseks ja arendamiseks (55 heakskiidetud taotlust).

Kokku määrati *Leader* meetme raames MAKi 3. teljega seotud tegevustele 42,6 mln euro ulatuses toetust (2011. aasta lõpuks oli sellest välja makstud 20,5 mln eurot). MAKi 3. telje prioriteetidega oli seotud kokku 4013 heakskiidetud taotlust. Kõige suurema osa määratud toetustest moodustasid meetmega 322 seotud taotlused (kokku 29,9 mln euro ulatuses). Määratud toetuse summast kõige suurema osa moodustasid tegevused: külade uuendamise ja arendamise raames ehitamine (14,4% 3. telje tegevustele määratud toetuse summast); külade uuendamise ja arendamise raames rekonstrueerimine (14,3%) ning külade uuendamise ja arendamise raames

tarvikud, masinad ja seadmed (12,6%). Abistavate tegevustega seotud kulude katteks määrati toetust 11,8 mln eurot, mis moodustab 3. teljega seotud toetuse summast 27,7%.

Töökohti on loodud 3. telje sekkumisvaldkonnaga 26 projekti rakendamise käigus meestele kokku 33,3 ja 19 projekti raames naistele kokku 40. Tinglikult saab arvestada töökohtade hulka ka sekkumisvaldkonna koodiga 341 projektis loodud töökohti, kuid projekti sisukirjelduse alusel saame eeldada, et tegemist on noorte projektiga ja ajaliselt ei ole töökohtade püsima jäämine teada.

Kokkuvõtteks saame öelda, et *Leader*'i panustamine MAKi 3. telje eesmärkide täitmiseks on rahuldav. Kolmanda teljega seotud *Leader*- projektidele määratud toetuse summa oli 42,6 mln eurot, mis moodustab 38,9% MAKi 3. telje meetmetele määratud toetuse summast. Toetatud tegevuste raames parandati maapiirkondade elukvaliteeti ja toetati majanduslikku mitmekesistamist. Kuna 2011. aasta lõpuks oli *Leader* projektitoetustest välja makstud ainult 48,5%, kuid varasema praktika alusel on teada, et määratud toetustest makstakse välja lõpuks umbes 95%, siis on oodata *Leader*'i tulemuste suuremat avaldumist lähematel aastatel.

Leader meetme tulemused

Leader'i taotlusvoor oli avatud 2006. aasta sügise alguses, mil meetme raames taotles toetust 24 kohalikku tegevusgruppi, hõlmates 181 omavalitsusüksust ning ligikaudu 93% kogu maapiirkonnast. MAKi alguses loodi juba tegutsevatele 24 tegevusgrupile lisaks kaks uut tegevusgruppi. Kohalike tegevusgruppide arv 2011. aasta seisuga oli 26 ning nende tegevuspiirkond hõlmas 99% Eesti maapiirkonnast (196 omavalitsusüksust, 41 752 km²), kus elab ligikaudu 0,5 mln elanikku. Sellega on MAKis seatud eesmärk 2013. aastaks (kohalike tegevusgruppidega hõlmatud territoorium 40 000 km²) ületatud. Samuti on ületatud MASis määratud sihttase kohalike tegevusgruppide arenguks. MAS nägi ette, et kohalike tegevusgruppidega hõlmatud elanike osakaal kogu rahvastikust oleks 35% aastaks 2010. Arvestades, et kohalike tegevusgruppidega hõlmatud piirkonnas elab 0,5 mln elanikku, saame hõlmatud isikute osakaaluks kogu rahvastikust 36,2% (2009.a).

Kokkuvõttes saab väga rahul olla kohalike tegevusgruppide olemasoluga ning nende katvusega. Olemasolevad 26 kohalikku tegevusgruppi hõlmavad 99% (41 752 km²) Eesti maapiirkonnast ja 36,2% Eesti rahvastikust. Sellega on täidetud *Leader* telje kohaliku algatuse edendamise eesmärk. Rahul saab olla ka 3. teljega seotud investeeringute mahu ja iseloomuga. Sellega on *Leader* rahuldaval määral panustanud maapiirkonna elukvaliteedi parandamisse. Puudusena võib välja tuua abistavate tegevustega seotud kulutuste suure osakaalu. Mõningaid tulemusi on saavutatud maamajanduse mitmekesistamise suunas. Rahul ei saa olla *Leader*'i panusega põllu- ja metsamajanduse konkurentsivõime tõstmisel. Jätkuvalt on toetatud vähe projekte, mis oleksid seotud MAKi 1. telje prioriteetidega.

Kõige sagedamini toetatavateks tegevusteks on MAKi 3. telje tegevused (külade uuendamine ja arendamine ning maapiirkondade ettevõtluse mitmekesistamine mittepõllumajanduslikus sektoris), mis ilmnes ka tegevusgruppide koostatud strateegiates.

Mõeldes *Leader* meetme eemärgile kasutada paremini maapiirkondade loodus- ja kultuuripärandit, sise- ja välisturismi potentsiaali ning parandada tööhõivet, on liiga vara oodata *Leader* meetme mõju ja sellega seoses ei saa tulemusi veel välja tuua. Et maapiirkondades elavneks ettevõtlus, kasutatakse rohkem innovaatilisi ja lisandväärtust loovaid lähenemisi, paraneksid kohalike teenuste kvaliteet ja kättesaadavus ning seeläbi areneks ka kohalike elanike ja elukvaliteet, tuleb senisest enam toetada kohalikku füüsilist infrastruktuuri. Esiteks juba seepärast, et füüsilise infrastruktuuri tarbijaskond on tunduvalt laiem (inimeste vanust ja sugu silmas pidades) kui sotsiaalse infrastruktuuri omal, ning teiseks seepärast, et füüsilise infrastruktuuri kvaliteet ja hea kättesaadavus on kohaliku piirkonna arengu võti. Kui piirkonnas on hea interneti püsiühenduse kättesaadavus, korras teed-tänavad, puhas joogivesi, meelitab see piirkonda nii ettevõtjaid kui ka uusi elanikke ja ka püsielanike väljaränne võib pidurduda.

Leader meetme sekkumine ja tugi 1. telje ning 3. telje võrdluses ei ole tasakaalus. Kolmanda telje sekkumise ülekaalust eeldame, et maapiirkondades suureneb oluliselt mittepõllumajandusliku ettevõtluse osatähtsus ja mõju külade arengule nii koordineerimisoskuste, sotsiaalsete võimete arendamise ning vabaaja kui ka infrastruktuuri parendamise läbi on tulemuslik.

4. Strateegia rakendamise efektiivsus

Kokku kulus PRIA-l 2011.a. MAK meetmete menetlemisele 65% kogu eelarvelistest vahenditest. PRIA-l kulus 2011.a. MAK meetmete menetlemisele 6,1 miljonit eurot, millest kõige enam (49%) hõlmasid II telje ehk MAK pindala meetmed (tabel 21).

Kõige suurem osakaal PRIA toetuste väljamaksetest ja halduskuludest on MAK-i toetustel – aastal 2010 on see 53% ja aastal 2011 on see 65% (tabel 22).

Jagatuna PRIA kulud tegevuste järgi 3 põhigruppi: põhitegevused, tugitegevused ja arendustegevused, kujunesid kokkuvõttes kõige kulukamateks tugitegevused (43% kogukuludest). Tugitegevused hõlmavad IT haldust, auditite tegevusi, juriidilisi toiminguid, kommunikatsiooni, haldusküsimustega tegelemist jms. (tabel 23).

PRIA põhitegevustest on kõige kulukamad kohapealsed kontrollid (638 000€, mis moodustasid põhitegevuste kuludest 32%) ja administratiivsed kontrollid (547 000€, mis moodustasid põhitegevuste maksumusest 27,5%). Põhitegevused hõlmavad taotluste vastuvõtmist, taotluste menetlemist, toetuste maksmist, võlgade haldust, administratiivseid ja kohapealseid kontrolle, aruandlust ja järelkontrolle. (tabel 23).

Arendustegevustes on kõige kulukam tegevus tarkvara arendus, hõlmates 63% arenduskuludest, ülejäänud kulud moodustuvad koostöökuludest ning muudest meetmete, registreerimise ja organisatsiooni arendamiskuludest. (tabel 23).

Tabel 21. 2010-2011.aasta PRIA MAK halduskulud ja väljamaksed telgede lõikes

Grupi nimetus	2010			2011		
	Väljamaksed	Halduskulud	Osakaal	Väljamaksed	Halduskulud	Osakaal
MAK I telg	36 318 988	981 214	23%	52 373 853	1 293 438	21%
MAK II telg	55 228 705	1 805 898	42%	56 055 121	3 009 538	49%

MAK III telg	18 052 644	405 144	10%	23 803 375	518 423	9%
MAK VI telg	9 923 841	1 000 565	24%	15 351 101	1 181 221	19%
MAK TA	5 783 420	57 717	1%	6 078 891	91 282	1%
KOKKU	125 307 598	4 250 537	100%	153 662 341	6 093 902	100%

Tabel 22. 2010-2011.aasta PRIA toetuste väljamaksed ja halduskulud grupeerituna kolme gruppi: MAK, otsetoetused, muud (turukorraldus, riiklikud, EKF, loomade register jt)

Grupi nimetus	2010			2011		
	Väljamaksed	Halduskulud	Osakaal	Väljamaksed	Halduskulud	Osakaal
MAK	125 307 598	4 250 537	53%	153 662 341	6 093 902	65%
Top-up, otsetoetused	108 585 927	2 123 705	26%	117 602 719	1 715 560	18%
Muud	20 260 391	1 721 195	21%	23 552 193	1 597 149	17%
KOKKU	254 153 916	8 095 438	100%	294 817 253	9 406 611	100%
% halduskulud/väljamaksed	3%			3%		

Tabel 23. 2011.aasta tegevuskulude liigiline jaotus MAK meetmete telgede lõikes

Tegevuse liik	2011.aasta		
	PÕHITEGEVUS	TUGITEGEVUS	ARENDUSTEGEVUS
MAK I telg	340 518	671 171	281 749
<i>Osakaal kogukuludest</i>	<i>26%</i>	<i>52%</i>	<i>22%</i>
MAK II telg	1 100 695	1 005 488	903 355
<i>Osakaal kogukuludest</i>	<i>37%</i>	<i>33%</i>	<i>30%</i>
MAK III telg	124 540	290 713	103 170
<i>Osakaal kogukuludest</i>	<i>24%</i>	<i>56%</i>	<i>20%</i>
MAK IV telg	394 967	632 396	153 859
<i>Osakaal kogukuludest</i>	<i>33%</i>	<i>54%</i>	<i>13%</i>
MAK TA	30 204	41 871	19 207
<i>Osakaal kogukuludest</i>	<i>33%</i>	<i>46%</i>	<i>21%</i>
KOKKU	1 990 925	2 641 640	1 461 341
Osakaal kogukuludest	33%	43%	24%

5. Täiendavus

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta artikli 5 kohaselt täiendab EAFRD siseriiklikke, piirkondlikke ja kohalikke meetmeid, andes oma panuse ühenduse prioriteetidesse. Komisjon ja liikmesriigid tagavad, et EAFRD ja liikmesriikide poolt antav abi on kooskõlas ühenduse tegevuste, poliitika ja prioriteetidega. EAFRD abi on kooskõlas majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse eesmärkidega ja eelkõige ühenduse kalanduse toetusvahendiga. Komisjon ja liikmesriigid tagavad kooskõlas oma vastavate kohustustega erinevatest fondidest, nimelt ERF,

ESF, ÜF, ühenduse kalanduse toetusvahendist saadava abi ning Euroopa Investeeringuspanga ja ühenduse muude finantseerimisvahendite sekkumiste vahelise koordineerimise. Lisaks peab kooskõla olema ka Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondiga.

EL toetuste planeerimine aastateks 2007-2013 toimus Eestis riigi eelarvestrateegia koostamise raames. Riigi eelarvestrateegia viiakse ellu läbi valitsemisalade arengu- ja tegevuskavade, mis on aluseks riigieelarvete koostamisel. Kuigi 2007-2013 programmiperioodil ei kuulu põllumajanduse ja kalanduse toetamiseks ettenähtud ELi fondid enam struktuurifondide alla ning nende kasutamist kavandatakse EL tasandil eraldi struktuurivahenditest, kavandatakse siseriiklikult ka neid riigi eelarvestrateegia 2007-2010 väljatöötamise raames. See võimaldab kavandada EL fondide vahenditest ja Eesti riigi omavahenditest rahastatavaid tegevusi ühtselt, ühildada erinevate finantsinstrumentide kasutamist ning tagada nende koordineeritus ja kooskõla.

5.1. Struktuurivahendid

Struktuurivahendite strateegia, mis on aluseks struktuurivahendite kasutamisele, koostati “Riigi eelarvestrateegia 2007-2010” osana. Eelarvestrateegia on küll mitme-aastase perspektiiviga ja iga-aastaselt uuendatav, ent selle struktuurivahendite strateegia osa jääb edasisteks aastateks ühtseks kogu EL eelarve programmiperioodi kestel.

Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia üldeesmärk on tagada Eesti kiire ja jätkusuutlik areng. Struktuurivahendite strateegia üldeesmärk jaguneb kolmeks alameesmärgiks: majanduse konkurentsivõime kasv, sotsiaalse sidususe kasv, säästev keskkonna kasutus.

Riiklikku struktuurivahendite kasutamise strateegiat viiakse ellu läbi kolme valdkondliku rakenduskava:

- Elukeskkonna arendamise rakenduskava;
- Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava;
- Inimressursi arendamise rakenduskava.

5.1.1. Elukeskkonna arendamise rakenduskava

Elukeskkonna arendamise rakenduskava rahastatakse Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF) ja Ühtekuuluvusfondist (ÜF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineerib Keskkonnaministeerium. Elukeskkonna arendamise rakenduskavas on toetusteks ette nähtud 1,6 mld eurot, mille kasutamiseks on kavas rakendada 37 meetet.

Elukeskkonna arendamise rakenduskava jaguneb kaheksaks prioriteetseks suunaks:

- Veemajanduse ja jäätmekäitluse infrastruktuuri arendamine;
- Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine;
- Energiamaajanduse arendamine;
- Piirkondade terviklik ja tasakaalustatud areng;
- Hariduse infrastruktuuri arendamine;
- Tervishoiu- ja hoolekande infrastruktuuri arendamine;
- Horisontaalne tehniline abi;
- Tehniline abi.

2011. aasta lõpu seisuga on elukeskkonna arendamise rakenduskava kõik planeeritud 37 meedet avatud. Kohustusi võetud 84% (1,3 mld eurot) ühenduse osalusest, millest suurima panuse annab vaieldamatult 1. Prioriteetne suund (PRS) 507 mln euroga. Protsentuaalselt on kohustusi võetud edukalt ka PRS 2 (92%), PRS 3 (97%), PRS 5 (90%) ning PRS 6 (98%). Protsentuaalselt kõige vähem kohustusi on horisontaalses tehnilises abis ja tehnilise abi (TA) suunas (47% ja 14%). 2011. a on olnud üsna edukas täiendavate kohustuste juurde võtmisel – aastaga on kohustusi võetud kokku 211,9 mln eurot, millest suurim panus tuli PRS 4 ja PRS 1 (88 mln ja 74,5 mln eurot).

Kõikides suundades on väljamaksed aastaga kasvanud. Väljamakseid on 2011. a lõpuks tehtud 552,7 mln eurot (ühenduse osalusest). Enim väljamakseid on tehtud PRS 4 (187,7 mln eurot) ja PRS 1 (143,3 mln eurot). Kui vaadata väljamaksete suhet eelarvest, siis on edukaim olnud PRS 3 79%-ga. PRS-des 4, 5 ja 7 jäävad väljamaksed eelarvest 41%-48% vahele. Kuigi PRS 1 on väljamakseid tehtud 143,3 mln, moodustab see eelarvest ainult 23%. Samas on PRS 1 väljamaksed kasvanud aastaga 6%-lt 23%ni (2011. a 108,1 mln eurot). See on ka väljamaksete osas 2011. a üks edukamaid suundi. Kõige vähem on aastaga väljamaksete osas edenenu TA suund ja PRS 2 ja 6. TA madala kasutamismäära põhjuseks võib olla vahendite liiga optimistlik planeerimine. Väljamaksete madal protsent PRS-s 2 ja 6 on tingitud nihetes ajagraafikutes, kuid PRS 2 on 2012. a on oodata väljamaksete suurenemist, sest projektide ettevalmistavad etapid on lõppenud ja jõutakse ehitustöödeni.

MAK peamised kokkupuutepunktid elukeskkonna arendamise rakenduskavaga on veemajanduse ja jäätmekäitluse infrastruktuuri arendamise, säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamise, energiamajanduse arendamise ning piirkondade tervikliku ja tasakaalustatud arengu prioriteetsete suundade osas.

Veemajanduse osas keskendub elukeskkonna arendamise rakenduskava veevarustussüsteemide ja veekaitse infrastruktuuri arendamisele, veekogude hea seisundi saavutamiseks suunatud tegevustele ning jääkreostuse likvideerimisele endistel sõjaväe- ja tööstusaladel. MAK raames aitavad veekogude seisundi parandamisele kaasa koolitus- ja teavitamistegevused, erinevad investeringumeetmed (sh põllumajandusettevõtete ajakohastamine, põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur), keskkonnatoetused (sh keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajanduslik tootmine). Täiendavus on seega olnud tagatud läbi toetatavate tegevuste.

Elukeskkonna arendamise rakenduskava säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamise alased tegevused on suunatud kaitstavate alade kaitsekorralduskavade ja ohustatud liikidele tegevuskavade koostamisele ja elluviimisele, kaitsealade looduskaitse infrastruktuuri rajamisele ja korrastamisele, keskkonnahariduse tugikeskuste võrgustiku väljakujundamisele, looduse eksponeerimise võimaluste laiendamisele, seiresüsteemi loomisele, keskkonnaseirevõrgu loomisele, ühtse automaatse infosüsteemi loomisele, merereostuse seire- ja tõrjevõimekuse tõstmisele, maismaal toimivateks suurõnnetusteks valmisoleku tõstmisele ning keskkonnajärelevalve arendamisele. MAK peamised looduskaitse tegevused on Natura 2000 toetused põllumajandusmaale ja erametsamaale, poolloodusliku koosluse hooldamine, ohustatud tõugu loomade pidamine ning kohalikku sorti taime kasvatamine. Täiendavus on seega olnud tagatud läbi toetatavate tegevuste.

Energiamajanduse arendamise prioriteetse suuna raames elukeskkonna arendamise rakenduskavas toetatakse taastuvenergiaallikate laialdasemat kasutamist energia tootmiseks, alternatiivsete energiaallikate kasutamist transpordis ning välisõhukaitset ja kliimamuutuste leevendamist. Taastuvenergiaallikate laialdasemal kasutamisel on täiendavus MAK bioenergia tootmise investeringute meetmega ning majandustegevuse mitmekesistamisega maapiirkonnas. Täiendavus on olnud tagatud läbi selle, et MAK investeringud bioenergia tootmisesse on

suunatud omatarbeks energia tootmisele ning majandustegevuse mitmekesistamise puhul toetatakse väikesemahulisemaid projekte kui taastuvenergiaallikate laialdasema kasutamise meetmes. Sellest tulenevalt lisati nimetatud meetme sihtgruppi ka põllumajandustootjad, kes algselt vastava meetme sihtgrupist välistatud olid.

Piirkondade tervikliku ja tasakaalustatud arengu osas keskendub elukeskkonna arendamise rakenduskava kohalike avalike teenuste arendamisele (sh vaba aja ja spordiobjektide investeeringud, sotsiaalvaldkonna investeeringud, investeeringud olemasoleva avaliku infrastruktuuri kasutuse mitmekesistamiseks ja ümberkohandamiseks avalike teenuste mitmekesistamise eesmärgil), kohaliku ettevõtluskeskkonna arendamisele (sh endiste militaar-, tööstus- ja põllumajandusobjektide taaskasutuselevõtmise ettevalmistamine, väheväärtuslike objektide lammutamine, avalikust kasutusest välja jäävate objektide kohandamine uutele funktsioonidele, investeeringud internetiühenduste kvaliteedi parandamiseks), kohaliku külastuskeskkonna (nii objektid kui tugiinfrastruktuur) arendamisele ning üleriigilise tähtsusega kultuuri- ja turismiobjektide väljaarendamisele. Eelkõige on siinkohal täiendavus MAK 3. telje ja *Leader*- meetmega. MAK raames soodustatakse era- ja mittetulundussektori investeeringuid, mis aitavad kaasa maapiirkonna elukeskkonna, säilitamisele, taastamisele ja kvaliteedi parandamisele. Need tegevused täiendavad maapiirkondade avalike teenuste kättesaadavuse parandamisele suunatud avaliku sektori poolseid tegevusi. Ettevõtluse osas keskendub MAK ennekõike mikroettevõtete tegevuste arendamisele. Elukeskkonna arendamise rakenduskava täiendab neid tegevusi kohaliku ettevõtlus- ja külastuskeskkonna arendamise kaudu avaliku sektori poolt. MAK raames on seatud eelistused investeeringutele, millega võetakse kasutusele mahajäetud hooneid ning toetatakse kasutuses mitteolevate ja taaskasutuseks sobimatute põllumajanduslike ehitiste lammutamist. Elukeskkonna arendamise rakenduskava raames saneeritakse kasutusest välja jäänud avaliku sektori valduses olevaid või peremeheta objekte.

5.1.2. Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava

Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava rahastatakse Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF) ja Ühtekuuluvusfondist (ÜF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineerib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Majanduskeskkonna arendamise rakenduskavas on toetusteks ette nähtud 1,4 mld eurot, mille kasutamiseks on kavas rakendada 40 meetet.

Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetsed suunad on järgmised:

- Ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime;
- Eesti T&A konkurentsivõime tugevdamine teadusprogrammide ja kõrgkoolide ning teadusasutuste kaasajastamise kaudu;
- Strateegilise tähtsusega transpordiinvesteeringud;
- Regionaalse tähtsusega transpordi infrastruktuuri arendamine;
- Infoühiskonna edendamine;
- Horisontaalne tehniline abi;
- Tehniline abi.

2011. aasta lõpuks oli avatud kokku 33 meetet 34-st, milles kinnitatud programmide ja projektide maht (võetud kohustusi) oli 427 141 022 eurot ehk 92,6% eelarvest, väljamakseid on tehtud 232 957 611 euro ulatuses ehk 50,5% perioodi kogu eelarvest (eelmise aasta lõpuks 138 741 727 eurot ehk 30,1% kogueelarvest).

Enim on kohustusi võetud prioriteetses suundades „Elukestev õpe“ (99,2% ühenduse osaluse eelarvest), „Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine“ (97,6%) ning „Pikk ja

kvaliteetne tööelu“ (89,1%). Väljamakseid on suhteliselt enim tehtud suundades „Pikk ja kvaliteetne tööelu“ – 61,6% EL osaluse eelarvest (2010. a 38,5%), „Suurem haldusvõimekus“ – 54,7% (2010. a 36,7%) ja „Teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks“ – 54% (2010. a 36%). Kõigis sisulistest prioriteetsetes suundades on väljamaksed üle 45% (täites seega Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud väljamaksete sihttasemeid⁵), välja arvatud „Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine“ 29,3%-ga EL osaluse eelarvest, mis jääb Struktuuritoetuste kesksüsteemi andmetel napilt (739 841 euro võrra) alla seiremääruses sätestatud suuna 2011. aasta sihttasemele 30% perioodi eelarvest. Seega ei ole Inimressursi arendamise rakenduskavas (IARK) märkimisväärseid probleeme määruses kehtestatud sihttasemete täitmisega.

IARK viie prioriteetse suuna kumulatiivne siseriiklik EL osaluse väljamaksete sihttase aastaks 2011 on nimetatud määruse kohaselt 157 089 328 eurot, tegelik saavutatud väljamaksete summa oli kokku (ilma tehnilise abi suundadeta) 187 129 532 eurot.

MAK peamised kokkupuutepunktid majanduskeskkonna arendamise rakenduskavaga on ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime ning infoühiskonna edendamise prioriteetsete suundade osas.

Ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime prioriteetse suuna raames toetatakse mh tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringuid, turismi turundust ning erinevate turismitoodete arendamist. Peamine täiendavus on siin MAK 3. telje ja majandustegevuse mitmekesistamisega. Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas on suunatud mikroettevõtetele, samas majanduskeskkonna arendamise rakenduskava vastava prioriteetse suuna tegevused on suunatud mittepõllumajanduslike valdkondade suurematele ettevõtetele (eelkõige VKE-d), seega on täiendavus olnud tagatud läbi erineva suurusgrupi ettevõtete toetamise. Turismi osas toetab majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas mh mikroettevõtete investeeringuid turismi arendamiseks, ettevõtluse- uuendus- ja kasvuvõime prioriteetsetes suunas aga turismitoodete arendamist suunaga Eesti kui rahvusvahelise reisisihi konkurentsivõime suurendamiseks.

Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava, elukeskkonna arendamise rakenduskava ja MAK täiendavad üksteist ka lairiba internetiühenduste osas. Seda toetatakse nii majanduskeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetse suuna infoühiskonna edendamine, elukeskkonna arendamise rakenduskava piirkondade tervikliku ja tasakaalustatud arengu prioriteetse suuna kui MAK 3. telje raames. Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava raames toetatakse lairiba internetiühendust seega infoühiskonna, elukeskkonna arendamise rakenduskava raames regionaalarengu ning MAK raames maaelu kontekstis, keskendudes vastavalt üle-Eestilisele lairiba võrgule, regionaalsete ebavõrdsuste kaotamisele lairibale juurdepääsu rajamisel hõredalt asustatud piirkondadele.

5.1.3. Inimressursi arendamise rakenduskava

Inimressursi arendamise rakenduskava rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist (ESF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium. Inimressursi arendamise rakenduskavas on toetusteks ette nähtud 0,39 mld eurot, mille kasutamiseks on kavas rakendada 34 meetet.

Inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetsed suunad on:

- Elukestev õpe;
- Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine;
- Pikk ja kvaliteetne tööelu;

- Teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks;
- Suurem haldusvõimekus;
- Horisontaalne tehniline abi;
- Tehniline abi.

31.12.2010 seisuga oli avatud 34 meedet 43-st. 2010. a lisandus prioriteetsesse suunda 1 „Ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime“ (edaspidi ettevõtluse suund) kolme meetme (ühisturundustoetuse, välismessitoetuse ja eksporditurunduse toetuse) ühendamisel loodud Ekspordi arendamise toetus.

31.12.2010 olid avamata järgmised meetmed:

1. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate teadus- ja arendustegevuse toetamise programm (planeeritakse avada III kvartalis 2011);
2. Materjalitehnoloogia teadus- ja arendustegevuse toetamise programm (2012);
3. Keskkonnatehnoloogia teadus- ja arendustegevuse toetamine programmi ja avatud taotlusvooruna (II kvartal 2011);
4. Tervishoiutehnoloogia teadus- ja arendustegevuse toetamine programmi ja avatud taotlusvooruna (II kvartal 2011);
5. Teaduse rahvusvahelistumise programm (25. jaanuaril 2011);
6. Biotehnoloogia teadus- ja arendustegevuse toetamise avatud taotlusvoor (aprill 2011);
7. Kõrgkoolide ning teadus- ja arendusasutuste õppe- ja töökeskkonna parendamise avatud taotlusvoor (mai 2011).

2009. aasta lõpuks oli avatud 30 meedet 34-st. Kokku on 2009. aasta lõpuks rakenduskava eelarvest võetud kohustusi 65,4% ulatuses ning väljamakseid on tehtud 12,2% perioodi kogu eelarvest. Enim on kohustusi võetud prioriteetses suundades teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine (84,3%), elukestev õpe (78,1%) ning pikk ja kvaliteetne tööelu (67%). Väljamakseid on enim tehtud prioriteetses suundades pikk ja kvaliteetne tööelu (17,6%) ja suurem haldusvõimekus (17,5%).

Seisuga 31.12.2010 oli rakenduskavas meetmete raames laekunud 3099 vastavaks tunnistatud taotlust, millest rahuldati 1980 ehk 63,6% toetussummas 1,102 mld eurot (joonis 2). Aruandeperioodi lõpuseisuga oli neist lõppenud 793 projekti toetussummas 430 mln eurot ja katkestatud 42 projekti ehk 2,1% rahuldatud taotlustest. Prioriteetne suund 4 „Regionaalse tähtsusega transpordiinvesteeringud“ (edaspidi ERF transpordi suund) on peaaegu täismahus projektidega kaetud (97,4%) ning üle poole eelarvest on ka toetuse saajatele välja makstud. Üle kolmveerandi suuna mahust on kaetud ka ettevõtluse suunas, prioriteetses suunas 3 „Strateegilise tähtsusega transpordiinvesteeringud“ (edaspidi ÜF transpordi suund) ning prioriteetses suunas 5 „Infoühiskonna edendamine“ (edaspidi infoühiskonna suund).

MAK peamised kokkupuutepunktid on elukestva õppe, teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamise, pika ja kvaliteetse tööelu ning uuendusmeelse ettevõtluse teadmiste ja oskuste prioriteetsete suundadega.

Elukestva õppe osas aitavad inimressursi arendamise rakenduskava tegevused kaasa maapiirkonna inimeste konkurentsivõime tõstmisele läbi isiklikul ja karjäärivajadusel põhineva jätku- ning ümberõppe ja/või kvalifikatsioonikursuste võimaldamise. Samuti pakutakse täienduskoolituse võimalusi ning põhioskuste omandamist (IKT, keeleõpe, sotsiaalsed- ja ettevõtlusoskused) kõigile maapiirkonna inimestele. MAK koolitus- ja teavitustegevuste meede on suunatud põllumajandustootjatele, metsa majandajatele, põllumajandussaaduste töötlejatele ning nende ettevõtete töötajatele, toetatakse koolitusi ettevõtte majandustegevuseks ja sellega kaasnevaks tegevuseks või ümbersuundumiseks põllumajandusliku mitmekesistamise ettevõtlus-

ja tegevusaladele vajalike teadmiste omandamiseks ja täiendamiseks või ümberõppeks ning teavitustegevusi teadusinfo ja uudsete tavade levitamiseks aga ka muudatustest poliitikas ja õigusloomes. Seega on täiendavus tagatud toetatavate tegevuste tasandil.

Teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamise prioriteetne suund keskendub teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia võtmevaldkondade ning haridusteaduse arendamisele, doktoriõppe edendamisele, rahvusvahelistumise ja koostöö arendamisele, kohandamisele teadmispõhise majandusega, teaduspoliitika ja kõrghariduse kvaliteedi arendamisele ning E-õppe arendamisele. Nimetatud tegevused aitavad seeläbi kaasa inimressursi paranemisele ja loovad eeldused valdkondliku konkurentsivõime paranemiseks.

Prioriteetne suund pikk ja kvaliteetne tööelu toetab kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamisele (töötuse ja mitteaktiivsuse ennetamine, töötute ja mitteaktiivsete hõivesse toomine, tööjõu sisse- ja väljarände potentsiaali parem ärakasutamine) ning tööelu kvaliteedi parandamisele (töökeskkonna muutmine töötaja tervist hoidvaks, töösuhte selguse ja paindlikkuse suurendamine, töösuhte osapoolte tööeluga rahulolu suurendamine) suunatud tegevusi. Toetuse kaudu aidatakse tõsta erinevate Eesti piirkondade, sh maapiirkonna töötute, töö kaotamise ohus inimeste ja riskirühmade konkurentsivõimet tööturul. MAK omakorda aitab läbi maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamise kaasa maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamisele läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise ning sellega uute ja paremate töökohtade loomisele kaasaaitamise.

Teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks prioriteetse suuna all toetatakse nelja suurema tegevusrühma tegevusi: koolitamine, nõustamine, teadlikkuse tõstmine ning ettevõtlusega alustamisega seotud tegevused. Täiendavus MAK-iga on antud prioriteetsel suunal eelkõige 1. ja 3. telje osas. Majandusliku mitmekesisuse eesmärkidel toetatakse maapiirkonna ettevõtteid starditoetuse ja muude tegevustega, mida MAK-i raames alustatavatele mittepõllumajandusettevõtetele ei võimaldata. MAK omakorda toetab noorte põllumajandustootjate tegevuste alustamist. Prioriteetse suuna teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks alt plaanitakse mh anda koolitus- ja teadlikkust tõstvatteks tegevusteks toetust turismisektorile, aidates seeläbi kaasa MAK 3. telje eesmärkide saavutamisele. MAK omalt poolt võimaldab teatud investeeringuid turismiettevõtete arendamiseks.

5.2. Euroopa Kalandusfondi 2007-2013 rakenduskava

Euroopa Kalandusfondi 2007-2013 rakenduskava rahastatakse Euroopa Kalandusfondist (EKF). Rakenduskava koostamist ja rakendamist koordineerib sarnaselt MAK-ile PM. EKF 2007-2013 rakenduskavas on toetusteks ette nähtud 113 mln eurot, mille kasutamiseks on kavas rakendada 16 meetet.

EKF rakenduskava jaguneb viieks prioriteetseks suunaks:

- Kalalaevastiku kohandamine;
- Vesiviljelus, sisevete kalandus, kalandustoodete töötlemine ja turustamine;
- Ühist huvi pakkuvad meetmed;
- Kalanduspiirkondade säästev areng;
- Tehniline abi.

Perioodil 2007 – 2011 maksti välja 37 557 802 eurot toetust (millest 28 168 352 eurot moodustab EKF osa), mis moodustab 53% võetud kohustustest. Väljamakseid on tehtud kogu

perioodi vahenditest kolmandiku (33%) ulatuses. 31.12.2011 seisuga on 661-st heakskiidetud taotlusest lõplikult välja makstud 310 taotlust, ehk 47 % heakskiidetud projektidest on ellu viidud. Võrdluseks võib välja tuua, et 31.12.2010 seisuga oli 405-st heakskiidetud taotlusest lõplikult välja makstud 169 taotlust (ehk 42%). 31.12.2011 seisuga on 149 projekti elluviimine pooleli, kaks taotlejat on loobunud investeeringu elluviimisest täies ulatuses ning 200 taotluse raames pole tehtud ühtegi väljamakset.

Arvestades üldist ebastabiilset majandusolukorda võib korraldusasutuse hinnangul pidada positiivseks ettevõtjate investeeringuvalmidust, mis kajastub võetud kohustuste osalus (64%) kogu 2007-2013 perioodiks EKF rakenduskavale ettenähtud vahenditest. Mõnevõrra tagasihoidlikumad tulemused väljamaksete osas (33%) on tingitud jätkuvast laenuvahendite piiratud kättesaadavusest, mis raskendab projektide plaanipärast lõpetamist.

MAK peamine kokkupuutepunkt rakenduskavaga on prioriteetse suuna kalanduspiirkondade säästev areng osas. Nii kalanduspiirkondade arendamise meetme kui ka *Leader*-meetme keskmes on kohalikul algatusel põhinevad kohaliku arengu strateegiad. Kohalike tegevusgruppide (kokku Eestis 26) ja kalanduspiirkondade aktiivrühmade (8) tegevuse kattuvuse vältimiseks on nõudeks erinevate strateegiate koostamine EKFi ja EAFRD vahendite haldamiseks. EKF raames koostatavad strateegiad on eelkõige suunatud kalandustoodetele väärtuse lisamisele, väikesemahulise kalandusega seotud infrastruktuuri ja väikestele kalandusega tegelevatele kogukondadele kasulike teenuste toetamisele, kutseoskuste ja töösaamise võimaluste edendamisele ja parandamisele, kalanduspiirkondade turismi, elukeskkonna kaitse ja atraktiivsuse säilitamise ning suurendamisega seotud tegevuste toetamisele, majandustegevuse ümberstruktureerimisele ja ümbersuunamisele, loodus- või tööstuskatastroofidest kahjustatud kalandussektori tootmispotentsiaali taastamisele, elukestva õppe toetamisele. Demarkatsioonipõhimõttena on kavas reeglina välistada mitmekesistamise toetamine kalandusest põllumajandusse ja vastupidi, seda eriti normaalse turuväljundita või piiratud ressursiga (püügi ja tootmiskvoodid) tootegruppides.

5.3. Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond

Põllumajanduse kui majandusharu üldist majandusruumi (eksporditoetused, sekkumismeetmed, otsetoetused, teavitamis- ja edendamismeetmed jmt.) toetatakse Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF). MAK täiendab seda omalt poolt põllumajandusettevõtete struktuurilise kohandamise, avalike hüvede – maahoolduse ning maatettevõtluse toetamise kaudu.

Alates 2007. aastast on Eestis põllumajandusele, toiduainetetööstusele ja maaelu arenguks makstud toetustes ÜPP I samba toetuste osatähtsus langenud, 2007. aastal oli I samba toetuste osatähtsus toetustes 58%, 2008. aastal 49%, 2009. aastal 44%, 2010. aastal 43% ning 2011. aastal samuti 43%. ÜPP I samba toetusi maksti 2007. aastal (koos täiendavate otsetoetustega) 90 mln eurot, 2008. aastal 103 mln eurot, 2009. aastal 93 mln eurot, 2010. aastal 111,6 mln eurot ning 2011. aastal 120,4 mln eurot.

5.4. Koordinatsioonimehhanismid

Rakenduskavade koostamise etapis toimus koordinatsioon peamiselt läbi dokumentide koostamise eest vastutavate ministeeriumide esindajate osalemise teiste vahendite planeerimises, s.t et PM osales struktuurivahendite planeerimiseks koostatud asjakohastes töögruppides ning vastupidi, muud ministeeriumid (Rahandusministeerium, Majandus- ja

Kommunikatsiooniministeerium, Keskkonnaministeerium, Siseministeerium) olid kaasatud MAK ettevalmistamisse. Lisaks on kõigi välisvahendite planeerimine integreeritud ühtse ja tervikliku riigi eelarvestrateegia koostamise protsessi.

Rakendamise etapis on peamisteks koordinaatsioonimehhanismideks riigi eelarvestrateegia, rakenduskavade seirekomisjonid, õigusaktide eelnõude elektroonilise kooskõlastamise süsteem, toetuse saajate avalikustamine ning rakendusüksuste vaheline koostöö.

Rahaliste vahendite kavandamine iga-aastastesse riigieelarvetesse toimub ühtselt ja terviklikult riigi eelarvestrateegia iga-aastase koostamise protsessi raames. Riigieelarve seaduse kohaselt koostatakse eelarvestrateegia riigieelarve eelnõu alusena järgmise eelarveaasta ja sellele järgneva kolme eelarveaasta kohta ning see kiidetakse heaks Vabariigi Valitsuse poolt. Eelarvestrateegia koostatakse perioodi uuendataval põhimõttel ehk iga aasta kevadel uuendatakse eelnevat riigi eelarvestrateegiat, täpsustades kolme eelseisva aasta kavasid ning seades plaanid neljandaks aastaks. Riigi eelarvestrateegia viiakse ellu läbi valitsemisalade arengu- ja tegevuskavade. Ministeeriumid ja riigiasutused täiendavad oma valitsemisalade organisatsioonipõhist arengukava igal aastal ühe aasta võrra, et tagada strateegilises planeerimises pidev nelja-aastane perspektiiv.

Erinevate seirekomisjonide koosseisu kuuluvad kõigi seotud ministeeriumide ning majandus- ja sotsiaalpartnerite esindajad. PM on esindatud elukeskkonna arendamise rakenduskava ja majanduskeskkonna arendamise rakenduskava seirekomisjonis. MAK seirekomisjoni kuuluvad Rahandusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi ja Siseministeerium ning valdkonna majandus- ja sotsiaalpartnerite katuseorganisatsioonide esindajad. Vahemikus 2007-2011 on toimunud 7 elukeskkonna arendamise rakenduskava seirekomisjoni istungit, 7 majanduskeskkonna arendamise rakenduskava seirekomisjoni istungit ning 12 MAK seirekomisjoni istungit.

Kõik õigusaktide eelnõud kooskõlastatakse õigusaktide eelnõudele elektroonilise kooskõlastamise süsteemi kaudu, millele on juurdepääs nii ministeeriumidel kui huvi korral laiemal avalikkusel. Seeläbi on tagatud erinevate instrumentide täiendavus ka rakendusaktide tasandil.

Kõik heakskiidetud projektid avalikustatakse, mis tagab toetuste läbipaistvuse ning annab rakendusüksustele instrumendi topeltrahastamise välistamise kontrollimiseks. . MAK toetust saanud projektidega on võimalik tutvuda PRIA kodulehel: <http://www.pria.ee/et/toetused/toetusesaajad/> või <http://kls.test.eesti.ee/toetuste-veebikaart/>

Topeltrahastamise vältimiseks on kõigis MAK meetmetes nõue, et taotleja ei ole saanud ega taotle samal ajal sama tegevuse või investeeringuobjekti kohta toetust riigieelarvelistest või muudest EL või välisvahenditest või muud tagastamatut riigiabi. Taotlejad annavad selle kohta taotlusvormil omapoolse kinnituse, mida makseagentuur kontrollib läbi oma andmebaaside ning muudest vahenditest toetust saanud projektide andmebaaside.

5.5. Tehniline abi

Meetme eesmärk

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 66 lõigete 2 ja 3 kohaselt antakse tehnilist abi arengukava elluviimiseks. Arengukava elluviimine hõlmab arengukava väljatöötamist koostöös

majandus- ja sotsiaalpartneritega ning teiste riiklike asutuste ja organitega, arengukava alusel toetatavate meetmete rakendamist (sh toetuse taotluste menetlemine ja kontroll), arengukava korraldusasutuse, makseagentuuri ja sertifitseerimisasutuse määramist, arengukava seire- ja hindamissüsteeme, riikliku maaeluvõrgustiku rajamist ja juhtimist ning arengukava avalikustamist. Teavitatakse võimalikke abisaajaid, kutseorganisatsioone, majandus- ja sotsiaalpartnereid ja asjaomaseid valitsusväliseid organisatsioone arengukava pakutavatest võimalustest ning rahastamise eeskirjadest. Selleks korraldatakse toetuse andmist korraldava asutuse teenistujatele ja töötajatele, toetuse taotlejatele, toetuse saajatele ning asjaomasele valitsusvälisele organisatsioonile seminare, koolitusi ja muid teavitamisüritusi. Samuti tuleb teha seiret arengukava ja meetmete rakendamise üle, korraldada arengukava eel-, vahe- ja järelhindamist ning teha toetuskeemide asjakohasuse ja meetme mõju uuringuid. Riikliku maaeluvõrgustiku rajamiseks on vajalik toetus struktuuri juhtimiskulude ja maaeluvõrgustiku rakendamiseks, k.a. hindamine.

Põllumajandusministri 13. juuni 2007. a määrus nr 89 tunnistati kehtetuks, kuna 01.01.2010 jõustus uus ÜPPRS (Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus). Selle alusel kehtestati 16. juunil 2010.a. uus põllumajandusministri määrus nr 71 „Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) raames antava tehnilise abi toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise kord“.

Tehnilise abi kaudu toetab EAFRD MAK rakendamisega seotud tegevusi, ning nendele tegevustele võib MAKi jaoks ettenähtud programmi kogusummast kasutada kuni 4%. Tehnilist abi antakse läbi vastava meetme, mille raames toetatakse üldjuhul järgmisi MAKi ja üksikute projektide ettevalmistamise, elluviimise ja seire, vastavate haldamis- ja seiresüsteemide väljaarendamise ja toimimisega seotud tegevusi:

- abi ja tegevuste ettevalmistamine, sh fondi käsitleva info jagamine potentsiaalsetele taotlejatele, taotlejate nõustamine sobiva finantseerimisallika leidmisel ja projektiidee vormistamisel ning toetuse rakendamisega seotud tegevuste ja menetluskorra ettevalmistamine fondi rakendavates asutustes;
- projektitaotluste hindamine ja finantseeritavate tegevuste valik;
- projektide elluviimise ja fondi vahendite kasutamise seire teostamine;
- toetuse rakendamisega tegelevate komisjonide töö korraldamine, komisjoniliikmete töö tasustamine ja koosolekute organiseerimine;
- auditi ja kohapealsete kontrollide läbiviimine;
- teavitamine ja avalikustamine, sh näiteks meetmeid tutvustavate veebilehtede loomine, toimetamine ja hooldus; teavitustöö läbi trükimeedia ja õppereiside, tele- ja raadiokanalite; info- ja juhendmaterjalide väljaandmine trükistena; teabepäevade korraldamine;
- koolitus (sh põllumajanduskeskkonna-alane) fondi haldamisega seotud ametnikele, taotlejatele, toetuse saajatele, koolitajatele, nõustajatele ning teabetöötajatele;
- hindamine (sh MAK 2004–2006 järelhindamine);
- järgmise programmiperioodi 2014-2020 tegevuste ettevalmistamine;
- uuringud, sh näiteks toetusprogrammide asjakohasuse uuringud ja meetmete mõju-uuringud;
- infosüsteemide, riist- ja tarkvara soetamine ja paigaldamine;
- muud kulud (nt transpordikulud, töökoha soetamine jms.);
- riikliku maaeluvõrgustiku rajamise ja tegevusega seotud kulud, sh
 - võrgustiku juhtimiseks vajalike struktuuride jaoks;
 - tegevuskavaga seotud kulud, mis sisaldavad vähemalt heade üleantavate tavade määratlemist ja analüüsi ning neid käsitleva teabe andmist, võrgustiku juhtimist, heade kogemuste ja oskusteabe vahetuse korraldust ning kohalike tegevusgruppide kujunemisprotsessis nende koolitusprogrammide ettevalmistamist ja tehnilist abi osutamist territooriumisesele ja riikidevahelisele koostööle kaasa aitamiseks.

Meetme rakendamine

MAKi raames antava tehnilise abi toetuse saamise nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse väljamaksmise kord on kehtestatud põllumajandusministri 13. juuni 2007. a määrusega nr 89. Määruse kohaselt on taotlejateks on Põllumajandusministeerium, Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA), piirkondlikud maaparandusbürood (13), Põllumajandusuuringute Keskus (PMK), Maamajanduse Infokeskus (MMIK), Riiklik Looduskaitsekeskus (LKK) ja metsanduse valdkonna toetuste taotluste menetlemiseks PRIAga halduslepingu sõlminud Sihtasutus Erametsakeskus.

Maksimaalne toetusmäär on kuni 100% abikõlblikest kuludest. Tellitavate tööde korral lähtutakse riiklikest riigihankeid puudutavatest õigusaktidest.

MAK raames antava tehnilise abi toetuse taotluse menetlemise täpsem kord Põllumajandusministeeriumis on kinnitatud põllumajandusministri 29. septembri käskkirjaga nr 109 (muudetud põllumajandusministri käskkirjadega 11.01.2011 nr 12 ja 11.11.2011 nr 141).

Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas toimunud struktuurimuudatustega seoses reorganiseeriti alates 01.02.2009 Riikliku Looduskaitsekeskus ja MAK TA taotlejaks sai Keskkonnaamet. Põllumajandusministeeriumi valitsusallas toimunud struktuurimuudatustega moodustati alates 01.01.2010 Põllumajandusamet, kuhu koondati ka 13 piirkondlikku maaparandusbürood ning Maaparanduse Ehitusjärelevalve- ja Ekspertiisbüroo. MAK TA taotlejaks on Põllumajandusamet. 2011. aastast lisandus MAK TA taotlejaks ka Veterinaar- ja Toiduamet. 2011. aastast on MAK TA taotlejaid 8.

MAK TA toetust eraldatakse:

- 1) **Põllumajandusministeeriumile** korraldusasutuse ülesannete täitmiseks;
- 2) **PRIAle** makseagentuuri ülesannete täitmiseks;
- 3) **PMKle** MAK 2. telje hindamise teostamiseks;
- 4) **MMIKle** maaeluvõrgustiku tegevuste rahastamiseks;
- 5) **Keskkonnaametile** kontrollide teostamiseks vastavalt põllumajandusministri 17. märtsi 2010 a. määrusele nr 32 (MAK meede 2.2 „Natura 2000 toetus põllumajandusmaale) - kontrollitakse „Looduskaitseeadusest“ tulenevaid nõudeid ning põllumajandusministri 11. jaanuari 2008. a määrusele nr 2 (MAK meede 2.3.5 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“). Põhilisteks tegevusteks oli taotluste kooskõlastamine hooldamisnõuete ja pindade eelkontrolli, kohapealse kontrolli ning järelkontrolli teostamine ja looduskaitseeadusest tulenevate nõuete täitmise kontrollimine valimisse sattunud Natura 2000 toetuse taotlejate juures;
- 6) **SA EMKle** eraldatud tehnilise abi toetuse kasutamise eesmärk on tagada MAK meetme 1.5 „Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine” ja meetme 2.7 „Natura 2000 toetus erametsamaale” taotluste korrektne vastuvõtt, tähtaegne menetlemine, vastavate haldus- ja kontrolliprotseduuride läbiviimine (investeeringutoetuste eel- ja järelkontroll), otsuste vastuvõtmine ning nende avalikustamine ja taotlejatele edastamine, s.h SA EMK informatsioonisüsteem EMKIS, PRIA Andmeait;
- 7) **PMAle** MAK meetme 1.8 „Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur” kontrollide teostamiseks taotleja nõuetele vastavuse ning toetuse sihtotstarbelise kasutamise üle ning taotleja poolt esitatud andmete õigsuse, taotleja ja tema investeeringu vastavuse üle kehtestatud nõuetele;
- 8) **VTAle** järelevalvetoimingute teostamiseks ja läbiviimiseks vastavalt VTA peadirektori käskkirjaga kinnitatud MAK meede 2.4 „Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus” nõuete täitmise kontrollimise ja hindamise juhendile ja Põllumajandusministri 23. aprilli 2010. a määruse nr 47 "Loomade karjatamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord" § 7 lg 3 VTA-le pandud kohustuse täitmiseks.

Tehnilise abi kasutamine

Tehnilise abi meetme vahendeid on perioodiks 2007-2013 MAK finantstabeli järgi 38 115 139 eurot, millest seisuga 31.12.2011 on kasutatud 23 208 491 eurot. 2007-2013 programmiperioodi vahendeid on võimalik kasutada kuni 31. detsembrini 2015. Aastatel 2007-2011 kasutati arengukava juhtimise ja rakendamise seotud tegevusteks 70,44%, seminaride ja koosolekute korraldamiseks 0,73%, uuringute, hindamise ja seire läbiviimiseks 11,78%, teavitamiseks ja avalikustamiseks 8,17% ning investeringuteks 8,88% eraldatud toetusest. 44% makstud toetusest sai PRIA, 26% Põlumajandusministeerium ja 9% Põllumajandusuuringute Keskus. MAK tehnilise abi toetuse kasutamisest tegevuste lõikes on toodud tabelis 24 ning tabelis 25 on toodud toetuse väljamaksmine taotlejate lõikes.

Tabel 24: MAK tehnilise abi maksmine tegevuste lõikes (eurodes)

Tegevus	2007-2009	2010-2011	KOKKU 2007-2011
Arengukava juhtimise ja rakendamise seotud tegevused	8 525 275	7 893 160	16 418 436
Töötajate palgakulud (brutopalk + maksud)	6 579 332	6 337 851	12 917 183
Töökohtade loomine	20 927	13 872	34 799
IT tark- ja riistvara	738 953	533 886	1 272 839
Bürookulud (side, bürootarbed, paljundus jms)	106 429	88 087	194 516
Täiendkoolitus	157 513	81 982	239 495
Lähetused	329 976	273 216	603 192
Ruumide ülalpidamiskulud	512 012	488 680	1 000 692
Auditeerimine, sertifitseerimine	70 896	60 547	131 443
Eri- ja vormiriietus	2 552	11 505	14 057
Muud kulud	6 686	3 533	10 219
Seminaride ja koosolekute korraldamine	91 254	79 547	170 801
Uuringud, hindamine ja seire	1 387 727	1 357 454	2 745 181
Transpordikulud	476 744	419 901	896 645
Uuringud, hindamine	867 217	919 377	1 786 594
Laboriseadmete kasutusrent	43 766	18 176	61 942
Teavitamine ja avalikustamine	1 044 672	859 490	1 904 162
Infopäevade korraldamine	544 986	465 243	1 010 229
Trükised	183 950	118 442	302 392
Reklaam	100 368	48 556	148 924
Materjalide postitamine	46 923	52 324	99 247
Tõlketööd	6 756	11 245	18 001
Filmid, telesaated	91 409	135 207	226 616
Veebilehe loomine ja haldamine	43 373	28 473	71 846
Muu teavitustegevus	26 907	0	26 907
Investeeringud	1 428 557	2 069 572	2 069 572
PKT hindamisandmete haldussüsteemi planeerimine ja juurutamine	10 351	0	10 351
Programmide arendamine (MAK infosüsteemid) ja põllumassiivide digitaliseerimine	908 056	368 196	1 276 252
EMKIS IT lahendus	173 422	90 244	263 666
GPS seadmed jm IT riistvara	336 728	182 575	519 303
KOKKU	12 477 486	12 259 222	23 308 151

Tabel 25. MAK tehnilise abi maksmine toetuse saajate lõikes perioodil 2007-2011

Taotleja	2007-2009 toetuse maksmine			2010-2011 toetuse maksmine			2007-2011 toetuse maksmine		
	Välja-makstud	Tagasi-nõutud enam-makstud summa	KOKKU	Välja-makstud	Tagasi-nõutud enam-makstud summa	KOKKU	Välja-makstud	Tagasi-nõutud enam-makstud summa	KOKKU
HARJU Maaparandusbüroo	46 394	-194	46 200		-153	-153	46 394	-347	46 047
JÕGEVA Maaparandusbüroo	45 597	-86	45 511			0	45 596	-86	45 510
JÄRVA Maaparandusbüroo	47 953	-24	47 929			0	47 953	-24	47 928
Keskonnaamet	250 588	-31 327	219 261	536 815	-7 852	528 963	787 404	-39 179	748 225
LÄÄNE Maaparandusbüroo	67 795	-672	67 123			0	67 795	-672	67 123
Maamajanduse Infokeskus	784 112	-97 199	686 913	894 716	-207 405	687 310	1 678 827	-304 604	1 374 223
Põllumajandusamet			0	340 273		340 273	340 273	0	340 273
Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet	5 586 675	-91 737	5 494 938	5 332 221	-516 007	4 816 214	10 918 897	-607 745	10 311 152
Põllumajandusministeerium	3 308 357	-37 975	3 270 382	3 006 592	-197 417	2 809 175	6 314 948	-235 392	6 079 556
Põllumajandusuuringute Keskus	1 264 608	-10 133	1 254 476	1 056 270	-100 936	955 334	2 320 879	-111 069	2 209 810
PÕLVA Maaparandusbüroo	34 533	-153	34 380			0	34 534	-154	34 380
PÄRNU Maaparandusbüroo	51 261		51 261			0	51 260	0	51 260
RAPLA Maaparandusbüroo	35 141	-51	35 090			0	35 141	-50	35 091
Riiklik Looduskaitsekeskus	253 622	-1 934	251 688			0	253 621	-1 934	251 688
SÄARE Maaparandusbüroo	45 711	-840	44 872			0	45 711	-839	44 872
Sihtasutus Erametsakeskus	668 653	-1 344	667 309	689 913	-1 236	688 677	1 358 566	-2 581	1 355 986
TARTU Maaparandusbüroo	40 425	-339	40 086		-324	-324	40 425	-663	39 763
VALGA Maaparandusbüroo	45 523	-12	45 510			0	45 523	-12	45 511
Veterinaar- ja Toiduamet			0	5 510		5 510	5 510	0	5 510
VILJANDI Maaparandusbüroo	45 968	-607	45 361		-214	-214	45 969	-821	45 148
VIRU Maaparandusbüroo	86 028	-1 974	84 054		-101	-101	86 028	-2 075	83 953
VÕRU Maaparandusbüroo	45 142		45 142			0	45 142	0	45 142
Kokku	12 754 085	-276 599	12 477 486	11 862 310	-1 031 645	10 830 666	24 616 397	-1 308 246	23 308 151

5.6. Maaelu arengukava 2007-2013 vahehindamine

Ülevaade

Eesti Maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) programmi vahehindamise viis läbi Ernst & Young Baltic AS ajavahemikus 17.03 – 31.12.2010. Vahehindamise peamiseks eesmärgiks oli anda hinnang nimetatud programmi eesmärkide täitmisele selle tulemustele ning mõjule maaelu ja põllumajanduse arengus, ning anda soovitud MAKi kvaliteedi parandamiseks. Vahehindamisel vaadeldi perioodi 01.01.2007 – 30.04.2010.

MAKis on kaardistatud probleemid, mida meetmete kaudu soovitakse lahendada või leevendada. Vahehindamine tõi välja, et käesoleva programmiperioodi eel kaardistatud probleemid on valdavalt samaks jäänud ning 2008. aastal alanud majanduslangus on neid pigem süvendanud. Majandustingimuste muutuste tõttu on täiendavaks sõlmküsimuseks kujunenud investeringute finantseerimine. Kuna taotlejatel pole piisavalt omavahendeid ning pankadelt laenu saamine on muutunud keerukaks, siis ei suudeta enne toetusrahade väljamaksmist alati investeringuid teostada, mis on aga enamasti toetuse väljamaksmise tingimuseks. Seetõttu on oluline otsida võimalusi maaettevõtete finantsvõimekuse suurendamiseks. Finantsprobleemide leevendumiseni soovitab hindaja kaaluda osaliselt tasutud kuludokumentide alusel väljamaksete tegemise süsteemi juurutamist või alternatiivina suurema arvu kuludokumentide esitamise lubamist, ettemakseid, kokkuleppeid pankadega vms. Hindamine tõi välja ka vajaduse liikuda põhivara investeringutelt kogu tootmisahela väärtuse kasvatamisele ja integreerimisele ning soodustada enam põllumajanduse ja toiduaine sektori jätkuvat integreerumist, mistõttu võiks rakendusperioodi teises pooles rohkem vahendeid just sinna suunata.

Programmi rakendamine on seni tervikuna õnnestunud rahuldavalt – eesmärkide saavutamise tase programmis on üldjuhul oodatud tasemel. Finantsvahendite kasutamine on samuti ootuspärane - määratud toetuse summa moodustab 49% ja välja makstud toetuse summa 32% programmiperioodi eelarvest, selliste näitajatega on vahendite ärakasutamine programmiperioodi lõpuks tõenäoline. Mõnede meetmete puhul ei ole taotlejaid olnud eeldatud mahus, samal ajal kui näiteks meetmetes 1.2, 3.1 ja 3.2 on olnud väga aktiivne taotlemine. Probleeme on mõnedes investeringumeetmetes (nt meetmed 1.4, 1.5 ja 3.1) toetuse väljamaksmisega. Näiteks olenemata ootuspärasest toetuse määramisest meetmes 3.1, on väljamaksete osakaal olnud oodatust väiksem. See tuleneb asjaolust, et muutunud majandusolukorras oli toetuse taotlejatel raskusi investeringuteks raha leida.

Administreerimisel esinenud raskused olid seotud peamiselt toetussüsteemi reeglite mõistmise ja tõlgendamisega, nõudmiste ja taotlemisel esitatavate dokumentide erineva detailsusega ja arvestamise aluseks olevate kaartide kasutamisega.

MAKi toetuste mõju ei ole lühikese rakendamisperioodi tõttu veel täielikult avaldunud ning hakkab ilmnema alles programmis teisel poolel, kui esimestes taotlusvoorudes heaks kiidetud investeringud teostatakse.

MAKi toetused on kaasa aidanud maapiirkonna tasakaalustatud arengule, kuid MAK ei tohiks olla ainus vahend maapiirkondade arengu suunamisel. Väga positiivsena tõid programmi koostamisse kaasatud osalised (riigiasutused, kasusaajate katuseorganisatsioonid jt) esile PM'i laiapõhjalist kaasamistegevust programmi kokkupanemisel ja rakendamisel. Hindamise käigus ilmnes siiski regionaalpoliitiliste eesmärkide ebaselgus ja vähene ministeeriumidevaheline koordineeritus, seetõttu on oluline teiste riigi rakendatavate programmide tihedam sidumine regionaalarengu ja maaelu arengukava eesmärkide ja meetmetega. Siht on leppida kokku ühised maaelu ja regionaalarengu eesmärgid, millega arvestaksid ka teised valdkonnad (haridus,

ettevõtlus, infrastruktuuri investeeringud jne). Sealjuures võiks kaaluda teemapõhiste (turism, ettevõtlus jne) rühmaarutelude korraldamist erinevate programmide üle ja leppida kokku MAKi puudutavate valdkondade arengustrateegias.

Vahehindaja analüüsis MAKi rahakasutust telgede kaupa ning tõi välja omapoolsed soovitusel rahakasutuse osas teisel programmi poolel. Soovitused puudutavad telgede siseseid rahade ümbersuunamise, telgedevahelist rahajaotust vahehindaja muuta ei soovita.

I telje toetused

MAKis on seatud eesmärgid toetada põllumajanduse, toiduainetetööstuse ja metsandussektori konkurentsivõimet, vajadus pöörata tähelepanu struktuursele kohanemisele ja toetada vertikaalset integratsiooni, seetõttu soovib vahehindaja mitte vähendada tervikuga esimese telje eelarvemahtu, vaid pigem jagada ümber telje meetmete vahel. Juhul kui meetmed on seni olnud alataotletud, siis soovib vahehindaja esmalt üle vaadata toetuse andmise tingimused, muutmaks neid eesmärgi saavutamiseks taotlejatele atraktiivsemaks. Järgmisel programperiodel soovib vahehindaja tühimõju vältimiseks liikuda otseinvesteeringutelt (masinad, traktorid, seadmed) komplekssemate lahenduste toetamisele, mis panustaks jätkusuutlikumatele ettevõtetele ja suurema lisandväärtusega tegevustele. Vahehindaja soovustega on arvestatud järgmiselt: MAKi teise muudatustepaketiga (2010.a) täiendati meetmete 1.7.1, 1.7.2, 1.7.3 tingimusi. Mitmetesse meetmetesse lisati ettemakse saamise ja osaliselt tasutud kuludokumentide alusel toetuse väljamaksmise võimalus.

MAKi neljanda muudatustepaketiga (2010.a) täiendati toetuse andmise tingimusi meetmetes 1.6.1, 1.4.3 ja 1.9. Teatavate meetmete rakendamise hõlbustamiseks lisati kasutatud tehnika soetamise abikõlblikkuse säte.

MAKi viienda muudatuspaketiga (2011. a) toimus finantstabelis vahendite ümbertõstmine 1. telje meetmete vahel, suurendades meetmete 1.2 “Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine”, 1.4 “Põllumajandusettevõtete ajakohastamine” ja 1.8 “Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur” eelarveid ning vähendades meetmete 1.7 “Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine” ja 1.9 “Tootjarühmade loomine ja arendamine” eelarveid. Samuti täiendati meetmete 1.4.3, 1.6, 1.6.1, 1.6.2, 1.6.3 ja 1.7.1 tingimusi. Muudeti meetmete indikaatorite sihttasemetel väljund- ja tulemusnäitajate osa.

Meede 1.2 juures soovib vahehindaja programmi järgmisel poolel muuta äriplaani vormi sisukamaks, mille alusel on ettevõtjal võimalus anda üksikasjalikum ülevaade planeeritavatest tuludest ja kuludest ning suurendada põllumajandusettevõtjate äri- ja finantsplaneerimise oskusi koolituste ja nõustamise kaudu. Antud soovitusel on arvestatud. Äriplaani vorm annab noorele ettevõtjale võimaluse oma ettevõtte tegevust järgmisteks aastateks planeerida. Äriplaanis on olemas tabelid ressursside (loomad, linnud, maakasutus jne) kasutuse planeerimiseks järgmiseks viieks aastaks. Samuti on eraldi vaja ettevõtjal välja tuua rahaliikumise planeering ning kirjutada lahti oma äriidee ning selle teostamise tugevused ja nõrkused. Lisaks on alates 2010. a muudetud meetme hindamist, mis annab toetuse taotluste hindamisel rohkem kaalu äriplaani analüüsile, mis muudab omakorda äriplaani väga oluliseks teguriks toetuse andmisel ning ettevõtja võimaliku jätkusuutlikkuse hindamisel.

Meetme 1.2 puhul on tegemist inimpotentsiaali parandamisele ja teadmiste edendamisele suunatud meetmega ning hindamisel eelistatakse parema erialase pädevusega ja oskustega taotlejaid. Taotleja peab käsitlema äriplaanis ka vajalikke koolitusi, nõustamist ja erialase hariduse omandamise vajadust.

Aastate 2008-2011 jooksul kõigist toetust saanud noortest põllumajandustootjatest on põllumajanduslik ettevalmistus 80%-l, nendest pooltel kõrgem haridus. Viiendikul toetuse saajatest on äriplaanis märgitud nõuetekohane kohustus omandada põllumajanduslik haridus või kutsequalifikatsioon 36 kuu jooksul arvates taotluse rahuldamise otsuse tegemise päevast. Kohustuse täitmise kohta esitatakse PRIA-le vormikohane teatis.

Meede 1.3 juures soovitatakse ühtlustada konsulentide pädevust erialase koolituse ja praktikavõimaluste pakkumise kaudu. Samuti soovitatakse kompetentsikeskuse loomist nõuandekeskuste juurde. Antud soovitusel arvestati osaliselt. Konsulentide koolitustega ja praktikaga tegeleb Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse koordineeriv keskus, kelle ülesanne on tagada nõuandesüsteemi jätkusuutlikkus, sh järelkasvu kindlustamine, regulaarne konsulentide enesetäiendamine (erialane, suhtlemisalane), nõustajate töö väärtustamine, nende motivatsiooni tõstmine. Iga aastast koostatakse koolituskava ning luuakse praktikavõimalused konsulentidele, mille kaudu soovitatakse ühtlustada nende pädevust. MAKi teise muudatuspaketi (2010.a.) on lisatud uus alategevus meetmesse "Nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine". Samuti kiitis Euroopa Komisjon heaks meetme 1.3 eelarve suurendamise 1 661 702 euro võrra.

Meede 1.8 puhul soovitatakse jätkata maaparanduse meetme jätkamist väljakujunenud viisil ka järgneval programmiperioodil. Samuti soovitatakse projektide hindamisel mitte kasutada piirkonna eripäraste tingimuste eelistamist ning lisada toetatavatesse tegevustesse väiksemahulised maaparandusprojektid. Antud soovitusel arvestatakse võimalusel järgmisel programmiperioodil.

II telje toetused

Teise telje taotletud toetuse summa osakaal eelarvest on väiksem esimese telje vastavast näitajast, kuid arvestades viieaastase kohustusega meetmete eripära, on teise telje meetmed edukalt rakendunud. Tõenäoliselt ei suudeta täita NATURA meetmete ja kohalikku sorti taime kasvatamise toetuse eelarveid, mistõttu soovitab vahehindaja kaaluda nende toetuste ümber suunamist teistesse välja toodud meetmetesse. Soovitusel on arvestatud. Vabariigi Valitsus kiitis 26.07.2012. a istungil heaks Eesti maaelu arengu strateegia ja arengukava 2007-2013 muudatused, mille kohaselt tõsteti eelarve eeldatava ülejäägi tõttu avaliku sektori vahendeid (sh EAFRD vahendeid 4,8 miljoni euro ulatuses) meetmest 2.7 „Natura 2000 toetus erametsamaale” (224) meetmesse 1.8 „Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur” (125).

Kuigi viimastel aastatel (2011 ja 2012) on meetme 2.7 raames toetuse taotlemine olnud juba lähedal planeeritud maksimaalsele võimalikule (s.t toetust on taotlenud peaaegu kogu meetme potentsiaalne sihtgrupp suure osa potentsiaalse sihtala ulatuses: ca 4800 taotlejat võrreldes planeeritud 5000-ga ning ca 55 200 hektarit võrreldes planeeritud 61 300-ga), on esimestel aastatel meetme planeeritust tagasihoidlikuma käivitumise tõttu tekkinud meetmes vahendite ülejääk, mis programmiperioodi lõpuks peaks moodustama ca 9 miljonit eurot. 2011. aasta kevadel kasvas Natura 2000 toetuse erametsamaale toetuse taotlejate hulk võrreldes 2010. aastaga 40%. Erametsakeskus seostab taotluste hulga järsku tõusu 2011. aasta alguses läbi viidud laiaulatusliku teavituskampaaniaga.

Meede 2.1 juures on vahehindaja teinud ettepaneku diferentseerida toetusmäära järgmisel programmiperioodil. Antud soovitusel arvestatakse võimalusel järgmisel programmiperioodil.

Meede 2.2 juures soovitatakse jätkata Natura alade kaardimaterjali ühtlustamisega, et vältida edaspidiseid vastuolusid ja probleeme. Samuti on oluline, et rakendusasutused jätkaksid teavitustööd Natura alade kohta. Kaardimaterjali ühtlustamisega tegeletakse Keskkonnaametis ja

ka PRIAs pidevalt ja sellega koos käib ka teavitustöö rakendusasutuste ja maaomanike vahel. Sellest tulenevalt on selles osas ka järjest vähem vastuolusid ja probleeme.

Natura poollooduslike koosluste elupaigatüübi infot sisaldav kaardikiht on kõigile huvilistele alates 2012. a juulist kättesaadav Maa-ameti veebirakendusest. Lisaks korraldatakse poollooduslike koosluste hooldamiseks iga-aastaselt koolitusi. 2012. a anti välja poollooduslikke kooslusi tutvustav trükkis http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TRUKISED/2012/trykis_poollooduslikud_kooslused_2012.pdf

Alameede 2.3.1 – juures soovitatakse teha täiendavat teavitustööd ja pakkuda koolitusi eelkõige väetiste kasutamise kohta. Oleme arvamisel, et informatsiooni väetiste kasutamise kohta on põllumajandustootjatel võimalik saada piisavalt, pigem on küsimus selles, kui suur huvi on põllumeestel neil koolitustel osaleda. Seetõttu jagatakse esmavajalikku teavet väetiste kasutamise kohta alameetme 2.3.1 kohustusliku 6-tunnise täienduskoolituse kaudu. Lisaks neile kohustuslikele koolitustele on põllumajandustootjatele (eriti aga nitraaditundlikul alal asuvatele põllumeestele) loodud võimalus erinevate toetuste ja projektide kaudu osa saada ka vabatahtlikest koolitustest.

Alameede 2.3.2 juures soovitatakse kaaluda toetusmäära tõstmist nende tootjate puhul, kes tegelevad ka mahetoodangu turustamisega või kaaluda uute meetmete (mis aitaksid kaasa turustamisele, töötlemisele) sisseviimise võimalust. Antud soovitusel arvestatakse võimalusel järgmisel programmiperioodil.

Alameede 2.3.3 juures soovitatakse laiendada toetatavate tõugude nimekirja järgmisel programmiperioodil. Antud soovitusel arutatakse järgmise programmiperioodi meetmete ettevalmistamisel.

Alameede 2.3.4 juures soovitatakse kaasata järgmisel programmiperioodil antud toetuse hulka veel teisigi kohaliku väärtusega sorte. Antud soovitusel arvestatakse võimalusel järgmisel programmiperioodil.

Alameede 2.5.1 juures soovitatakse kaaluda järgmisel programmiperioodil ka teiste aiatüüpide (nt roigasaiad) toetamist. Antud soovitusel arutatakse järgmise programmiperioodi meetmete ettevalmistamisel.

III telje toetused

Mõlema rakendatud meetme puhul on taotlemine olnud väga aktiivne. **Meede 3.1** on olnud suur taotlemisaktiivsus, kuid väljamaksete osakaal on olnud tagasihoidlik ning on oht, et kõik välja valitud projektid ei suuda oma investeringuid tähtajaks lõpuni viia. Seetõttu soovib vahehindaja taotlusvooru tähtaja saabudes kaaluda ülejäänud toetuse summade suunamist uude taotlusvooru. Järgmistes taotlusvoorudes soovitatakse turismiinvesteeringute toetuste osakaalu meetmes vähendada. Antud eelarvemahu ja rakendustingimuste juures on meetme tegevuseesmärkide saavutamine perioodi lõpuks vähetõenäoline, selle üheks põhjuseks on suurprojektide kaasamine meetmesse, mille järel ei ole eesmärkide sihttasemeid muutustele vastavalt kohandatud. Samuti soovitatakse põllumajandustootjaid rohkem teavitada meetme võimalustest ning kaaluda tasuks põllumajandustootja määratlemist kolme viimase aasta müügitulu põhjal.

Meetme eelarveliste sihttasemete täitumiseks on kasutusele võetud järgmised instrumendid: põhjendatud juhtudel projektide tähtaegade pikendamine, uude taotlusvoorude puhul on ajaliselt

ja mahuliselt sätestatud projektidega alustamise nõue 6 kuu jooksul, varasematest taotlusvoorudest ülejäänud summad on suunatud järgmistesse voorudesse. Turismiinvesteeringute toetamise ja põllumajandustootja definitsiooni määratlemise kohta tehtud ettepanekutega arvestatakse vastavalt võimalustele uuel programmiperioodil meetme kujundamisel.

Meetme 3.2 puhul on samuti taotlemine olnud väga aktiivne, ning tõenäosus, et toetussummad jäävad kasutamata, on väike. Järgmistes taotlusvoorudes soovitatakse enam keskenduda teenuste arendamise projektidele (alameetme 3.2.1 tegevustele ja sealset toetatavate teenuseprojektide ringi laiendada). Vahehindaja soovib üle vaadata ja vajaduse korrigeerida alameetmete näitajate sihttasemed. Kokkuvõttes soovib vahehindaja kolmanda telje meetmete puhul jääda välja kujunenud meetmete vahelise eelarveproportsiooni juurde.

MAKi viienda muudatustepaketiga (2011.a.) muudeti meetmete indikaatorite sihttasemete väljund- ja tulemusnäitajate osa. Järgmiste taotlusvoorude avanemisel kaalutakse toetatavate tegevuste ringi laiendamist teenuseprojektide osas.

IV telje toetused

Leader – meede võimaldab tugineda kohapealsele potentsiaalile ning ka otsustamise tasand on kohalikule elanikule lähemal. Seeläbi võimaldab meede kaasata taotlejaid, kellele MAKi *ülერიიგის* meetmed liialt kauged ja keerulised tunduvad. *Strateegiate väljatöötamisel ja rakendamisel ning kohalike tegevusgruppide tegevusel piirkonnas on vaatamata vähesele töökohtade loomise prognoosile olnud kasulik mõju piirkonna sidususele. Meetme valdkonnaeesmärkide paremaks täitmiseks on oluline suurema hulga ettevõtlusega seotud projektide toetamine.*

Projektitoetuste ja koostööprojektide vahendite kasutamist soovib vahehindaja jälgida ning vajadusel vahendeid ümber suunata. Koostööprojektide käivitumine on olnud tagasihoidlik, kuna takistuseks on olnud ametlike koostööprojektide asjaajamise keerukus võrreldes mitteametliku koostööga. Ametlike koostööprojektide arvu suurendamiseks võiks muuta koostööprojektidega seonduvaid tingimusi *Leader* määruses. Kaaluda võiks ka ametlike koostööprojektide eelarve ja sihttasemete vähendamist. Antud soovitusena on arvestatud. Koostööprojektide sihttasest on vähendatud 75lt 40le, mille saavutamine on seisuga 01.08.2012 realistlik. Heakskiidu on saanud 21 projektitaotlust, neist esimene aprillis 2010. Vahendite ümbersuunamine pole olnud vajalik kuna see ongi iga tegevusgrupi otsus, kas rakendatakse koostööprojekte või mitte st koostööprojektide asemel on alati võimalik viia ellu tava projekte. Koostööprojektide tingimusi pole olnud võimalik muuta kuna need tulenevad EL tasandi õigusaktidest.

5.7. Maaeluvõrgustiku loomise hetkeseis

5.7.1. Maaelu võrgustiku eesmärk ja juhtimine

Eesti riikliku maaeluvõrgustiku (edaspidi maaeluvõrgustik) tegevuse eesmärgiks on anda lisandväärtust MAKi rakendamiseks ja meetmetest kasusaajate ning teiste maaelu arengust huvitatud osapoolte kaasamiseks programmi elluviimisel. Samuti soodustada teadmiste ja kogemuste vahetust liikmesriigi tasandil, ning olla tugi maaelu arengu poliitika rakendamise.

Maaeluvõrgustiku üksuse ülesandeid täidab Maamajanduse Infokeskuse (edaspidi Keskus) maaelu- ja kalandusvõrgustiku osakond, eelkõige maaeluvõrgustiku büroo. Büroo ülesanneteks on peamiselt maaeluvõrgustiku tegevuskava elluviimine, samuti osalemine maaeluvõrgustiku arengusuundade kujundamisel ja tegevuskava ettevalmistamisel. Maaeluvõrgustiku juhtimises ja tegevuskava elluviimisel osaleb nõuandva organina maaeluvõrgustiku koostöökoda. Maaeluvõrgustiku koostöökoja liikmeteks on MAKi prioriteeditelgede eesmärkide täitmisega seotud organisatsioonide ja rakendusasutuste esindajad. Kokku on toimunud 6 maaeluvõrgustiku koostöökoja istungit.

Maaeluvõrgustiku haldamist ja tegevuskava elluviimist rahastatakse MAKi tehnilise abi vahenditest. Maaeluvõrgustiku tööd koordineerib PM. Maaeluvõrgustiku tegevuste rahastamine toimub MAKi tehnilise abi vahendite kaudu. Maaeluvõrgustikule on kogu programmiperioodiks ette nähtud 4,48 miljonit eurot, millest perioodil 2007-2011 on tegelike eelarvete alusel kasutatud 1,38 eurot. Aastatel 2007-2011 moodustab maaeluvõrgustiku juhtimiskulu 17% ja tegevuskava elluviimisega seotud kulu 83% maaeluvõrgustiku kasutatud eelarvest.

Aruandeperioodi lõpuks oli maaeluvõrgustiku juhtimis- ja tugiteenustega seotud 5 töötajat (enamuse osalise tööajaga) ning otseselt maaeluvõrgustiku tegevuskava elluviimisega tegeles 5 töötajat.

5.7.2. Maaeluvõrgustiku tegevuskava rakendamine

Maaeluvõrgustiku iga-aastane tegevuskava koostatakse koostöös maaeluvõrgustiku koostöökoja liikmete ja PM'iga. Tegevused kinnitatakse põllumajandusministri poolt MAKi tehnilise abi kasutamise koondkava koosseisus. Maaeluvõrgustiku tegevuste põhised suunad on:

- teadmiste ja kogemuste vahetamine ning levitamine;
- siseriiklike ja rahvusvaheliste ürituste ning koolituste korraldamine;
- tugi riigisisesele- ja rahvusvahelisele koostööle.

5.7.2.1. Teadmiste levitamine

Üheks oluliseks maaeluvõrgustiku tegevuseks on parimate praktikate ja MAK projektinäidete kogumine ning levitamine. Projektinäidete kogumiseks korraldati 2011.a esmakordselt Eestis *Leader*-meetme raames toetust saanud projektide konkurss „Märka *Leaderit*“. Konkurss viidi läbi viies kategoorias: parim põllumajandusprojekt, parim maaettevõtlusprojekt, parim keskkonnaprojekt, parim noorteprojekt ja parim koostööprojekt. Kokku esitati konkursile 64 projekti, 21 kohaliku tegevusgrupi piirkonnast. Igast kategooriast 4 parima projektinäite kohta on antud välja trükis „Märka *Leaderit*“ (eesti ja inglise keeles). Perioodil 2007-2011 on kogutud ja vahendatud kokku 511 MAKi projektinäidet ja praktikat (Tabel 26).

Parimaid praktikaid ja projektinäiteid on levitatud erineval moel – trükiste, näituse, videolugude, andmebaasi, erinevad ürituste jne kaudu. Alates 2010.a on Keskuse veebil www.maainfo.ee maaeluvõrgustiku alajaotuses eraldi projektinäidete andmebaas (eesti ja inglise keeles), mis sisaldas aruandeperioodi lõpuks kokku 98 projektinäidet. Lisaks trükisele „Märka *Leaderit*“ on välja antud ka kogumik „*Leaderi* edu. Eesti *Leader* 2007-2010“ (eesti ja inglise keeles), kus kirjeldatakse kokku 82 projektinäidet.

2010.a koostati *Leader*-meetme projektinäiteid tutvustav rändnäitus. Rändnäitus koosneb 28 teisaldatavast stendist, kus esitletakse kokku 79 *Leader*-meetme projektinäidet. Aastatel 2010-

2011 on näitus olnud üleval 25 erinevas kohas, näiteks Riigikogus, PM'is, Lõuna-Keskuses Tartus, Eesti Põllumajandusmuuseumis Ülenurmel ning paljudel erinevatel üle-Eesti.

Projektinäidete laiemale levitamisele on kaasa aidanud maaeluvõrgustiku teleprojektid. Koostöös Eesti Rahvusringhäälinguga on aastatel 2008-2011 tehtud kokku 123 erinevat parima praktika ja projektinäite videolugu. Näiteks 2011.a vaatas ETV saatesarja „Ilus maa“ (30 projektinäidet) koos kordusesitustega kokku 1,7 miljonit televaatajat. Projektinäidete videolood jt maaeluvõrgustiku videolood on nähtavad *Youtube*'i maainfo kanalil www.youtube.com/user/maainfo

Maaeluvõrgustiku olulisteks teavitus- ja kaasamisvahenditeks loeme Keskuse veebilehe www.maainfo.ee. „Maaeluvõrgustiku“ ja „Leaderi“ alljaotust koos erinevate ala- ja teemalehtedega, nagu näiteks: „Uudised“ ja „Kalender“ ning teemalehed „ÜPP tuleviku arutelud“, „Sotsiaalne talupidamine“, „EL Läänemere piirkonna strateegia“, „Ühistegevus“ jne. Võrreldes eelmise aruandeperioodiga (2007-2009) on maaeluvõrgustiku e-kirjaga saadetava iga-nädalase infokirja VÕRGUKIRI formaat jäänud samaks, aga kasvanud on infokirja saajate arv. Kui 2009.a lõpuks oli infokirja saajate arv 300, siis 2011.a lõpuks saab VÕRGUKIRJA juba üle 1000 lugeja. Kokku on aastatel 2009-2011 ilmunud 121 VÕRGUKIRJA numbrit.

Tabel 26 Maaeluvõrgustiku töös kasutatavad andmevahetus- ja teavitusvahendid ning kasutajate arv perioodil 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Abi-telefoni liinide arv (eraldi abi-telefoni liine Eesti maaeluvõrgustikul ei ole)	0	0	0	0	0
Veebilehe alalehtede arv (nt tegevusgruppide- ja projektinäidete andmebaas, teleprojektid jt)	5	18	20	28	32
kasutajate arv aastas	60 000	96 000	99 000	242 000	245 000
Veebipõhused foorumid	0	0	0	1	0
kasutajate arv	0	0	0	15	0
e-posti grupeeritud nimekirjad (nt Leader tegevusgruppid, sotsiaalse talupidamise- ja kohaliku toidu võrgustikud jt)	1	2	2	4	5
kasutajate arv	30	42	82	121	143
Läbiviidud uuringud ja küsitlused	0	4	6	8	6
kasutajate arv	0	337	156	232	178
Väljaanded	1	4	4	5	5
kasutajate arv	300	2 500	2 800	2 850	6 800
Kasutatavad sotsiaalmeedia kanalid (<i>YouTube</i> maainfo kanal)	0	0	1	1	1
lisatud videolugude arv	0	0	15	48	63
lisatud videolugude vaatajate arv aruande koostamise seisuga (august 2012)	0	0	1 063	20 803	8 648
Kogutud projektinäidete arv (sh MAK projektinäidete andmebaasi)	11	50	91	257	102
Muu teavitust (nt näitus jms)	2	3	2	2	3
kasutajate arv (ca)	5 300	25 030	30 100	45 000	60 000

5.7.2.2. Ürituste korraldamine

Aastatel 2007-2011 on maaeluvõrgustiku tegevuste raames korraldatud 299 üritust 7 685 osalejale. Ülevaate maaeluvõrgustiku korraldatud või kaaskorraldatud üritustest annab tabel 27.

Võrgustikutöö soodustamiseks on maaeluvõrgustiku üksus korraldanud üritusi erinevatele sihtgruppidele, näiteks noortefoorum (2009.a), ühistegevuse seminarid (aastatel 2009-2011), Ühise põllumajanduspoliitika tuleviku arutelud (aastatel 2009-2011), sotsiaalse talupidamise teemapäevad (aastatel 2010-2011), kohaliku toidu teemapäev (2011.a) jt. Selliste ürituste korraldamise eesmärgiks on tuua kokku erinevaid teemast huvitatud sihtgrupe ja soodustada uute võrgustike teket. Näiteks võib tuua Euroopa maaelu arengu võrgustiku (ENRD) võrgustikutöö kaudu alguse saanud Eesti maaeluvõrgustiku tegevused sotsiaalse talupidamise teema avamisel Eestis. Sotsiaalse talupidamise teemapäevale on kaasatud nii puuetega inimeste ühenduste, talupidajate esinduste, kui vastavate ametkondade (Sotsiaalministeerium, PM jt) ja piirkondlike arendusorganisatsioonide esindajad.

Koostööd soodustavate ürituste korraldamisel on väga olulised maaeluvõrgustiku üksuse ja MAKi sihtgrupi organisatsioonide koostöös (sh koostöölepingu alusel) korraldatud üritused. 2010.a koostöö näited – Eestimaa Põllumeeste Keskliiduga koostöös korraldatud rahvusvaheline konverents „Esimene viisaastak Euroopa Liidus“ ja rahvusvahelise kohaturunduse konverents, mis viidi läbi koostöös Tartumaa Arendusseltsiga. 2011.a suurimateks koostöö-üritusteks olid seminar „Eesti maamajanduse arengust“ ja konverents „Eesti roll maailma toidusahvris – maaelu- ja põllumajanduse areng pärast 2013.a“ (koos Eesti Maaülikooli ja PM'ga). Koostöös Eestimaa Külaliikumise Kodukant korraldati Eesti külade IX MAAPÄEV ning koostöös PM'i, PRIA ja Maaelu Edendamise Sihtasutusega valmis ühine stand ja MAAMESS 2011.a raames viidi läbi MAKi teavitusprogramm.

Väga olulised koostööd soodustavad üritused on rahvusvahelised õppereisid. Maaeluvõrgustiku üksus korraldab iga aasta 2-3 rahvusvahelist õppereisi. 2010.a toimus kolm õppereisi: kohaliku toidu teemaline õppereis Läti-Leedu-Poola (peamine sihtgrupp: kohaliku toidu tootjad ja piirkonna arendajad), *Leader* meetme rakendamise teemaline õppereis Sloveeniasse (peamine sihtgrupp: PRIA piirkondade bürood) ja noorte teemaline õppereis Saksamaale (peamine sihtgrupp: noorte organisatsioonid ja noorteprojektide elluvijad). 2011.a toimus samuti 3 õppereisi: kohaliku toidu teemaline õppereis Austriasse (peamine sihtgrupp: Veterinaar- ja Toiduameti töötajad), maaturismi ja väikeettevõtluse arendamise teemaline õppereis Maltale (peamine sihtgrupp: konkursi „Märka *Leaderit*“ nominendid) ja sotsiaalse talupidamise teemaline õppereis Itaaliasse (peamine sihtgrupp: teemaga seotud organisatsioonid ja ametkonnad).

Maaeluvõrgustiku koolitusüritused toimuvad *Leader* kohalike tegevusgruppide koolitusprogrammi raames. 2010.a viidi läbi koostöös PM'i ja PRIAga 5 *Leader*- meetme rakendamise infopäeva ning *Leader* meetme püsihindamise ja strateegia arendamise infopäev. 2010.a alustati projektitaotluste menetlemise koolitussarjaga, mis jätkus 2011.a alguses. 2011.a toimus 4 *Leader*- meetme rakendamise infopäeva ja 5 koolitust-seminari. Näiteks seminar uutele tegevjuhtidele ja juhatuste esimeestele, koolitus/ajurünnak „Kuidas saada *Leader*- meetme menetlusprotsess kiiremaks? Probleemid! Lahendused?“ (neljas grupis) jt koolitused.

Tabel 27. Maaeluvõrgustiku ümarlauad, seminarid, teemapäevad jm üritused ja osalejate arv aastatel 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Maaeluvõrgustiku poolt korraldatud ja kaaskorraldatud üritused KOKKU	16	43	62	88	90
osalejate arv KOKKU	270	1 400	2 231	1 517	2 267
sealhulgas:					
Võrgustikutöö soodustamisega seotud üritused, sh koostöökoja istungid, teemapäevad, erinevate alavõrgustike seminarid, teleprojekti võttepäevad jms	3	20	9	44	41
osalejate arv	39	726	488	721	662
Koostöö soodustamisega seotud üritused, sh koostöös korraldatud üritused, õppereisid jms	2	8	8	14	14
osalejate arv	160	216	1 156	419	1 171
Koolitusüritused, sh Leader tegevusgruppide infopäevad, ajurünnakud jms	7	15	13	7	12
osalejate arv	221	485	587	377	434

5.7.2.3. Tugi riigisisesele- ja rahvusvahelisele koostööle

Oluline tööriist koostöö soodustamisel on maaeluvõrgustiku veebikeskkonna haldamine ja arendamine. Veebilehe alase statistika leiab tabelist 26.

2008.a alustati Keskuse veebilehe uue sisuhaldussüsteemi, sh võrgustikutegevusele oluliste haldus-tehniliste uuenduste väljatöötamisega. 2010.a alguses toimus üleminek uuele veebikeskkonnale. Lisaks maaeluvõrgustiku kalendrile, uudiste osale jt uuendustele on aruandeperioodil veebilehte täiendatud mitmete andmebaasidega, nagu näiteks: „Projektinäidete andmebaas“, „Leader tegevusgruppide andmebaas“, „Leader koostööprojektide otsingute andmebaas“ jt. Enamus andmebaasid on seotud ka veebilehe uudiste osaga, seega saab näiteks „Maaelu arengukava“ andmebaasi kasutaja lihtsalt leida toetuste kasutamise kohta meediakajastusi erinevate MAK meetmete lõikes.

Aruandeperioodil on arendatud ka maaeluvõrgustiku ja *Leader* valdkonna inglise keelset veebiosa. Näiteks 2011. aastal viidi sisse uuendus, et muuta maaeluvõrgustiku veebilehte rahvusvahelisele vaatajale huvitavamaks – nimelt arendati maaeluvõrgustiku fotogaleriide (*PHOTO GALLERY*) alljaotust, mille kohaselt tõlgitakse galeriide pealkirjad nüüd inglise keelde.

Info vahetus veebilehe kaudu toimub ka rahvusvahelisest tasandist Eesti suunal – maaeluvõrgustiku üksus vahendab ja levitab ka teiste maaeluvõrgustike ning Euroopa maaelu arengu võrgustiku infot. Näiteks 2011.a lisati Maaeluvõrgustiku alajaotuse kalendrisse 51 eesti keelde tõlgitud rahvusvahelist üritust, mis moodustab 2011.a maaeluvõrgustiku alajotuse kalendri-infost 33% (kokku on 2011.a maaeluvõrgustiku kalendris kajastatud 154 üritust).

Rahvusvahelistel üritustel on maaeluvõrgustiku tegevuste raames ja (*maaeluvõrgustiku üksusele teadaolevalt*) maaeluvõrgustiku teavituse kaudu osalenud 2010.a kokku 299 inimest ja 2011.a 255 inimest.

Maaeluvõrgustiku tegevuse üheks oluliseks prioriteediks on olla aktiivne osaline Euroopa maaelu arengu võrgustiku (ENRD) tegevustes. Aruandeperioodil on osaletud kõikidel ENRD koordinatsioonikomitee ja *Leader* allkomitee istungitel ning Euroopa maaeluvõrgustike töökoosolekutel. ENRD koordinatsioonikomitee maaeluvõrgustiku liikmeks on Krista Kõiv, maaelu- ja kalandusvõrgustiku osakonna juhataja ning *Leader* allkomitee liikmeks Ave Bremse,

maaeluvõrgustiku büroo juhataja. Ave Bremse oli aastatel 2008-2011 ka koordinatsioonikomitee liige (*Leader* allkomitee esindajana).

Maaeluvõrgustiku üksus on aruandeperioodil osalenud ka ENRD temaatiliste töögruppide töös. Reve Lambur, maaeluvõrgustiku büroo juhtivspetsialist osales 4. temaatilise töögrupi „Euroopa maaelu arengu poliitika rakendamismehhanismid“ tegevustes.

Maaeluvõrgustiku üksus on osalenud ka *Leader* allkomitee fookusgruppide töös, sh juhtinud koostöös Soome maaeluvõrgustikuga 3. fookusgrupi „Fookuses on paremad kohaliku arengu strateegiad“ tööd ning osalenud 4. fookusgrupi „Kohaliku arengustrateegia rakendamise parandamine“ töös. Fookusgruppide liikmeks oli Ave Bremse.

Maaeluvõrgustiku üksus on osalenud mitmetes ENRD temaatiliste algatustes: nt maattevõtluse, sotsiaalse talupidamise, metsanduse, parimate praktikate kogumise (*PIKSE*) jt töögruppide töös, kaasates osalema ka vastavate esindusorganisatsioonide esindajad.

Maaeluvõrgustiku rahvusvahelise koostöö üks olulisi suundi on ka koostöö naabritega – aktiivne osalemine Põhja- ja Baltimaade maaeluvõrgustike koostöös ja regulaarsetel töökohtumistel. Samuti osaleti Euroopa Liidu Läänemere piirkonna strateegia seminaridel. Eesti maaeluvõrgustik on korraldanud Eestis ka Põhja- ja Baltimaade maaeluvõrgustike töökohtumisi ja seminare, näiteks toimus Jänedal 2. Põhja- ja Baltimaade võrgustike töökohtumine ning ka 7. töökohtumine 2011.a. 7. töökohtumine oli ühtlasi ka esimene võrgustiku töökoosolek, mida korraldati koostöös kalandusvõrgustik üksustega.

Lisa 1. Ülevaade Põllumajandusuuringute Keskuse poolt ajavahemikul 2004-2012 Eesti MAK 2004-2006/2007-2013 2. telje hindamiseks kasutatud indikaatoritest ja uuringutest

PKT- põllumajanduslik keskkonnatoetus; KST- keskkonnasõbralik tootmine; KSM – keskkonnasõbralik majandamine; MAHE-mahepõllumajanduslik tootmine; ESA- ebasoodsamate alade toetus

HINDAMISVALDKOND MULLASTIK

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
<p>Indikaatorid:</p> <p>Mullaviljakus (pH, K, P)</p> <p>Muutused orgaanilises mulla aineses</p> <p>Mullaviljakuse orgaanilise uuringu ja aine</p>	<p>Hinnata muutusi mullaviljakuses seoses PKT meetmetega kasutades selleks makroelemente, orgaanilise aine ja mullareaktsiooni analüüse.</p>											<p>Mulla koondproovi analüüs (pH, P, K, Corg)</p>	<p>2005 –seirealad paiknevad 12 maastikuruudus või selle läheduses. 1 500 mullaproovi kogutud ja analüüsitud</p> <p>2006 – koguti ja analüüsiti 247 mullaproovi</p> <p>2007 – koguti ja analüüsiti 600 mullaproovi</p> <p>2008 – koguti ja analüüsiti 200 mullaproovi</p> <p>2010 - koguti ja analüüsiti 550 mullaproovi</p> <p>2011 – koguti ja analüüsiti 843 mullaproovi</p> <p>2012 – planeeritakse koguda ja analüüsida 350-400</p>	<p>Põllumajandusuuringute Keskus (PMK)</p>		<p>KST/KSM, MAHE</p>
<p>Indikaator:</p> <p>Mullakadu</p> <p>Mullaerosiooni/ deflatsiooni uuring</p>	<p>Hinnata maakasutusel põhinevalt erosioonihtlike alade ulatust Eestis.</p>											<p>Ortofotosid ja IACS/LPIS andmebaase kasutades viiakse läbi ühekordsed uuringud erinevatel uurimisaladel.</p>	<p>2006 –vee-erosiooni uuringud-Valgjärve, Otepää and Haanja valdades</p> <p>2007 – tuule-erosiooni uuringu testalad - Pärnu mk, Audru vald, Hiiu mk, Käina vald, Jõgeva mk, Kasepää vald</p> <p>2007, 2008, ja 2009 – tuule-erosiooni uuringud - Pärnu mk, Audru vald, Harjumk, Altküla, Lääne mk, Piirsalu</p>	<p>Eesti Maaülikool (EMÜ), PMK</p>	<p>2009. aastal kasutati erosiooniuringus USLE mudelit, millega määrati vee-erosioon (t/ha/a) Põlva, Võru ja Saare maakonnas</p>	<p>KSM, MAHE</p>

HINDAMISVALDKOND MULLASTIK

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
				X	X	X	X				X		2009 – selgitati deflatsioonialade täpne paiknemine GIS-analüüsiga	Tartu Ülikool	USLE mudelit kasutati veeerosiooni (t/ha/a) määramiseks kogu Eestis	
				X	X	X	X						2011 - jätkati USLE mudeliga Eesti maakondades mulla ärakannete modelleerimist			
Indikaator: Muutused mulla toiteelementides (P, K, Ca, Mg, Cu, Mn, B), happesuses, Nmin ja orgaanilise aine sisalduses. <i>Mulla toiteelementide dünaamika uuring</i>	Hinnata muutusi mulla toiteelementide sisalduses ning nende dünaamikat mullaproovide kogumise perioodil.		X	X	X							Mullaproovi analüüs (täisanalüüs+Corg +Nmin) Mullaproove analüüsitakse vähemalt kolmel järjestikusel aastal.	Seiret teostati kolmes piirkonnas üle Eesti: Saaremaa - Lümända vald; Võrumaa - PMK Võru katsepunkt; Raplamaa - Kuusiku Katsekeskus	PMK		KST/KSM, MAHE
													2005 – analüüsiti 296 mullaproovi			
													2006 – analüüsiti 384 mullaproovi			
													2007 - analüüsiti 384 mullaproovi			
<i>Põllumuldade tihenemise mõju taimede kasvule ja arengule ning tihenunud muldade ulatusest Eestis</i>	Hinnata põllumuldade tihenemise levikut ning põhjusi Eestis					X						Ühekordne, valiti 15 põldu üle Eesti ja võeti mahukaalu proovid, määrati poorsus ja muud lähteandmed	2008. a - 15 põldu üle Eesti, analüüs teotati 2009. aastal	PMK		KST/KSM, MAHE
<i>PKT mullaproovide võtmise kvaliteedi täpsustamise uuring</i>	Hinnata mullaproovide kvaliteedi erinevust sõltuvalt mullaproovide võtmise marsruudist ja sügavusest.				X							128 mullaproovi kogumine ja analüüsimine (täisanalüüs + Corg).	1 seireala Viljandimaal and 2 seireala Tartumaa	PMK		KST/KSM, MAHE
<i>Mullaviljakuse hindamiseks kogutavate mullaproovide erinevate parameetrite muutumine sõltuvalt proovide analüüsielusest säilitamisest, mullaomadustest ja säilitustingimustest</i>	Määrata kindlaks muutused mulla toiteelementides säilitamise ajal enne laborianalüüsi.							X				Ühekordne uuring	Uuring teostati 2 piirkonnas, et oleks kaasatud karbonaatsed mullad (Saaremaa - Lümända vald) ja happelised mullad (Tartumaa - Rõhu)	PMK		KST/KSM, MAHE

HINDAMISVALDKOND MULLASTIK

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
<p>Indikaator:</p> <p>Muutused mulla toiteelementide (P, K, Ca, Mg, Cu, Mn, B) sisalduses, happesus, Nmin ja orgaanilise aine sisaldus</p> <p>Mulla toiteelementide sisalduse muutuse ja dünaamika uuring nitraaditundlikul alal</p>	<p>Määrata muutused NO3 ja NH4 sisaldustes NTA-I asuvates muldades, et hinnata nitraatide leostumise riski erinevate maakasutusviiside ning ilmastikutingimuste korral.</p>				X	X	X	X	X	X		<p>pH, Corg, NO₃, P, K, Ca, Mg, Cu, Mn, B, S + pestitsiidide määramine mullas.</p> <p>Seiret teostatakse vähemalt kolmel järjestikusel aastal. Proove võetakse iga 2 nädala tagant.</p>	<p>2 seireala Järvamaal: Aravete and Kukevere (Ambla vald)</p>	<p>PMK</p>		<p>KST/KSM, MAHE</p>
<p>Põllumuldade bioloogilise mitmekesisuse uurimine ja sobiva meetodika välja töötamine</p>	<p>Hinnata muldade elurikkuse taset sõltuvalt maakasutusest, maaharimisviisidest ning mullatüübist.</p>						X	X				<p>pH, P, K, Corg, mikroobide biomass hingamise meetodil, hooghännaliste arvukus ja liigiline koosseis</p>	<p>9 ala – Ilmatsalu (3 ala), Olustvere (3 ala), Rannu (2 ala), Ilmjärve (1 ala)</p>	<p>PMK/Tallinna Tehnikaülikool</p>		<p>KSM, MAHE</p>
<p>Põllumuldade lupjamise mõju mullaomadustele erineva meliorandi ja kogusega töötlemisel</p>	<p>Määrata ajas erinevate meliorantide mõju mulla omadustele peale lupjamist.</p>						X	X				<p>Määrati pH, P, K, Ca, Mg, Corg</p>	<p>Valimis 3-15 ala. 2009. aastast Sossmetsa Pärnu maakonnas</p>	<p>PMK</p>		<p>KSM, MAHE</p>
<p>Soostunud ja soomuldade orgaanilise süsiniku sisaldus ja vastavalt sellele 1:10000 mullakaardi võimalik korrigeerimine</p>	<p>Kontrollida praegusel mullakaardil turvasmuldadena näidatud muldade tegelikku seisundit nii muldade klassifikatsiooni kui ka põllumajandusliku kasutuse seisukohast.</p>								X			<p>Soomuldadelt proovide kogumine ja Corg sisalduse määramine ning selle abil tegeliku mullatüübi selgitamine</p>	<p>Proovialad üle Eesti turvasmuldadel</p>	<p>PMK</p>		<p>KSM, MAHE</p>

HINDAMISVALDKOND MULLASTIK

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed	
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012							
<i>Mulla kvaliteedi ning maakasutuse uuring.</i>	Selgitada muldade ja maakasutuse kvaliteeti viiel erineval maakasutustasandil ja hinnata nende sobivust põllumajandustegevuseks.									X		Analüüsis on kasutatud Eesti põhikaarti ning PRIA toetuste ning põldude registrit.		PMK		KSM, MAHE	
<i>Minimeeritud harimise uuring</i>	Anaüüsida otsekülvi (minimeeritud harimise) mõju muldade agrokeemilistele ja füüsikalistele omadustele ning mullaelustikule									X	X	X	Võrreldakse otsekülvi ja tavaharimise mõju mullaomadustele	Põhineb teadusuuringutel, lisaks seiratakse 3 ala, kust võetakse proove iga-aastaselt.	PMK		KSM, MAHE
<i>Põllumajanduslike maade kasutusest välja jäämise uuring</i>	Hinnata ESA toetuse mõju (kas see on mõjutanud maade kasutusest väljajätmist). Hinnata maade kasutusest välja jätmise põhjusi ning ulatust.											X	Kogu Eestit hõlmav kaardianalüüs kasutusest välja jäänud põllumajandusmaade pindade ja nende alade edasise otstarbe kohta; 5 vallas küsitlused maade kasutusotstarbe muutumise kohta	Kogu Eesti; 5 vallas põhjalikum maakasutuse muutuse ja selle põhjuste analüüs	PMK		ESA
<i>Mulla glomaliini sisalduse määramine ja selle kasutamine mulla orgaanilise aine kvaliteedi hindamiseks. Biochar'i katsetamine</i>	Hinnata glomaliini kui võimaliku uue mullakvaliteedi näitaja kasutusele võtmise võimalusi Analüüsida Biochari mõju mullaomaduste parandamisele										X	X	Valitud proovidest määratakse glomaliini sisaldus ja selgitatakse selle seos maakasutuse ja maaharimisega. Biochari katsetamiseks rajatakse katse	Seirealad üle Eesti, katse Põllumajandusuuringute Keskuse katsekeskuses Kuusikul	PMK		KSM, MAHE

HINDAMISVALDKOND VESI

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
<p>Indikaatorid: <i>Toiteelementide bilanss</i></p> <p>Pestitsiidide kasutamine</p> <p><i>Toiteelementide bilansi ja kasutuse ning pestitsiidide kasutuskooomuse uuring</i></p>	<p>Hinnata, mil määral on PKT mõjutanud põhja- ja pinnavee kvaliteeti ja jälgida kuidas mõjutavad erinevad tootmisviisid põllumajandus-keskkonda ning elurikkust.</p>											<p>Intervjuud tootjatega, raamatupidamis- andmete analüüs (põlluraamat).</p> <p>Andmeid kogutakse samast ettevõttest vähemalt kolmel järjestikusel aastal</p>	<p>2005 - 7 maakonda. Toitainete bilanss 112 tootjat + 4 veekvaliteedi uuringu tootjat, pestitsiidide uuringus 70+4 tootjat</p> <p>2006 - 7 maakonda. Toitainete bilanss106 tootjat + 4 veekvaliteedi uuringu tootjat, pestitsiidide uuringus 72+4 tootjat</p> <p>2007 - 7 maakonda. Toitainete bilanss107 tootjat + 4 veekvaliteedi uuringu tootjat, pestitsiidide uuringus 71+4 tootjat</p> <p>2008 -7 maakonda. Toitainete bilanss107 tootjat + 4 veekvaliteedi uuringu tootjat, pestitsiidide uuringus 71+4 tootjat</p> <p>2009 - 7 maakonda. Toitainete bilanss103 tootjat + 4 veekvaliteedi uuringu tootjat, pestitsiidide uuringus 71+4 tootjat</p> <p>2010-2012 - 7 maakonda. Toitainete bilanss126 tootjat + 4 veekvaliteedi uuringu tootjat, pestitsiidide uuringus 82+4 tootjat</p>	<p>Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus, erinevad andmekogujad</p> <p>Alates 2009 PMK</p>		KST/KSM, MAHE

HINDAMISVALDKOND VESI

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
<p>Indikaator:</p> <p>Taimetoiteelementide kontsentratsioon dreenivees</p> <p><i>Vee kvaliteedi pilootuuring taimetoiteelementide kontsentratsioon dreenivees</i></p>	<p>Hinnata KSM ja MAHE toetuste mõju veekvaliteedi seisukohast.</p>		X	X	X	X	X	X	X	X		<p>Vee- ja mullaproovide analüüs Andmeid kogutakse vähemalt kolmel järjestikusel aastal</p>	<p>2005-2006 - seiret teostati kolmes piirkonnas, igal aastal kokku 5 põllul (4 tootjat).</p> <p>2007 - seiret teostati kolmes piirkonnas, kokku 5 põllul (4 tootjat) lisaks 2 ala NTAlt.</p> <p>2008/2009 -- seiret teostati neljas piirkonnas, kokku 7 põllul (4 tootjat).</p> <p>2010 – seiret teostati viies piirkonnas, kokku 8 põllul (5 tootjat).</p> <p>2011 - seiret teostati viies piirkonnas, kokku 8 põllul (5 tootjat).</p> <p>2012 – seiret teostati kuues piirkonnas, kokku 9 põllul (6 tootjat).</p>	Erinevad andmekogujad, PMK		KSM, MAHE
<p><i>Räpu jõe valgala pilootuuring</i></p>	<p>Läbi viia integreeritud seiret, mis seob mulla kvaliteedi uuringud dreenivee seirega, ühildatuna põllumajandustootja taimetoitainete bilansiga, mis võimaldab komplekselt käsitleda väikese maa-ala potentsiaalset põllumajandustootmise mõju keskkonnale.</p>				X	X	X	X	X	X		<p>Vee- ja mullaproovide analüüs, toiteelementide bilans valgala, linnustiku uurimine loenduste käigus.</p>	<p>2007-2008 - vee- ja mullaproovideks 3 seirepõldu Räpu valgala, linnustiku uurimine aastaringelt</p> <p>2009 – vee- ja mullaproovideks 3 seirepõldu Räpu valgala, linnustiku talvine loendus</p> <p>2010-2012 - vee- ja mullaproovideks 2 seirepõldu</p>	<p>Tallinna Tehnikaülikool, PMK; linnustiku uuringud viis läbi Eesti Ornitoloogia Ühing</p>		KST/KSM, MAHE

HINDAMISVALDKOND ELURIKKUS

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
<p>Indikaator</p> <p>Lindude liigirikkus, arvukus ja asustustihedus.</p> <p>Lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuring</p>	<p>1. Hinnata kuidas on PKT meetmed muutnud põllumajandusettevõtete üldist keskkonnaseisundit lähtudes elupaigafunktsioonist.</p> <p>2. Hinnata, kas MAHE toetus soodustab elurikkust.</p> <p>3. Hinnata, kas KSM toetus mõjutab pesitsevate lindude arvukust ja mitmekesisust.</p>											<p>3 transektoendust perioodil mai-juuni</p> <p>Seiret teostatakse igal aastal</p>	<p>2005 - 3 piirkonda (10+10+10 tootjat) Võru, Jõgeva -Tartu, Saare maakond</p> <p>2006 - 3 piirkonda (30+36 uut tootjat sh referentsgrupp) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond</p> <p>2007-2009 - 3 piirkonda (22+22+22 tootjat) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond</p> <p>2010-2012 - 2 piirkonda (33+33 tootjat) Kesk-Eesti ja Lõuna-Eesti</p>	<p>Eesti Ornitoloogiaühing, Saaremaa Linnuklubi (kuni 2010), PMK</p>	<p>2010 muutus linnuseire valim</p>	<p>KST/KSM, MAHE</p>
<p>Indikaator:</p> <p>Vihmausside arvukus ning liigirikkus ja mulla biomassi aktiivsus.</p> <p>Vihmausside arvukus ja liikide mitmekesisus ning mulla biomassi aktiivsuse uuring</p>	<p>Hinnata muutust ning selle ulatust vihmausside arvukuses ja liigirikkuses ning mulla biomassi aktiivsuses.</p>	X	X	X	X	X						<p>Vihmaussid: käsitsi kaeve (50x50x50 cm) + mullaproov, seiret teostatud alates 2004. aastast</p> <p>Seiret teostatakse igal teisel aastal (foontaludes igal aastal)</p>	<p>2004 - 2 piirkonda (Saare ja Võru maakond, kokku 10+10 tootjat)</p> <p>2005 - 1 piirkond (Jõgeva maakond, 10 tootjat + 3 tootjat Võru maakonnast)</p> <p>2006 - 3 piirkonda (11+11+11 tootjat) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond</p> <p>2007 - 3 piirkonda (11+11+11 tootjat + 3 foontalu) Võru, Jõgeva -Tartu, Saare maakond</p> <p>2008 - 3 piirkonda (11+11+11 tootjat+ 3 foontalu) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond</p>	<p>Tallinna Tehnikaülikool</p>	<p>2006. a otsustati 66 tootja seire osas - 33 tootjat ühel ja 33 tootjat teisel aastal</p> <p>2007. a valiti välja 6 foonehk testala, kus seiratakse igal aastal</p>	<p>KST, MAHE</p>

HINDAMISVALDKOND ELURIKKUS

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
Indikaator: Soontaimede koosluse struktuur, liigirikkus ja liikide katvus. <i>Soontaimede koosluse struktuuri, liigirikuse ja liikide katvuse uuring</i>	1. Hinnata millisel määral on KST ja MAHE toetus mõjutanud taimede liigirikust ning mitmekesisust põldude serva-aladel. 2. Hinnata milline on taimede looduslik mitmekesisus põldude serva-aladel traditsioonilistes põllumajanduspiirkondades.		X	X		X						15 seireruutu põllu kohta (servad+põld). Metoodika järgi peaks seiret teostama igal neljandal aastal.	2005 - 3 piirkonda (10+10+10 tootjat) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond 2006 - 3 piirkonda (36 uut tootjat, sh referentsgrupp) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond 2008 - 3 piirkonda (22+22+22 tootjat) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond	Eesti Maaülikool, Tiina Talvi, Inge Vahter, Pärandkoosluste Kaitse Ühing	2008. a toimus kordusseire kõigis 2005. ja 2006. a valimisse kaasatud seirealadel, kokku 66 ettevõttes	KST, MAHE
Indikaator: Kimalaste mitmekesisus ja arvukus <i>Kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse uuring</i>	Hinnata kuidas on PKT meetmed muutnud põllumajandusettevõtet eüldist keskkonnaseisundit lähtudes elupaigafunktsioonist			X	X	X	X	X	X	X	3 transektloendust perioodil juuni-august Seiret teostatakse igal aastal	2006-2008- 3 piirkonda (22+22+22 tootjat) Võru, Jõgeva-Tartu, Saare maakond 2009-2012 - 2 piirkonda (33+33 tootjat) Kesk-Eesti ja Lõuna-Eesti	Eesti Maaülikool, PMK	2009. a alates kimalaseseire valim muutus	KST/KSM, MAHE	
<i>Bioloogilise mitmekesisuse ja toitainete bilansi andmete kompleksanalüüs</i>								X				Põhines MAK hindamise raames kogutud elurikkuse ning aastatel 2004-2008 kogutud toitainete kogubilansi andmetel.	Eesti Maaülikool, Eesti Ornitoloogiaühing, Tallinna Tehnikaülikool, PMK		KST, MAHE	
<i>Rajatud põlluservade taimestiku uuring</i>	Jälgida KSM toetuse aluste rohumaa ribade taimestikku, et hinnata taimestiku muutusi aja jooksul ja nende panust loodusliku või looduslähedase taimkatte olemasolul									X	4x1m prooviribad, 2 riba ühe põlluserva kohta. Kordusseire 3 aasta pärast.	2011 - 87 põlluserva riba Kesk- ja Kagu-Eestis	Tartu Ülikool	2011. a rohumaa ribade kaardistamine põllumassiivi tasandil ning seirevalimi moodustamine	KSM, MAHE	

HINDAMISVALDKOND MAASTIK

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed	
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012							
<p>Indikaator:</p> <p>Põllumajandusmaastiku struktuuri muutused punkt-, joon- ja pindelementide.</p> <p>Muutused talude heakorras.</p> <p><i>Põllumajandusmaastiku struktuuri muutused punkt-, joon- ja pindelementides ja talude heakorra uuringud</i></p>	<p>Hinnata mil määral on PKT avaldanud mõju põllumajandusmaastike atraktiivsusele, koherentsusele ja homogeenisusele/mitmekesisusele</p>				X								<p>Välitööde kaardile kantakse kõik maastiku- struktuuri elemendid, talude heakord kaardistatakse ning fotode ja kirjelduste kaudu.</p> <p>Seiret teostatakse meetodika kohaselt programmi esimese ja viimase aasta kohta</p>	<p>2004 –seire viidi läbi 12+1 seireruudus (a² 2 km²) erinevates maastikuregioonides Saare, Lääne, Pärnu, Rapla, Lääne-Viru, Jõgeva, Tartu ja Võru maakonnas;</p> <p>Talude heakorra uuringus 30 tootjat kuues vallas Lääne, Pärnu, Saare ja Võru maakonnas.</p> <p>2007 – kordusseire 12+1 seireruudus + 30 tootjat</p> <p>2010 - täiendavate andmete kogumine uutel seirealadel (6 ala 2x2 km). Uued seirealad valitakse võimalikult suure kattuvusega elurikkuse seire aladega (põllulindude seire transektide ümbruses).</p>	Eesti Maaülikool, PMK	<p>2004. a teostati vaid välitööd</p> <p>2007. a toimus 2004. a maastikuseire välitööde kaardiinfo digitaliseerimine</p> <p>2010. välitöödele eelnevalt toimus toetustaluste digitaliseerimine ning välitöödele järgnevalt andmete digitaliseerimine</p>	KST, MAHE, KSM,
<p><i>Põllumajandusmaastike seire meetodika väljatöötamine</i></p>				X									<p>2006. a maastikuseire meetodika väljatöötamise ajal teostati ka 2004. a maastikuandmete esmane analüüs</p>	Eesti Maaülikool, PMK	<p>2007. a maastike seire kordusseire käigus teostati ka võrdlev andmete analüüs</p>		
<p>Kõrge loodusväärtusega (KLV) põllumajandusalade määratlemine, meetodika väljatöötamine</p>	<p>Töötada välja KLV põllumajandusalade määratlemiseks Eesti oludesse sobiv meetodika.</p>												<p>KLV situatsioonianalüüs ning meetodika väljatöötamine, alade määratlemine, pilootalade valik, analüüs.</p> <p>Meetodika väljatöötamine 1x1 km ruutvõrgustiku baasil</p>	<p>2009 – KLV töögrupi moodustamine, situatsioonianalüüs, KLV alade määratlemise meetodika väljatöötamine</p> <p>2010-2012 – meetodika katsetamine välitööde käigus testalal -Jõgevamaal</p>	PMK		

KOMPLEKSUURING

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
Kompleksuuring	Mitmete maaviljeluslike võtete olulise selgitamine PKT KSM ja MAHE meetmete edasiarendamiseks tulevikus		X	X	X	X	X	X	X	X	X	Pikaajaline põldkatse, teostatakse igal aastal.	Alates 2005. a Kuusiku Katsekeskuses ja 2007. – 2009. a Olustveres	PMK	2009. a lõpetati katse Olustveres ning viidi üle Kuusikule	KST, KSM, MAHE

HINDAMISVALDKOND SOTSIAALMAJANDUS JA MUU

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
Indikaator: Ettevõtjatulu Mahetoodanguna müüdav mahetoodete osa Muutused keskkonnateadlikkuses Ettevõtjatulu keskkonnateadlikkus mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa uuring Väiketootjad	1. Uurida, mil määral on PKT aidanud säilitada ja suurendada maaelanikkonna tulutaset 2. Uurida, mil määral on PKT toetanud kohalike mahesaaduste turusituatsiooni. 3. Hinnata, mil määral on PKT aidanud kaasa põllumajandustootjate keskkonnateadlikkusele.		X	X	X	X	X	X				Intervjuud tootjate, nõustajate, Põllumajandusameti (PMA end TTI) inspektoritega + postiküsitlused. Keskkonnateadlikkuse andmeid kogutakse programmi esimesel ja viimasel aastal. Perioodil 2004-2007 koguti ettevõtjatulu ja mahemüügi andmeid igal aastal. 2008. aastal koguti selle uuringu raames ainult mahemüügi andmeid (telefoni teel).	Ettevõtjatulu: 2004/2005/2006/2007 - 35 mahetootjat + 21 KST tootjat Mahemüük: 2004/2005/2006/2007 - 35 mahetootjat+15 PMA (end TTI) maakondlikku inspektorit + 7 maakondlikku mahenõustajat + postiküsitlus 2008 FADN valimisse kaasati 20 mahetootjat väljastpoolt FADN valimit; telefoniintervjuud (100 mahetootjat)+15 PMA (end TTI) maakondlikku inspektorit + 7 maakondlikku mahenõustajat 2009 – mahemüügi telefoniintervjuud (92 mahetootjat) + 15 PMA (end TTI) maakondlikku inspektorit + 8 maakondlikku mahenõustajat Keskkonnateadlikkus: 2004. a - 48 KST tootjat 8. maakonnas + 24 mahetootjat 8. maakonnas + 24 mahedale ülemineku tootjat 12. maakonnas + 15 PKT nõustajat + 10% PKT tootjate postiküsitlus Keskkonnateadlikkus: 2007. a - 45 KST tootjat 8. maakonnas + 46 (+2) mahetootjat 12. maakonnas + 15 PKT nõustajat + 10% PKT tootjate postiküsitlus	Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus, PMK	Alates 2010. aastast viiakse uuringut läbi ainult FADN andmete ja meetodikale põhinedes.	KST, MAHE

HINDAMISVALDKOND SOTSIAALMAJANDUS JA MUU

Indikaator/uuring	Indikaatori/uuringu eesmärk	Seireperiood										Seire meetodika (sh seiresamm)	Seirealad aastati	Läbiviija	Kommentaariid	Seotud meetmed
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012						
<p>Indikaator:</p> <p>Ettevõtjatulu</p> <p>Mahetoodanguna müüdav mahetoodete osa</p> <p>Muutused keskkonnateadlikkuses</p> <p>Ettevõtjatulu keskkonnateadlikkus mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa uuring</p> <p>FADN valimis olevad tootjad</p>	<p>1. Uurida, mil määral on PKT aidanud säilitada ja suurendada maaelanikkonna tulutaset</p> <p>2. Uurida, mil määral on PKT toetanud kohalike mahesaaduste turusituatsiooni.</p> <p>3. Hinnata, mil määral on PKT aidanud kaasa põllumajandustootjate keskkonnateadlikkusele.</p>											<p>Intervjuud FADN valimis olevate tootjatega.</p> <p>Ettevõtjatulu ja mahemüügi uuringu andmeid kogutakse iga-aastaselt.</p> <p>2008. aastal valiti välja väljastpoolt FADNi valimit 20 mahetootjat suurusega alla 2 ESU.</p> <p>2011. aastal (2010 aasta kohta) FADN meetodika muutus ning väljaspool FADN valimit olevad tootjad ei ole enam uuringusse kaasatud.</p>	<p>Ettevõtjatulu:</p> <p>2004 - 32 mahetootjat</p> <p>2005 - 53 mahetootjat</p> <p>2006 - 66 mahetootjat</p> <p>2007 - 76 mahetootjat</p> <p>2008 - 83+20 mahetootjat</p> <p>2009 - 760 tootjat (erinevate 2. telje toetuste saajad)</p> <p>2010 - 782 tootjat (erinevate 2. telje toetuste saajad)</p> <p>2011 - 1 217 tootjat (erinevate 2. telje toetuste saajad)</p> <p>2012 - ~1 200 tootjat (erinevate 2. telje toetuste saajad)</p> <p>Mahemüük:</p> <p>2004 - 28 mahetootjat</p> <p>2005 - 44 mahetootjat</p> <p>2006 - 57 mahetootjat</p> <p>2007 - 75 mahetootjat</p> <p>2008 - 83+20 mahetootjat</p> <p>2009 - 95+20 mahetootjat</p> <p>2010 - 82+17 mahetootjat</p> <p>2011 - 145 mahetootjat</p> <p>2012 - ~145 mahetootjat</p> <p>Keskkonnateadlikkus:</p> <p>2004/2007 - 500/486 testettevõtet</p> <p>2009 - keskkonnateadlikkuse-alane e-küsimustik, vastas 1 078 tootjat</p>	<p>OÜ Jäneda ja Öppe-Nõuandekeskus, PMK</p>	<p>Keskkonnateadlikkuse andmeid kogutakse programmi esimesel ja viimasel aastal</p> <p>Alates 2009. a analüüsitakse 2. telje toetusi saavate tootjate ettevõtjatulu</p>	<p>ESA</p> <p>Natura 2000 toetus põllumaale PKT meetmed: KST/KSM MAHE PLK Ohustatud tõugu loomade toetus</p> <p>Loomade karjatamise toetus</p> <p>Natura 2000 toetus erametsamaale</p>
<p>Mahetoodete mahedana müügi uuring</p>								X	X		<p>Andmeid koguti kõikide maheregistris olevate tootjate käest, kelle e-mail oli kättesaadav.</p>	<p>2010.- alustati e-küsimustiku koostamisega ja moodustati valim.</p> <p>2011- küsimustik saadeti välja ja sellele vastas 358 maheregistris olevat mahetootjat (vastajate protsent 43%).</p>	<p>PMK</p>	<p>2011. a sisaldas e-küsimustik küsimusi ka mahetootjate poolt kasutatavate agrotehniliste võtete kohta</p>	<p>MAHE</p>	

